

Lagrådsremiss

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 5 mars 2026

Gunnar Strömmer

Danijela Pavic
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

När ett brott inte kan förhindras behöver samhällets resurser rikta in sig på att minska skadeverkningarna av brottet och hjälpa brottsoffret. Den som utsätts för brott kan drabbas av olika skador, och ekonomisk kompensation för skadorna är en viktig del i brottsoffrets upprättelse. Ersättningssystemets legitimitet förutsätter att brottsoffer inte bara har rätt till ersättning för sina skador utan också goda möjligheter att faktiskt få ut sin ersättning. Regeringen föreslår därför flera lagändringar i syfte att stärka brottsoffers ställning och minska skadeverkningarna av brott. Förslagen innebär bl.a. att

- brottsoffrets väg till att få brottsskadeersättning förenklas och förkortas – brottsoffret ska kunna få sådan ersättning från Brottsoffermyndigheten med stöd av en dom på skadestånd utan att först behöva vända sig till gärningspersonen,
- vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott skärps,
- frivillig betalning av brottsskadestånd underlättas, och
- förbuden mot utmätning av vissa ersättningar begränsas för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer.

Regeringen föreslår också lagändringar i syfte att åstadkomma en mer rimlig och ändamålsenlig ordning för ersättning vid frihetsberövanden.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 2026.

I lagrådsremissen föreslås även en ändring av rättelsekaraktär i lagen om verksamhet med bostadskrediter.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	7
2.3	Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken	8
2.4	Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)	10
2.5	Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)	11
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder	12
2.7	Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)	14
2.8	Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)	15
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter	17
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (2026:000) om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter	18
3	Ärendet och dess beredning	19
4	Utbetalning av brottsskadeersättning	19
4.1	En enklare process för att få brottsskadeersättning	19
4.2	Förutsättningar för att pröva en ansökan	24
5	Vårdnadshavares skadeståndsansvar	28
5.1	Skadeståndsansvaret för vårdnadshavare skärps	28
5.2	Åtgärder för att förbättra handläggningen	35
6	Frivillig betalning av brottsskadestånd	37
7	Utvidgade utmätningsmöjligheter till förmån för brottsoffer	41
8	Stärkt skydd för barns tillgångar	46
9	Frihetsberövandeersättning	49
9.1	Utvidgade och tydligare möjligheter till jämkning	49
9.2	Ersättningens bestämmande	57
10	Ändring av rättelsekaraktär i lagen om verksamhet med bostadskrediter	61
11	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	61
12	Konsekvenser	63
13	Författningskommentar	68
13.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	68
13.2	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	70
13.3	Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken	71

13.4	Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)	72
13.5	Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)	73
13.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder	74
13.7	Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)	78
13.8	Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)	79
13.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter	83
13.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (2026:000) om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter	83
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Ersättningsregler med brottsoffret i fokus (SOU 2025:23)	85
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	92
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	107

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i utsökningsbalken,
4. lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207),
5. lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410),
6. lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder,
7. lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104),
8. lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322),
9. lag om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter,
10. lag om ändring i lagen (2026:000) om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 33 kap. 6 b § och 49 kap. 13 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 kap.

6 b §¹

Tillgänglighetsdelgivning enligt 52–54 §§ delgivningslagen (2010:1932) får användas för att delge

1. den misstänkte en underrättelse om slutförd förundersökning enligt 23 kap. 18 a § första stycket,

2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål, *och*

2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål,

3. den tilltalades vårdnadshavare stämning och andra handlingar i ett brottmål där ett enskilt anspråk har framställts med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207), och

3. den dömde handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.

4. den dömde handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.

Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket 3, av en anställd inom Kriminalvården med anledning av myndighetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.

Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket 4, av en anställd inom Kriminalvården med anledning av myndighetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.

49 kap.

13 §²

För att hovrätten ska pröva tingsrättens dom i brottmål, *såvitt avser* annat än enskilt anspråk, krävs inte

För att hovrätten ska pröva tingsrättens dom i brottmål, *i fråga om* annat än *ett* enskilt anspråk, krävs

¹ Senaste lydelse 2022:1532.

² Senaste lydelse 2008:795.

prövningstillstånd i andra fall än då den tilltalade genom domen inte prövningstillstånd i andra fall än då den tilltalade genom domen

1. som enda påföljd dömts till böter, eller

2. frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

Har tingsrätten i en dom i brottmål även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade krävs inte prövningstillstånd i den delen, om

Har tingsrätten i en dom i brottmål även prövat *ett* enskilt anspråk mot den tilltalade krävs inte prövnings-tillstånd i den delen, om

1. ett överklagande avser frågan om den tilltalade ska dömas för den åtalade gärning som det enskilda anspråket hänför sig till, och

2. prövningstillstånd meddelas i den frågan eller sådant prövnings-tillstånd inte krävs.

Om tingsrättens dom i fråga om ett enskilt anspråk mot den tilltalade har överklagats och prövnings-tillstånd i den delen inte krävs enligt andra stycket, krävs inte heller prövningstillstånd för att pröva motsvarande anspråk mot hans eller hennes vårdnadshavare som har framställts med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207).

Kravet på prövningstillstånd enligt första stycket gäller inte om domen överklagas av justitiekanslern eller en justitieombudsman.

Det som sägs i första–tredje styckena gäller även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

Första–fjärde styckena gäller även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

För att hovrätten i brottmål ska pröva tingsrättens slutliga beslut eller beslut som får överklagas särskilt krävs inte prövningstillstånd.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2.2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 11 § föräldrabalken¹ ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2025/26:92

Föreslagen lydelse

16 kap.

11 §

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde som överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Skyldigheten att sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag gäller även

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. PEPP-sparinstitut vid utbetalning från sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238,

4. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brotts-skadelagen (2014:322),

5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), *och*

6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800),

6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten, *och*

7. *Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av influtna medel i mål om utmätning.*

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När en utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra en anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger det belopp som anges i första stycket eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

2.3 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 6 §, 4 kap. 11 § och 5 kap. 7 § utsökningsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

6 §¹

Annan dom varigenom betalningsskyldighet har ålagts än som avses i 5 § får verkställas genast, om inte gäldenären hos Kronofogdemyndigheten

1. *nedsetter* pengar till belopp som *svarar mot* betalningsskyldigheten den dag *nedsettningen* sker *jämte* förrättningskostnader *eller*

2. som pant ställer ett motsvarande tillgodohavande hos bank eller kreditmarknadsföretag *jämte* den ränta som *belöper* på tillgodohavandet för tiden därefter *eller*

3. när domen har meddelats av underrätt ställer annan säkerhet för betalningsskyldigheten *jämte* förrättningskostnader.

Fullgör gäldenären *vad som nu har sagts* först sedan åtgärd har vidtagits för *verkställighet* av domen, *skall* åtgärden återgå, om det kan ske.

En annan dom om betalningsskyldighet än som avses i 5 § får verkställas genast, om inte gäldenären hos Kronofogdemyndigheten

1. *deponerar* pengar till ett belopp som *motsvarar* betalningsskyldigheten den dag *depositionen* sker *och* förrättningskostnader,

2. som pant ställer ett motsvarande tillgodohavande hos bank eller kreditmarknadsföretag *och* den ränta som *löper* på tillgodohavandet för tiden därefter, *eller*

3. när domen har meddelats av underrätt ställer annan säkerhet för betalningsskyldigheten *och* förrättningskostnader.

Fullgör gäldenären *det som sägs i första stycket* först sedan *en* åtgärd har vidtagits för *att verkställa* domen, *ska* åtgärden återgå, om det kan ske.

Om gäldenären begär det, ska det belopp som har deponerats enligt första stycket 1 genast betalas ut till motparten.

4 kap.

11 §²

Har två eller flera sökt utmätning mot samma gäldenär, ska utmätning för fordringarna ske samtidigt, om inte utmätning för någon av fordringarna därigenom fördröjs oskäligt.

Om utmätningen avser ersättning enligt 2–4 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder, och ersättningen får utmätas endast för

Om utmätningen avser ersättning som får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller första stycket endast för sådana fordringar.

¹ Senaste lydelse 2006:672.

² Senaste lydelse 2022:753.

fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller första stycket endast för sådana fordringar.

Bestämmelserna i 7 kap. 17 § första stycket om jämkning av underhållsbidrag vid utmätning av lön tillämpas även vid annan utmätning.

5 kap.

7 §³

Skadestånd, som tillkommer gäldenären med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, får inte utmätas medan skadeståndet inestår hos den som ska betala ut det. Om skadeståndet har bestämts att betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning rätten till livräntan.

När skadeståndet har betalats ut får det som hålls avskilt inte utmätas, om skadeståndet ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, om mindre än två år har gått från utbetalningen.

<i>Om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott, gäller första och andra styckena inte ersättning enligt 2–4 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder.</i>	<i>Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott.</i>
--	---

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

³ Senaste lydelse 2022:753.

2.4 Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §²

En förälder som har vårdnaden om ett barn ska ersätta

1. personskada *eller* sakskada som barnet vållar genom brott,

1. personskada, sakskada *eller* ren förmögenhetsskada som barnet vållar genom brott,

2. skada på grund av att barnet kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 §, och

3. skada som barnet orsakar och som ersätts enligt 2 kap. 3 a §.

Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en *femtedel* av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.

Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en *tredjedel* av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.

Om beloppet som anges i andra stycket inte räcker till full ersättning åt flera som lidit skada till följd av skadehändelsen, ska ersättningen sättas ned med samma kvotdel för var och en av de skadelidande.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

¹ Lagen omtryckt 2001:732.

² Senaste lydelse 2022:754.

2.5 Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

Härigenom föreskrivs att 32 § trafikskadelagen (1975:1410)¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får ej tagas i mät för den skadelidandes skuld. Utmätning av livräntebelopp kan dock ske enligt vad som föreskrives i 7 kap. utsnökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsnökningsbalken.

Försäkringsanstalt får kvitta fordran på självriskbelopp enligt 21 § mot försäkringstagarens fordran hos anstalten. Fordran på ersättning som avses i 24 § andra stycket får kvittas mot fordran som innehas av den försäkringspliktige.

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får ej i vidare mån än som följer av 19 § överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Föreslagen lydelse

32 §²

En fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsnökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsnökningsbalken.

Första stycket gäller inte om utmätningssfordran avser skadestånd på grund av brott.

En försäkringsgivare får kvitta en fordran på ett självriskbelopp enligt 21 § mot försäkringstagarens fordran hos försäkringsgivaren. En fordran på ersättning som avses i 24 § andra stycket får kvittas mot en fordran som innehas av den försäkringspliktige.

En fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får inte i vidare mån än som följer av 19 § överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

¹ Lagen omtryckt 1994:43.

² Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2002:343.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Härigenom föreskrivs att 6 och 7 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Den skadelidande har inte rätt till ersättning enligt 2–5 §§, om *den skadelidande* själv uppsåtligen har föranlett åtgärden.

Om den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller om den skadelidande vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, lämnas ersättning endast när det finns synnerliga skäl.

Ersättning kan vägras eller sättas ned, om den skadelidandes eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning lämnas. Ersättning får dock inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

Om tiden för frihetsinskränkning har avräknats eller annars beaktats vid fastställande eller verkställighet av brottspåföljd, kan ersättningen sättas ned efter vad som är skäligt.

7 §

Ersättning enligt 2–5 §§ lämnas för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande.

Ersättning för lidande bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.
 2. Lagen tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men inte har upphört före denna tidpunkt.

2.7 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

10 §

Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *skall* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Trots *det som sägs i första stycket* får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har gått sedan beloppet skulle betalas, får också det som hålls avskilt utmätas till den del beloppet inte behövs för den försäkrades försörjning eller för att fullgöra underhållsskyldighet *som åvilar honom*.

Om ersättning *skall* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas *vad* som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.

Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *ska* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Trots första stycket får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har gått sedan beloppet skulle betalas, får också det som hålls avskilt utmätas till den del beloppet inte behövs för den försäkrades försörjning eller för att fullgöra *hans eller hennes* underhållsskyldighet.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningensfordran avser skadestånd på grund av brott.

Om ersättning *ska* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas *det* som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2.8 Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Härigenom föreskrivs att 10, 16 och 32 §§ brottsskadelagen (2014:322) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas skadestånd *dock endast till den del* skadeståndet har betalats *eller bedöms bli betalat*. Europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel *avräknas endast till den del den utländska ersättningen har betalats*.

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas

1. skadestånd *som har betalats på grund av skadan,*

2. försäkringsersättning *som har betalats eller som den skadelidande har rätt till på grund av skadan, och*

3. europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel *som har betalats på grund av skadan.*

16 §

En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden *visar* giltig anledning till att *någon* sådan anmälan inte har gjorts, *samt*

2. den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden *har haft* giltig anledning till att *en* sådan anmälan inte har gjorts, *och*

Om allmänt åtal har väckts, får en ansökan om brottsskadeersättning prövas endast om den skadelidande har framställt ett krav på skadestånd mot den tilltalade och kravet har prövats i en dom som har fått laga kraft. Detta gäller dock inte om det straffrättsliga förfarandet har avslutats på något annat sätt eller om den skadelidande har haft giltig anledning till att avstå från en sådan prövning i domstol.

¹ Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

Andra stycket gäller även krav på skadestånd mot den tilltalades vårdnadshavare med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207). Om den skadelidande utan giltig anledning har avstått från en prövning i domstol av ett sådant krav, får en ansökan ändå prövas till den del skadeståndskravet överstiger det som en vårdnadshavare skulle ha ansvarat för.

32 §²

Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utskökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utskökningsbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningensfordran avser skadestånd på grund av brott.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.
 2. Om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet, gäller 10 och 16 §§ i den äldre lydelsen.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter ska införas en ny paragraf, 1 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 a §

Ett tillstånd att driva verksamhet med bostadskrediter enligt denna lag omfattar även motsvarande verksamhet med överbrygningskrediter. Det som föreskrivs om bostadskrediter ska då gälla även för överbrygningskrediter.

Denna lag träder i kraft den 20 november 2026.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2026:000) om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 § lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter i stället för lydelsen enligt lagen (2026:000) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse.

*Lydelse enligt lagrådsremissen En Föreslagen lydelse
ny konsumentkreditlag*

1 kap.

1 §

Denna lag gäller näringsidkares verksamhet med kreditgivning, kreditförmedling och rådgivning i fråga om *konsumentkrediter och* överbrygningskrediter till konsumenter.

Denna lag gäller näringsidkares verksamhet med kreditgivning, kreditförmedling och rådgivning i fråga om *bostadskrediter, överbrygningskrediter och andra konsumentkrediter* till konsumenter.

Bestämmelser om konsumentkrediter finns också i lagen (2026:000) om begränsning av bostadskrediter och konsumentkreditlagen (2026:000).

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade i juni 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över vissa ersättningsrättsliga frågor i syfte att bl.a. stärka brottsoffers ställning och minska skadeverkningarna av brott (dir. 2023:94).

Utredningen överlämnade i mars 2025 betänkandet Ersättningsregler med brottsoffret i fokus (SOU 2025:23). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Justitiedepartementet (Ju2025/00641).

I denna lagrådsremiss behandlas utredningens lagförslag.

Lagrådsremissen innehåller också ett förslag om en ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter och i lagen (2026:000) om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter. Ett utkast till lagförslag har beretts under hand med Finansinspektionen.

4 Utbetalning av brottsskadeersättning

4.1 En enklare process för att få brottsskadeersättning

Regeringens förslag

Ett brottsoffer ska enklare och snabbare kunna få brottsskadeersättning. Det ska inte längre krävas att ett brottsoffer försöker få betalt av gärningspersonen innan brottsskadeersättning kan betalas ut.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, bl.a. *Brottsförebyggande rådet*, *Svensk Försäkring*, *Sveriges advokatsamfund* och *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det och instämmer i att processen för att få brottsskadeersättning bör förenklas och förkortas. Några av dem, däribland *Brottsoffermyndigheten* och *Kronofogdemyndigheten*, påpekar dock att brottsoffer även med den föreslagna ordningen kommer att behöva driva in viss ersättning med hjälp av Kronofogdemyndigheten. Brottsoffermyndigheten föreslår därför bl.a. att myndigheten efter avslutad brottsskadereglering ska kunna se till att återstående krav skickas vidare till Kronofogdemyndigheten.

Brottsofferjouren Sverige och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* anser att försäkringsfrågan inte ska behöva vara utredd innan brottsskadeersättning kan betalas ut för att underlätta ytterligare för brottsoffer.

Skälen för regeringens förslag

Kort om ersättning till brottsoffer

Den som har utsatts för brott drabbas ofta av skador av något slag. Det kan exempelvis handla om personskada och kränkning efter en misshandel, sakskada efter en stöld eller ren förmögenhetsskada efter ett bedrägeri. Sedan den 1 juli 2022 finns det en ny form av skadestånd för närstående till den som har dödats genom ett uppsåtligt eller grovt oaksamt brott, s.k. särskild anhörigersättning.

Det finns i huvudsak tre olika sätt för brottsoffer att få ersättning för sina skador. Utgångspunkten är att den gärningsperson som har orsakat skadorna ska betala skadestånd. Därutöver kan det finnas försäkringar som kan falla ut. I sista hand kan den drabbade ha rätt till brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. Brottskadeersättningen, som är en skattefinansierad statlig ersättning, betalas till den del skadorna inte täcks från något annat håll (10 § brottsskadelagen [2014:322]). Den är alltså subsidiär i förhållande till de andra ersättningsformerna och fungerar som ett socialt skyddsnät för brottsoffer som inte kan få kompensation på något annat sätt. Denna s.k. subsidiaritetsprincip innebär bl.a. att möjligheterna att få skadestånd från gärningspersonen ska vara uttömda innan brottsoffret kan få brottsskadeersättning. När en gärningsperson har dömts att betala skadestånd måste det därför först utredas om han eller hon saknar ekonomisk förmåga att betala det innan brottsskadeersättning kan komma i fråga. I regel behöver brottsoffret ansöka om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten för att kunna visa att den skadeståndsskyldige inte har tillgångar som kan utmätas.

De olika ersättningsformerna samverkar med varandra men styrs i grunden av olika regelverk, och möjligheten att få skadorna ersatta skiljer sig åt i vissa avseenden. Brottskadeersättning betalas i första hand för personskada, kränkning och skada som ersätts med särskild anhörigersättning (4–5 a §§ brottsskadelagen). Brottskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada betalas endast i undantagsfall (6–8 §§ brottsskadelagen). En annan skillnad jämfört med skadestånd är att det inte finns någon rätt att få ränta.

Det finns ett behov av att underlätta för brottsoffer att få ut sin ersättning

Ersättningssystemets legitimitet förutsätter att brottsoffer inte bara har rätt till ersättning för sina skador utan också goda möjligheter att faktiskt få ut ersättningen. I flera avseenden är systemet redan utformat för att underlätta för brottsoffer att få sin ersättning. Till exempel är åklagaren normalt sett skyldig att hjälpa brottsoffret att driva en skadeståndstalan i brottmålet och många gånger får brottsoffret hjälp av ett målsägandebiträde att föra en sådan talan. Ett uppdrag som särskild företrädare för barn omfattar att ta till vara barnets rätt bl.a. vid åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning (3 § lagen [1999:997] om särskild företrädare för barn). Vidare kan Kronofogdemyndigheten hjälpa målsäganden att utan avgift ansöka om verkställighet för att få ett utdömt skadestånd betalt. Därutöver spelar Brottsoffermyndigheten en central roll i sammanhanget. I Brottsoffermyndighetens uppdrag ingår det särskilt att vara ett informations- och kunskapscentrum för brottsofferfrågor och att aktivt verka för att berörda får kännedom om möjligheterna till brottsskadeersätt-

ning (1 och 2 §§ förordningen [2007:1171] med instruktion för Brottsoffermyndigheten). Förutom att Brottsoffermyndigheten ger generella instruktioner om hur man ska gå till väga för att få ersättning erbjuder myndigheten också personlig service. Under 2021 lanserade myndigheten en ersättningsguide i syfte att tillgodose brottsoffers behov av individualiserad information om möjligheterna till ersättning. Den brottsdrabbade kan även vända sig till en brottsoffer- eller kvinnojour eller en liknande organisation för att få råd och stöd.

Trots de regler och rutiner som finns och möjligheterna till vägledning från flera håll, kan det vara svårt för vissa brottsoffer att gå igenom de steg som krävs för att få brottsskadeersättning. Nuvarande ordning för att få ut sådan ersättning kan uppfattas som krånglig och tidskrävande, och den har också kritiserats för att ställa för stora krav på brottsoffret att själv behöva agera. Enligt utredningen tycks en bred uppfattning vara att många brottsoffer upplever det som en börda att själva behöva vara delaktiga i processen att försöka driva in skadeståndet från gärningspersonen, innan det går att få brottsskadeersättning. Om brottsoffer upplever samhällets stöd som otillräckligt, kan det skapa en känsla av ökad utsatthet. I förlängningen kan vissa brottsoffer till och med välja att inte fullfölja processen och därmed avstå från att försöka få ut den ersättning de har rätt till. Detta kan också leda till att förtroendet för rättsväsendet urholkas.

Det är en given utgångspunkt att reglerna om brottsskadeersättning så långt som möjligt bör vara utformade så att brottsoffer enkelt och snabbt ska kunna få ersättning för sina skador. Förändringar i den riktningen är i linje med regeringens uttalade ambition att stärka stödet till brottsoffer och deras rättigheter, och skulle även spela en viktig roll för deras upplevelse av upprättelse. Regeringen anser därför att det finns skäl att förenkla och förkorta processen för att få brottsskadeersättning.

Brottsoffer ska inte längre behöva försöka få betalt av gärningspersonen

Att brottsoffer kan behöva vidta flera åtgärder och invänta handläggningen i olika instanser innan de får ut sin brottsskadeersättning är en följd av den nämnda subsidiaritetsprincipen. För att förenkla och förkorta förfarandet, och möjliggöra att utbetalning av brottsskadeersättning kan ske mer eller mindre direkt efter att domen har fått laga kraft, behöver det finnas ett utrymme att betala ut brottsskadeersättning trots att brottsoffret kan ha rätt också till annan ersättning. Ett reformerat system bör alltså endast i mer begränsad utsträckning bygga på subsidiaritetsprincipen.

När brottsskadeersättning bestäms ska bl.a. skadestånd som bedöms bli betalat avräknas (10 § andra stycket brottsskadelagen). Det ledet medför att brottsoffret behöver visa att gärningspersonen saknar ekonomiska förutsättningar att betala skadeståndet för att brottsskadeersättning ska kunna betalas. I regel sker detta genom en utredningsrapport från Kronofogdemyndigheten där det framgår att gäldenären inte har utmätningsbara tillgångar som täcker kravet på skadestånd. I de fall då det finns en dom på skadeståndsskyldighet behöver brottsoffret alltså först vända sig mot gärningspersonen, antingen direkt eller genom en ansökan om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten, innan brottsskadeersättning kan komma i fråga.

Enligt regeringen framstår det som klart att det som i störst utsträckning skulle underlätta för brottsoffer är om detta krav tas bort. Som utredningen tar upp är det också det kravet som brottsoffer framför allt upplever som betungande. När gärningspersonen inte kan betala och inte har egendom som kan utmätas kan kravet även uppfattas som onödigt. En ordning som innebär att brottsoffret inte först behöver vända sig mot gärningspersonen skulle förkorta och förenkla processen för att få brottsskadeersättning, men även bespara brottsoffer från besvär och känslor av obehag. Goda skäl talar därför för att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut i ett tidigare skede, utan att brottsoffret behöver ha utrett och uttömt möjligheterna att få betalt från gärningspersonen eller den som annars är skadeståndsskyldig.

Det är samtidigt angeläget att ett reformerat system för utbetalning av brottsskadeersättning utformas på ett sätt som inte i grunden påverkar gärningspersonens ansvar för brottsskadorna. Enligt regeringen är det en viktig rättvisaspekt att det är just gärningspersonen som ska betala för den skada som han eller hon har orsakat. För ett brottsoffer kan det dessutom ha en starkare läkande effekt och öka känslan av upprättelse om det är förövaren själv som måste avstå sina tillgångar till förmån för honom eller henne, än när det är staten eller någon annan som gör det. Mot ett system där Brottsoffermyndigheten går in i ett tidigare skede och betalar ut en ersättning kan det därför invändas att denna effekt blir mindre tydlig.

En ordning som innebär att brottsoffret kan få ut brottsskadeersättning utan att först behöva vända sig mot den skadeståndsskyldige innebär dock inte att gärningspersonen i större utsträckning än hittills skulle undkomma det slutliga betalningsansvaret för skadeståndet. För det första har han eller hon redan genom en dom på skadestånd fått en betalningsskyldighet och har därigenom möjlighet att reglera skulden. I avsnitt 6 lämnas förslag om hur frivillig betalning av skadestånd kan förenklas. För det andra, i den utsträckning brottsskadeersättning betalas övertar Brottsoffermyndigheten skadeståndskravet och kan genom sin regressverksamhet kräva in beloppet från gärningspersonen. Att gärningspersonens ansvar för brottsskadorna är en självklar utgångspunkt kommer till uttryck i brottsskadelagen bl.a. genom just reglerna om Brottsoffermyndighetens utövande av regress (se prop. 2013/14:94 s. 49). Eventuella återstående belopp, som överstiger brottsskadeersättningen eller som inte täcks av den, kommer den skadelidande själv kunna driva in med hjälp av Kronofogdemyndigheten.

Det förekommer att brottsskadeersättning betalas ut utan att det finns någon dom på skadeståndsskyldighet. Framför allt blir detta aktuellt när gärningspersonen är okänd. I de fallen krävs det av naturliga skäl inte att brottsoffret lägger fram någon särskild utredning som visar att skadeståndet inte kan bli betalat. Något sådant krav bör heller inte uppställas.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att bestämmelserna ska ändras på så sätt att det inte ska krävas att det är utrett att ett utdömt skadestånd inte kan betalas för att brottsskadeersättning ska kunna utbetalas.

Några remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten* och *Kronofogdemyndigheten*, lyfter fram att brottsoffer även i fortsättningen kommer att behöva vända sig mot gärningspersonen för att få ut det skadestånd som inte ersätts genom brottsskadeersättning. Att vissa brottsoffer kan behöva föra parallella processer för att få ut full ersättning är en följd av de olika ersättningsformerna. För den stora majoriteten av brottsoffer kommer den förändring som nu föreslås däremot att innebära att de kan få sin ersättning

utbetalad snabbt och enkelt och utan att först behöva försöka få betalning från gärningspersonen. Även för de brottsoffer som också behöver vända sig till Kronofogdemyndigheten för att få ersättning kommer ändringen att innebära väsentliga förenklingar, framför allt genom möjligheten att få kränkningersättning och ersättning för personskador betalda genom brottsskadeersättningen. Oftast finns det en god överensstämmelse mellan de skadeståndsbelopp som döms ut i domstolen och brottsskadeersättningen. Även när brottsskadeersättningen inte till storleken helt överensstämmer med det utdömda skadeståndet, kommer en tidigare utbetalning ändå att innebära att de flesta brottsoffer som utsatts för t.ex. vålds- och sexualbrott kan få ut ett betydande belopp enklare och snabbare. Om det efter en utbetalning av brottsskadeersättning återstår en viss summa att betala för den skadeståndsskyldige, t.ex. avseende ränta, kan brottsoffret försöka driva in den med god hjälp av Kronofogdemyndigheten. Brottsoffermyndigheten föreslår att den i sådana fall ska kunna vara behjälplig med att se till att Kronofogdemyndigheten tar vid efter avslutad brottskadereglering. Detta är en fråga som kan regleras i förordning.

Rätten till försäkringsersättning ska fortsatt behöva vara utredd

För att kunna få brottsskadeersättning behöver det med nuvarande ordning även vara klarlagt att brottsoffret inte kommer att få kompensation för skadorna genom försäkringsersättning. En försäkring, ofta en hemförsäkring, tecknas av enskilda just för att kunna få ersättning vid brott, olyckor eller andra oförutsedda händelser. Den enskilde betalar löpande premier för försäkringsskyddet, och försäkringsföretagen agerar i allmänhet snabbt om ett skadefall skulle inträffa.

Som utredningen framhåller är det sällan kontakterna med försäkringsföretaget som är tyngst för brottsoffret. Rent allmänt framstår det också som rimligt att den som har en försäkring och har drabbats av ett försäkringsfall ska anmäla sin skada, oavsett om den har uppkommit till följd av ett brott eller av en annan händelse. I dessa fall är det inte fråga om att den skadelidande direkt eller indirekt ska rikta ett krav mot t.ex. en gärningsperson, utan i stället mot en part som brottsoffret har ett avtalsförhållande med. En skadeanmälan görs också vanligtvis i nära anslutning till att skadefallet har inträffat, och inte sällan precis efter det att brottet har polis-anmälts. Skaderegleringen ska ske skyndsamt och är ofta klar innan det finns en eventuell dom. Om en försäkring som inte har tagits i anspråk upptäcks vid de kontroller som Brottsoffermyndigheten regelmässigt gör under handläggningen, får brottsoffret tillfälle att göra en skadeanmälan till försäkringsföretaget och därefter komplettera sin ansökan med ett beslut i försäkringsfrågan. I de fall en försäkring inte var känd när brottskadeersättning betalades ut, och någon avräkning därför inte har gjorts, övertar staten den skadelidandes rätt till försäkringsersättningen (28 § andra stycket brottskadelagen).

Mot den bakgrunden instämmer regeringen i utredningens bedömning att skälen för att ändra nuvarande ordning i detta avseende inte framstår som särskilt starka. Till detta kommer också att en ändrad ordning kan få konsekvenser som inte framstår som önskvärda. En risk, som lyfts av utredningen och *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, är att försäkringsföretagens relation till kunderna skulle tunnas ut och att incitamentet

för försäkringsföretagen att erbjuda överfallsskydd därmed skulle minska. Samspelet mellan de olika delarna i ersättningssystemet skulle då riskera att förändras i grunden och en betydande kostnadsökning uppkomma för staten (jfr SOU 2012:26 s. 176 och prop. 2013/14:94 s. 21). Vidare skulle frågor kring en utestående rätt till försäkringsersättning aktualiseras och behöva hanteras i betydligt större utsträckning.

Sammanfattningsvis anser regeringen, till skillnad från *Brottsofferjouren Sverige* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, att övervägande skäl talar för att rätten till försäkringsersättning även fortsättningsvis ska behöva vara utredd innan brottsskadeersättning betalas ut. Detta bör gälla oavsett om det finns en dom på skadestånd eller om en sådan saknas, t.ex. på grund av att gärningspersonen är okänd. Även med denna ordning kommer brottsskadeersättning, med de ändringar som nu föreslås, i allmänhet att kunna betalas i princip direkt efter det att domen på brottsskadestånd har fått laga kraft eftersom skaderegleringen i de flesta fall då kommer att kunna vara klar. I en del situationer är det dessutom så att det inte finns någon försäkring som kan tas i anspråk, bl.a. eftersom överfallsskyddet endast gäller vid vissa typer av brott. I dessa fall kommer försäkringsfrågan inte att påverka processen.

Annan ersättning som brottsoffret redan har fått ska fortsatt avräknas

Vid bestämmande av brottsskadeersättning ska enligt nuvarande ordning skadestånd och försäkringsersättning som redan har betalats till brottsoffret avräknas. Detsamma gäller europeisk brottsskadeersättning eller annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan (10 § andra stycket brottsskadelagen). Det framstår närmast som självklart att brottsskadeersättning inte ska betalas i den utsträckning brottsoffret redan har blivit kompenserad för sina skador från annat håll. Den som har tagit emot ett skadeståndsbelopp från t.ex. gärningspersonen, eller som har fått en utbetalning från sitt försäkringsföretag, bör alltså även fortsättningsvis inte kunna få brottsskadeersättning utan att avräkning görs för sådana ersättningar.

4.2 Förutsättningar för att pröva en ansökan

Regeringens förslag

Om allmänt åtal har väckts, ska en ansökan om brottsskadeersättning prövas om den skadelidande först har framställt ett krav på skadestånd mot den tilltalade och, i förekommande fall, vårdnadshavare med principalansvar, och kravet har prövats i en dom som har fått laga kraft. Detta ska dock inte gälla om det straffrättsliga förfarandet har avslutats på annat sätt än genom en dom eller om den skadelidande har haft giltig anledning till att avstå från en sådan prövning i domstol.

Om den skadelidande utan giltig anledning har avstått från att ett krav på skadestånd mot den tilltalades vårdnadshavare prövas i domstol, ska en ansökan om brottsskadestånd ändå få prövas till den del kravet överstiger det som en vårdnadshavare skulle ha ansvarat för enligt principalansvaret.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens, men har delvis en annan lagteknisk utformning. Utredningen reglerar inte uttryckligen situationen att det straffrättsliga förfarandet har avslutats på annat sätt än genom en dom.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, bl.a. *Brottsoffermyndigheten*, *Domstolsverket* och *Åklagarmyndigheten*, tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. *Kristianstads tingsrätt* anser att den föreslagna ordningen även bör gälla när ett enskilt åtal väcks.

Skälen för regeringens förslag

För att få brottsskadeersättning behöver brottsoffret ansöka om det. Enligt utredningen bör den ordningen bestå, och regeringen gör ingen annan bedömning.

De regler och rutiner som finns kring ansökningsförfarandet innebär att brottsoffer enkelt kan ansöka om brottsskadeersättning. En ansökan kan t.ex. ske elektroniskt, och brottsoffret kan även få hjälp från Brottsoffermyndigheten med att fylla i sin ansökan. Den som har tillerkänts skadestånd i en dom ska också få tydlig information om rätten till brottsskadeersättning och om vad han eller hon behöver göra för att ansöka om sådan ersättning. Redan i dag bifogar domstolarna ett informationsblad till den som genom domen har fått rätt till skadestånd på grund av brott, och det är viktigt att det även i fortsättningen innehåller tydliga och lättillgängliga upplysningar om hur man kan gå till väga för att få ut skadeståndet, t.ex. hänvisningar till myndigheternas e-tjänster för ansökan och anvisningar om var ytterligare vägledning kan fås. Med en sådan ordning finns det goda förutsättningar för brottsoffer att få ut sin ersättning.

En ansökan om brottsskadeersättning får som utgångspunkt prövas endast om brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet. Det krävs också att den skadelidande i skälig utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas (16 § brottsskadelagen). Om brottsoffret inte vill bidra till att få gärningspersonen fälld och därigenom ålagd skadeståndsskyldighet, har lagstiftaren uttalat att det bör saknas förutsättningar att få brottsskadeersättning (prop. 2013/14:94 s. 59). Det finns däremot inget formellt krav på att brottsoffret i en eventuell brottmålsprocess ska ha fört en talan om skadestånd (jfr prop. 2013/14:94 s. 79 och prop. 1977/78:126 s. 46). En sådan talan förs dock vanligen, vilket bl.a. beror på att rättegångsreglerna är utformade för att skapa incitament till detta. För brott som hör under allmänt åtal är åklagaren skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens skadeståndstalan, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och det enskilda anspråket inte är uppenbart obefogat. En målsägande som vill att anspråket ska tas upp i samband med åtalet, ska anmäla det till undersökningsledaren eller åklagaren och lämna uppgifter om de omständigheter på vilka det grundas (22 kap. 2 § rättegångsbalken). Även sedan allmänt åtal har väckts kan åklagaren eller målsäganden utan stämning mot den tilltalade väcka talan om enskilt anspråk på grund av brottet (45 kap. 5 § rättegångsbalken). Det förhållandet

att brottsskadeersättningen är subsidiär innebär också att det finns ett incitament för brottsoffret att föra en skadeståndstalan mot gärningspersonen.

Regeringen föreslår nu att subsidiaritetsprincipen ska begränsas på så sätt att det inte längre ska krävas att den skadelidande först har försökt att få skadestånd från gärningspersonen innan brottsskadeersättning kan betalas. Som utredningen konstaterar kan en sådan ordning innebära att den skadelidandes incitament att verka för att en skadeståndsskyldighet fastställs i brottmålsdomen minskar, och att den skadelidande i större utsträckning avstår från att föra en skadeståndstalan i brottmålet. Det skulle kunna göras gällande att det är en rimlig följd av förslaget och att brottsoffret inte bör ha något ansvar för att verka för att gärningspersonen, eller den som annars är skadeståndsskyldig, döms att betala skadestånd. En utveckling där skadestandsfrågan i mindre utsträckning blir föremål för prövning i brottmålet är emellertid inte önskvärd av flera skäl. Till att börja med skulle det underminera utgångspunkten att gärningspersonen bär det primära ansvaret för de skador som han eller hon har orsakat. Att upprätthålla denna utgångspunkt är viktigt från ett brottsofferperspektiv. Det finns också ett allmänt intresse av att gärningspersoners ekonomiska ansvar för de brottsskador som de har orsakat provas och i förekommande fall fastställs i en dom. Som utredningen framhåller finns det vidare från ett processekonomiskt perspektiv betydande fördelar med att det enskilda anspråket och åtalet utreds och provas i ett sammanhang. I annat fall skulle skadestandsfrågan, för det fall den skadelidande inte kan få full kompensation genom brottsskadeersättningen, behöva bli föremål för en separat tvistemålsprocess i ett senare skede. En sådan ordning skulle innebära såväl effektivitetsförluster som olägenheter för parterna. Därtill kommer att konsekvenserna för Brottsoffermyndigheten sannolikt skulle bli betydande om brottsoffer i större utsträckning skulle avstå från att i samband med åtalet föra en skadeståndstalan genom sitt målsägandebiträde, sin särskilda företrädare eller åklagaren. Ett omfattande och resurskrävande utrednings- och regressarbete skulle då i stället behöva utföras av Brottsoffermyndigheten, vilket inte framstår som ändamålsenligt.

Mot den bakgrunden anser regeringen att det är motiverat att uppställa vissa förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning när allmänt åtal har väckts. I det fallet bör det krävas att den skadelidande har framställt ett skadeståndskrav mot den tilltalade och, i förekommande fall, en vårdnadshavare med principalansvar, och att kravet har prövats i en dom som har fått laga kraft. Vanligtvis kommer ett krav på skadestånd att provas tillsammans med åtalet i en brottmålsprocess, men det kan i vissa fall även provas i en tvistemålsprocess efter avskiljande från brottmålet. I en sådan situation har den skadelidande ofta kvar sitt målsägandebiträde. Kravet på prövning bör därför gälla även i dessa fall.

För att en sådan ordning ska vara rimlig från ett brottsofferperspektiv behöver den utformas som en huvudregel, som det finns utrymme att göra avsteg från. Som utredningen lyfter fram kan det finnas situationer då den skadelidande bör kunna få brottsskadeersättning trots att han eller hon inte har framställt något skadeståndskrav i brottmålet eller senare återkallar ett sådant yrkande, oavsett om kravet återkallas under brottmålsprocessen eller senare i ett tvistemål efter att kravet har avskilts. För att fånga upp sådana situationer anser regeringen att kravet på att ett skadeståndskrav ska ha framställts och prövats i domstol inte ska gälla om den skadelidande

har haft giltig anledning till att avstå från en sådan domstolsprövning. Kravet bör inte heller gälla om det straffrättsliga förfarandet avslutas på annat sätt än genom en dom, t.ex. för det fall åklagaren lägger ned åtalet och målet skrivs av. I vilka situationer som avsteg från huvudregeln kan komma att aktualiseras får närmare utvecklas i rättstillämpningen, men viss vägledning lämnas i författningskommentaren (se avsnitt 13.8).

Att det som huvudregel, när allmänt åtal har väckts, ska ha förts en skadeståndstalan för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas innebär inte att det ställs högre krav på den skadelidande än vad som i praktiken redan gäller i dag.

Kristianstads tingsrätt anser att kravet bör gälla även när ett enskilt åtal väcks. Enligt tingsrätten har den som väcker ett sådant åtal visat prov på en stark initiativförmåga och kan tillsammans med åtalet även väcka en skadeståndstalan, varför en sådan målsägande inte bör ha större möjlighet att få ut brottsskadeersättning än en målsägande i ett fall där allmänt åtal väcks. Enligt regeringen är det dock lämpligt att tillämpningsområdet för de nya förutsättningarna för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning begränsas till fall där allmänt åtal väcks. I de fallen har målsäganden, till skillnad från vid enskilda åtal, stöd i den rättsliga processen genom åklagaren och ofta även andra rättsliga aktörer. När det gäller vissa brott som hör under enskilt åtal är möjligheterna att få brottsskadeersättning dessutom begränsade, t.ex. kan kränkningsersättning inte lämnas för förtal eller förolämpning. Även av det skälet framstår ett motsvarande krav för enskilda åtal inte som ändamålsenligt.

Förslaget innebär bl.a. att om den tilltalade är under 18 år, ska en skadeståndstalan som huvudregel riktas mot både den tilltalade och en vårdnadshavare med principalansvar. En särskild fråga som inställer sig är vad som bör gälla om den skadelidande har riktat sin skadeståndstalan endast mot den tilltalade och utan giltig anledning avstått från att rikta ett krav även mot den tilltalades vårdnadshavare. I likhet med utredningen anser regeringen att en sådan underlåtenhet inte bör få så långtgående konsekvenser att den skadelidandes ansökan om brottsskadeersättning över huvud taget inte får tas upp till prövning. Det skulle innebära en försämring av brottsoffrets rätt i förhållande till nuvarande reglering och kunna leda till orimliga konsekvenser i enskilda fall. Om den tilltalade döms för brott och blir skyldig att betala ett skadestånd som överstiger det som vårdnadshavarens ansvar är begränsat till skulle det vara närmast oskäligt om brottsoffret inte hade möjlighet att få någon brottsskadeersättning alls. Regeringen föreslår därför att en ansökan om brottsskadeersättning i sådana fall ska få prövas, i den utsträckning som den överstiger det som en vårdnadshavare hade haft att betala. I praktiken innebär det att brottsoffret i dessa fall – på motsvarande sätt som hittills – kan få brottsskadeersättning med det belopp som går utöver det som vårdnadshavarnas solidariska skadeståndsansvar uppgår till enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

5 Vårdnadshavares skadeståndsansvar

5.1 Skadeståndsansvaret för vårdnadshavare skärps

Regeringens förslag

Vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott, det s.k. principalansvaret, ska skärpas. Det belopp som ansvaret är begränsat till för varje skadehändelse ska höjas till en tredjedel av prisbasbeloppet och ansvaret ska omfatta även ren förmögenhetsskada.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer delvis överens med regeringens. Utredningen bedömer att det belopp som principalansvaret är begränsat till inte bör höjas. Om så ändå ska ske, föreslår utredningen att beloppsbegränsningen för varje skadehändelse höjs från en femtedel till en tredjedel av prisbasbeloppet.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, bl.a. *Brottsförebyggande rådet*, *Brottsoffermyndigheten*, *Sveriges advokatsamfund* och *Umeå tingsrätt*, instämmer i utredningens bedömning att principalansvaret inte allmänt bör skärpas, men tillstyrker eller har ingen invändning mot förslaget att ansvaret även ska omfatta ren förmögenhetsskada. Några av dem, bl.a. *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, *Kristianstads tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*, anser att det i stället bör övervägas att avskaffa principalansvaret. Det anser även *Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)*, som avstyrker en skärpning av principalansvaret. De remissinstanser som ifrågasätter en skärpning av principalansvaret framhåller att det saknas stöd för att detta skulle få brottspreventiv verkan, och att det snarare kan få motsatt verkan eftersom det riskerar att drabba ekonomiskt svaga föräldrar särskilt hårt. *Sollentuna kommun* anser att ett skärpt principalansvar kan vara ett steg i rätt riktning för att uppnå målet om en trygg och säker miljö för alla invånare, men framhåller att det är viktigt att balansera en sådan åtgärd genom att inte skapa en alltför stor ekonomisk börda för familjer som redan är utsatta och att det brottsförebyggande arbetet fortsätter att ske brett och i samverkan. Liknande synpunkter framförs av *Grästorps kommun*. *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* anser att frågan om principalansvar även för förordnade ställföreträdare för barn, t.ex. särskilt förordnade vårdnadshavare, bör övervägas.

Skälen för regeringens förslag

Barns och föräldrars skadeståndsansvar

Med undantag för de allra yngsta har även barn ett långtgående skadeståndsrättsligt ansvar för skador som de orsakar. För barn finns dock en

särskild begränsningsregel i 2 kap. 4 § skadeståndslagen (1972:207) som innebär att skadan endast ska ersättas, om det är skäligt med hänsyn till ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. Barn som är över 15 år anses som utgångspunkt ha fullt skadeståndsansvar (se prop. 1972:5 s. 461).

Barnets vårdnadshavare kan under vissa förutsättningar också bli ansvariga för skador som barnet har orsakat. Ett sådant ansvar kan grunda sig på den allmänna culparegeln i 2 kap. 1 § skadeståndslagen, om vårdnadshavaren uppsåtligt eller av oaktsamhet har brustit i sitt tillsynsansvar. Tillsynsansvaret innebär bl.a. att vårdnadshavare ansvarar för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas i syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan (6 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken). I det ansvaret ligger att vårdnadshavaren, inom ramen för vad som är möjligt, ska vidta de åtgärder som behövs för att barnet inte ska orsaka skada. Tillsynsansvaret är med andra ord en handlingsregel som, om den åsidosätts, kan leda till skadeståndsansvar för vårdnadshavaren grundat på eget vållande. I vissa fall är en försummelse av tillsynsplikten även straffsanktionerad (se 23 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken). Det är i praktiken ovanligt att ett skadeståndsanspråk eller en talan om straffansvar riktas mot föräldrar på dessa grunder.

År 2010 infördes ett särskilt skadeståndsansvar för vårdnadshavare, i form av ett principalansvar, för skador som deras barn orsakar genom brott (se 3 kap. 5 § skadeståndslagen). Principalansvaret innebär att vårdnadshavaren ansvarar för barnets vållande, oavsett om vårdnadshavaren själv har varit oaktsam eller inte. Skadeståndsansvaret förutsätter alltså inte att vårdnadshavaren har brustit i sin tillsynsplikt (se prop. 2009/10:142).

Principalansvaret omfattar person- och sakskada, skada genom kränkning och – sedan den 1 juli 2022 – skada som ersätts genom särskild anhörigersättning. Ansvaret gäller för föräldrar som har vårdnaden om ett barn, och omfattar alltså inte föräldrar som inte har del i vårdnaden och inte heller särskilt förordnade vårdnadshavare. Beloppsmässigt är ansvaret för varje skadehändelse begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet (11 840 kronor år 2026). Beloppsbegränsningen gäller inte krav som den skadelidande därutöver kan ha på exempelvis ränta eller ersättning för rättegångskostnader. Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna, gäller begränsningen för dem gemensamt. Det finns möjligheter att under vissa omständigheter jämka, dvs. sätta ned, skadeståndsskyldigheten (se 3 kap. 6 § andra stycket och 6 kap. 2 § skadeståndslagen).

Principalansvaret för föräldrar ska skärpas

Principalansvaret infördes i syfte att tydliggöra att föräldrar har huvudansvaret för sina barn. Det har sin grund i en rättspolitisk uppfattning om att en trygg uppväxt är den mest effektiva brottsförebyggande insatsen och att föräldrar har huvudansvaret för att förmedla normer och värderingar till sina barn. Redan när principalansvaret infördes ifrågasattes om reformen skulle få en brottsförebyggande effekt. I förarbetena konstaterades att frågan om ett skärpt skadeståndsansvar för föräldrar skulle kunna vara handlingsdirigerande – eller preventiv – var omdiskuterad, och att en sådan effekt sannolikt inte gick att fastställa med någon större grad av exakthet.

Det bedömdes att ett skärpt skadeståndsansvar borde kunna bidra till tydligare föräldrareaktioner och öka föräldrarnas engagemang (prop. 2009/10:142 s. 24–25).

Enligt regeringen är föräldraansvaret fortfarande en viktig komponent i det brottsförebyggande arbetet. Det är en självklarhet att föräldrar har ett ansvar för sina barn och principalansvaret, som gör vårdnadshavare skadeståndsskyldiga för sitt barns brott tillsammans med barnet självt, är ett viktigt sätt från samhällets sida att markera detta ansvar. Att avskaffa principalansvaret i enlighet med vad några remissinstanser efterfrågar är därför inte aktuellt. Frågan är i stället om principalansvaret ska skärpas.

Utredningen och ett stort antal remissinstanser anser att det inte bör ske någon allmän skärpning av principalansvaret i form av en höjning av den beloppsbegränsning som gäller. Utredningen lutar sig mot den utvärdering av regleringen som Brottsförebyggande rådet fick i uppdrag att göra 2016 och som redovisades i rapporten "Föräldrars skadeståndsansvar för barnens brott – En utvärdering av 2010 års reform" (Rapport 2017:14). Därutöver har utredningen inhämtat synpunkter från vissa socialtjänster och från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. Utifrån underlaget drar utredningen slutsatsen att det finns osäkerhet kring om en skärpning av principalansvaret skulle bidra till att förverkliga det brottspreventiva syftet som ligger bakom principalansvaret. Utredningen konstaterar vidare att det inte är möjligt att empiriskt slå fast att principalansvaret faktiskt har påverkat ungdomskriminaliteten eller att det har haft någon inverkan på föräldrarnas handlande och kontroll. Enligt utredningen kan det samtidigt inte heller konstateras att principalansvaret helt saknat betydelse i detta avseende.

Det finns, som utredningen redovisar, tydligt forskningsstöd för att barn och ungdomar är mindre benägna att begå brott om de har föräldrar som aktivt utövar kontroll, som har god kännedom om var barnet befinner sig och som utövar inflytande över vilka barnet umgås med och under vilka omständigheter. Föräldrarna spelar alltså en mycket viktig roll för att förebygga brottslighet hos sina barn och för att avbryta en eventuell ogynnsam utveckling. Enligt regeringen är det därför viktigt att se till att föräldrar i större utsträckning faktiskt tar ansvar för sina barn och försöker påverka dem i en gynnsam riktning.

Även om ungdomsbrottsligheten på det stora hela minskat något under de senaste decennierna, har den allvarliga brottsligheten under senare tid krupit allt längre ned i åldrarna. Det förekommer numera att barn och unga är inblandade i skjutvapenvåld och sprängningar. Det har också identifierats som ett tilltagande problem att barn och unga involveras i de kriminella nätverkens verksamhet. Ungdomsbrottslighetens förändrade karaktär och barns utsatthet inom bl.a. de kriminella nätverken utgör alltså ett betydande samhällsproblem. För att komma till rätta med problemet behöver åtgärder vidtas på flera områden. Regeringen bedömer, i likhet med *Sollentuna kommun* och *Grästorps kommun*, att en viktig del i det arbetet handlar om att förstärka föräldraansvaret.

Regeringen har redan vidtagit åtgärder för att förstärka föräldraansvaret. Exempelvis har möjligheterna att säga upp hyresgäster som har begått brott utökats genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2024. Bestämmelserna innebär bl.a. att en hyresgäst som är förälder har ett ansvar att se till att barn som bor eller vistas i lägenheten inte begår brott

som skapar otrygghet för andra som bor i området. Som regeringen uttalar i det sammanhanget kan olika former av ekonomiska och sociala konsekvenser ha en påverkan på hur föräldrar utövar sitt föräldraansvar över barn som riskerar att hamna i kriminalitet (prop. 2023/24:112 s. 98).

Att skärpa föräldrars skyldighet att ersätta skador som deras barn har orsakat genom brott skulle vara ytterligare ett viktigt led i arbetet för att förstärka föräldraansvaret. Det skulle innebära en starkare påtryckning på föräldrar att hålla uppsikt över sina barn och ta ett större ansvar för att se till att de inte vistas i miljöer där det finns en risk för att exponeras för kriminalitet och kriminella nätverk.

Förutom vikten av att markera föräldraansvaret och det brottspreventiva syftet finns det flera andra skäl som talar för en skärpning av principalansvaret. De skador som uppkommer genom barns brott måste bäras av någon. Enligt regeringen är det rimligt att ansvaret för att ersätta sådana skador, i stället för att hamna på t.ex. staten, försäkringsföretag eller brottsoffer, till större del läggs på barnets föräldrar, som ofta är de som har haft störst möjlighet att påverka barnets beteende och därigenom minska risken för att barnet begår brott. Vidare har föräldrarna normalt bättre ekonomiska förutsättningar än barnet att betala ett skadestånd. En skärpning skulle därmed också innebära att brottsoffer i större utsträckning kan antas få ersättning för sina skador, vilket minskar skadeverkningarna av brottet. Att föräldrarna bidrar till betalningen kan också minska risken för att deras barn i ung ålder får skulder hos Kronofogdemyndigheten, vilket kan skapa bättre förutsättningar för att undvika ett kriminellt liv.

Utredningen tar upp att ett skärpt principalansvar skulle drabba ekonomiskt sårbara vårdnadshavare särskilt hårt, och att såväl Brottsförebyggande rådet som de företrädare för socialtjänsten som utredningen varit i kontakt med lyft fram detta som något som snarast skulle motverka de syften som ligger bakom principalansvaret. Flera remissinstanser, bl.a. *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* och *Sveriges advokatsamfund*, tar också upp detta. *Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)* framhåller ensamstående mammor som en särskilt utsatt grupp. Det går inte att helt komma ifrån att ekonomiskt sårbara vårdnadshavare riskerar att drabbas hårdare av ett skärpt principalansvar och att det, liksom i dag, kommer finnas vissa föräldrar som inte har ekonomisk förmåga att betala ett skadestånd. Ett skärpt principalansvar innebär dock inte att ekonomiskt svaga familjer åläggs ytterligare krav (barnen är redan skadeståndsskyldiga), utan att föräldrarna i större utsträckning blir skyldiga att bidra till att täcka uppkomna skador (jfr prop. 2009/10:142 s. 25). Det finns vidare jämningsregler i skadeståndslagen som är avsedda att förhindra orimliga resultat (se mer om dessa nedan).

Sammanfattningsvis anser regeringen att principalansvaret bör skärpas.

Det belopp som principalansvaret är begränsat till ska höjas

En skärpning av principalansvaret bör ske genom en ändring av beloppsbegränsningen så att vårdnadshavarna kan åläggas att betala en större del av barnets skadestånd. Som utredningen framhåller bör flera aspekter vägas in vid bedömningen av hur stor höjningen ska vara. Höjningen måste vara av viss dignitet för att innebära en tillräckligt tydlig och kraftfull markering av föräldraansvaret. För att principalansvaret alltså ska vara begränsat

talat att ansvaret gäller även om föräldrarna inte har brustit i sin tillsyn och att skadeståndsskyldigheten kan vara betungande för föräldrar med små ekonomiska marginaler och ha en negativ påverkan på övriga familjemedlemmars livssituation, t.ex. gärningspersonens syskon.

Eftersom beloppsgränsen är knuten till prisbasbeloppet har den successivt höjts sedan principalansvaret infördes – från 8 480 kronor 2010 till 11 840 kronor 2026. Samtidigt har skadeståndsbeloppen under de senaste åren blivit betydligt högre genom att nivåerna för kränkningssersättning mer eller mindre har fördubblats för att stå i samklang med rådande samhällsvärderingar och utgöra en adekvat kompensation och upprättelse för den kränkning som brottsoffret utsatts för (se prop. 2021/22:198 s. 18–19 och 24). Enligt regeringen är det rimligt att den utvecklingen återspeglas även i principalansvaret, och att höjningen därför bör närma sig en fördubbling. Sammantaget framstår den höjning som utredningen föreslår – från en femtedel till en tredjedel av prisbasbeloppet – som väl avvägd. År 2026 innebär det ungefär 19 730 kronor, dvs. en höjning med 7 890 kronor.

Regeringen delar utredningens bedömning att det inte har framkommit skäl för att utforma ansvaret på annat sätt än hittills när det finns flera vårdnadshavare. Det är framför allt från ett brottsofferperspektiv rimligt att beloppet inte är beroende av om det finns en eller två vårdnadshavare. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, ska alltså begränsningen för varje skadehändelse gälla föräldrarna gemensamt.

När principalansvaret infördes bedömde lagstiftaren att särskilt förordnade vårdnadshavare inte bör omfattas av ansvaret. Som skäl anfördes bl.a. att det framstod som angeläget att inte försvåra rekryteringen av personer till sådana uppdrag, och att det i vissa fall inte ens är den förordnade vårdnadshavaren som har hand om den faktiska omsorgen om barnet (prop. 2009/10:142 s. 29). *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* anser att det hade varit önskvärt med en översyn kring förordnade ställföreträdare, t.ex. särskilt förordnade vårdnadshavare, principalansvar. Denna fråga kan inte övervägas inom ramen för detta lagstiftningsprojekt.

Principalansvaret ska omfatta även ren förmögenhetsskada

Vårdnadshavares principalansvar omfattar i dag inte ersättning för ren förmögenhetsskada. Sådan skada drabbar ofta brottsoffer som utsatts för t.ex. utpressning, bedrägeri eller annan ekonomisk brottslighet. Att rena förmögenhetsskador inte kom att omfattas när principalansvaret infördes motiverades med att brott som normalt leder till sådana skador i normalfallet inte bedömdes ha något starkare samband med den vanliga ungdomskriminaliteten och risken för en fortsatt kriminell karriär (se prop. 2009/10:142 s. 30).

Den bilden har förändrats. Sedan principalansvaret infördes har det blivit vanligare att unga gärningspersoner gör sig skyldiga till bedrägerier och penningtvättsbrott. Det finns indikationer på att storskalig bedrägeribrottslighet har blivit en viktig del av de kriminella nätverkens verksamhet och att barn och ungdomar involveras i den. Det kan exempelvis röra sig om telefonbedrägerier eller att unga används och utnyttjas som s.k. målvakter för penningtvättsbrott genom att ta emot och föra vidare brottsutbytet.

Det kan alltså konstateras att ett av de främsta skälen som anfördes för att undanta rena förmögenhetsskador från principalansvaret inte längre är aktuellt. Enligt regeringen finns det därför inte skäl att göra skillnad mellan denna skadetyper och övriga skadetyper som omfattas av principalansvaret. En sådan utvidgning av ansvaret skulle också innebära ökade möjligheter för brottsoffer att få ersättning för rena förmögenhetsskador. En mer enhetlig reglering kan vidare underlätta domstolarnas hantering genom att de inte skulle behöva ta ställning till eventuella gränsdragningsfrågor mellan vad som är en sakskada respektive ren förmögenhetsskada när principalansvaret aktualiseras. Sammanfattningsvis föreslår regeringen att principalansvaret ska omfatta även ren förmögenhetsskada.

Jämningsreglerna motverkar orimliga resultat

Enligt 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen kan principalansvaret jämkas, om det är uppenbart oskäligt att föräldern ska betala skadeståndet med hänsyn till föräldrarnas förhållande till barnet eller de särskilda åtgärder som föräldern har vidtagit för att förhindra att barnet begår brott. Den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen ger möjlighet att sätta ned ett oskäligt betungande skadestånd med hänsyn bl.a. till den skadeståndsskyldiges ekonomiska situation.

Utredningen lyfter frågan om en skärpning av principalansvaret innebär att ekonomiska förhållanden i något större utsträckning bör kunna leda till jämkning, i vart fall när det är fråga om flera skadehändelser. Liknande resonemang förs av *Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)*, som anser att regeringen bör uttrycka att bestämmelserna har fått ett för snävt tillämpningsområde i praxis. När principalansvaret infördes konstaterades att vårdnadshavare, trots beloppsbegränsningen, kunde komma att drabbas av höga skadeståndskrav till följd av att barnet begått många brott. Det framhölls då att den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen kan fungera som en säkerhetsventil mot alltför betungande betalningsskyldigheter. Om det exempelvis är fråga om en vårdnadshavare som under en kortare tid ställs inför omfattande skadeståndskrav på grund av att barnet begått en serie brott kan det i många fall finnas utrymme för jämkning. Vidare uttalades att jämkning bör kunna ske även när skadeståndskravet inte är omfattande om en vårdnadshavare har mycket låga inkomster, t.ex. i form av ekonomiskt bistånd eller en ensamstående vårdnadshavare med låg förvärvsinkomst (prop. 2009/10:142 s. 36–37). Det finns alltså förutsättningar att använda den allmänna jämningsregeln för att undvika att en vårdnadshavare drabbas alltför hårt av höga skadeståndskrav. Bland de övriga omständigheter som kan beaktas vid tillämpningen hör graden av den skadeståndsskyldiges skuld (prop. 1975:12 s. 177). Det förhållandet att vårdnadshavaren inte själv har varit vårdslös, utan svarar för annans vållande, kan därför som utredningen framhåller i viss mån motivera en något mindre restriktiv tillämpning av den allmänna jämningsregeln. Ett skärpt principalansvar kan göra att en tillämpning av jämningsbestämelsen aktualiseras i flera fall än tidigare (jfr rättsfallet NJA 2015 s. 482).

Den särskilda jämningsregel i 3 kap. 6 § andra stycket skadeståndslagen, som infördes samtidigt med principalansvaret, kompletterar den allmänna jämningsregeln. Den skapar ett utrymme för jämkning bl.a. i de fall där en

förälder har gjort allt som rimligen kan krävas för att förhindra att barnet begår brott, och ett skadeståndskrav därför skulle framstå som orimligt.

Ett utrymme för att undvika orimliga resultat av principalansvaret, t.ex. för en ensamstående förälder som har gjort allt som rimligen kan krävas för att förhindra att barnet begår brott, finns alltså redan. Regeringen ser därför inte skäl att införa en spärregel eller en särskild jämningsgrund i syfte att begränsa skadeståndet som föräldrar kan ansvara för under en viss period, vilket *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)* föreslår.

Utöver jämningsreglerna utgör beneficiereglerna som gäller vid utmätning enligt utsökningsbalken ett yttersta skydd mot orimliga resultat. De reglerna innebär att det finns ett skydd mot utmätning om medlen skulle behövas för att trygga försörjningsbehovet för gäldenären och hans eller hennes familj. Beneficiereglerna ger dessutom utrymme att ta hänsyn till individuella förhållanden hos gäldenären, och Kronofogdemyndigheten ska i varje enskilt utsökningsmål göra en försvarlighets- och proportionalitetsbedömning. Kronofogdemyndigheten ska vid sin bedömning beakta barnets bästa i alla fall som rör barn i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). I sammanhanget kan nämnas att regeringen i lagrådsremissen Ändamålsenliga utmättningsregler och utvidgad distansutmätning föreslår lagändringar som bl.a. innebär en viss utökning av möjligheterna att ta hänsyn till gäldenärens ekonomiska situation och undanta tillgångar från utmätning, samt att Kronofogdemyndighetens skyldighet att beakta proportionalitetsprincipen och principen om barnets bästa uttryckligen ska framgå av utsökningsbalken.

Ett skärpt föräldraansvar – ett led i ett bredare arbete

Det brottsförebyggande arbetet behöver ske brett och i samverkan, vilket även vissa remissinstanser framhåller. Föräldraansvaret är en del i det arbetet, men tidiga insatser och stöd till föräldrarna står också i fokus för regeringens brottsförebyggande arbete. Regeringen har vidtagit flera åtgärder för att föräldrar ska ges bättre förutsättningar för att ta ett större ansvar för sina barn. Det har bl.a. beslutats om medel till kommuner och regioner för att bidra till en ökad och jämlik tillgång till ett målgruppsanpassat föräldraskapsstöd i hela landet och till att förebygga kriminalitet bland barn och unga. Länsstyrelser med områden som Polismyndigheten bedömt vara utsatta, riskområden eller särskilt utsatta har också fått i uppdrag att erbjuda stöd till kommuner, regioner och andra relevanta aktörer för att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd i föräldraskapet till föräldrar med barn upp till 18 år. En central reform är den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025. Den innebär en betydande omställning av socialtjänstens sätt att arbeta, med fokus på ett mer förebyggande och kunskapsbaserat arbete, lägre trösklar för stöd och hjälp och ett uttalat brottsförebyggande ansvar. Som ytterligare exempel på åtgärder kan nämnas att regeringen i Socialstyrelsens regleringsbrev för 2026 har gett myndigheten flera uppdrag för att stödja socialtjänsten i det förebyggande arbetet. Det handlar bl.a. om att fånga upp barn och familjer i behov av stöd, och att förebygga att barn och unga hamnar i kriminalitet.

5.2 Åtgärder för att förbättra handläggningen

Regeringens förslag

Tillgänglighetsdelgivning ska få användas för att delge den tilltalades vårdnadshavare stämning och andra handlingar i brottmålet när ett enskilt anspråk som grundar sig på principalansvaret har framställts mot vårdnadshavaren.

Om tingsrättens dom i fråga om ett enskilt anspråk mot den tilltalade har överklagats och prövningstillstånd i den delen inte krävs i hovrätten, ska det inte heller krävas prövningstillstånd för att pröva motsvarande anspråk mot den tilltalades vårdnadshavare som grundar sig på principalansvaret.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens, men har delvis en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, bl.a. *Brottsförebyggande rådet*, *Brottsoffermyndigheten* och *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, tillstyrker eller har ingen invändning mot förslaget om tillgänglighetsdelgivning. Flera av dem, bl.a. *Göteborgs tingsrätt*, *Växjö tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*, framhåller dock att förslaget kommer att få begränsad betydelse och inte löser de delgivnings- och handläggningsproblem som finns. De flesta av remissinstanserna, bl.a. *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget om slopat krav på prövningstillstånd.

Skälen för regeringens förslag

Tillgänglighetsdelgivning ska få användas för att delge vårdnadshavare

Det har i flera sammanhang framförts att det finns praktiska problem när det gäller handläggningen av skadeståndsanspråk mot den tilltalades vårdnadshavare som grundar sig på principalansvaret. I den utvärdering som Brottsförebyggande rådet gjorde 2017 ansågs det största problemet vara att skadeståndsanspråken framställdes sent i processen och att det var svårt att få vårdnadshavarna delgivna i sådan tid före huvudförhandlingen att de fick tillräckligt med rådrum för att ta ställning till kravet och förbereda sig. Enligt den undersökning som utredningen har genomfört är det fortfarande samma frågor som medför praktiska svårigheter hos domstolarna, även om det varierar hur stort problemet anses vara. Problembilden bekräftas också av remissutfallet.

Utredningen föreslår att tillgänglighetsdelgivning ska få användas för att delge en vårdnadshavare stämning och andra handlingar i brottmål där ett enskilt anspråk grundat på principalansvaret kan komma att framställas mot vårdnadshavaren. Remissinstanserna är positiva till förslaget, men flera av dem anser att det kommer att få begränsad betydelse för att lösa de problem som finns.

Tillgänglighetsdelgivning innebär att den handling som ska delges hålls tillgänglig hos en myndighet antingen omedelbart eller från och med en i förväg bestämd tidpunkt. Delgivningssättet får bara användas när det särskilt anges i lag och förutsätter att delgivningsmottagaren på visst sätt har delgetts information om att sådan delgivning kan komma att användas samt information om från vilken tidpunkt och på vilken plats handlingen kommer att hållas tillgänglig. Enligt nuvarande regler kan tillgänglighetsdelgivning användas bl.a. för att delge den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål. Delgivningssättet har kommit att användas i stor utsträckning och har haft en stor effekt på handläggningstiderna. (Se 33 kap. 6 b § rättegångsbalken, 52–54 §§ delgivningslagen [2010:1932] och prop. 2021/22:279 s. 38.)

När en person under 18 år är skäligen misstänkt för brott ska vårdnadshavarna som huvudregel kallas till det förhör som ska hållas med den unge (5 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). I anslutning till förhöret kan förhørsledaren ta upp frågan om eventuella enskilda anspråk som kan komma att framställas mot den unge och mot vårdnadshavarna. Det skulle i detta sammanhang vara lämpligt att delge vårdnadshavarna information om att tillgänglighetsdelgivning kan komma att användas. Som både utredningen och flera remissinstanser påpekar kan det givetvis i vissa fall vara svårt att förutse och lämna korrekt information om den kommande delgivningstidpunkten i tingsrätten. Genom att ta fram ändamålsenliga rutiner och riktlinjer bör det dock vara möjligt att skapa goda förutsättningar för att kunna använda delgivningssättet. Inte minst när åklagaren företräder målsäganden och det går att bedöma när åtal kan komma att väckas och därmed också när ett enskilt anspråk som utgångspunkt kommer att ges in, kan en möjlighet till tillgänglighetsdelgivning vara värdefull. Det finns därför enligt regeringen anledning att föreslå att tillämpningsområdet för tillgänglighetsdelgivning utvidgas så att delgivningssättet kan användas även för att delge vårdnadshavare stämning och andra handlingar i brottmålet när ett skadeståndskrav som grundar sig på principalansvaret riktas mot vårdnadshavaren. Genom att använda sådan delgivning kan vårdnadshavarna i ett tidigt skede bli uppmärksammade på och medvetna om att det kan bli aktuellt med skadeståndskrav mot dem, vilket även *Södertörns tingsrätt* framhåller som positivt. Tidigare information bör kunna bidra till en större kunskap om reglernas innebörd och bättre förutsättningar till förberedelser för vårdnadshavarna.

När det under förundersökningen kommer in ett enskilt anspråk grundat på principalansvaret finns det i dag inte något formellt krav på att detta ska delges eller på annat sätt meddelas vårdnadshavarna. I många fall under rättas de ändå om skadeståndskravet och ges tillfälle att lämna sin inställning till det. För att inskräpa vikten av tidig information föreslår utredningen att denna rutin ska författningsregleras. En sådan ordning framstår som ändamålsenlig och kan regleras i förordning.

För att lösa de delgivnings- och handläggningsproblem som finns anser några remissinstanser, bl.a. *Göteborgs tingsrätt* och *Växjö tingsrätt*, att det är angeläget att ta ett större grepp kring frågan. Utredningen lyfter även frågan om vårdnadshavarnas roll vid huvudförhandlingen och *Sveriges advokatsamfund* deras behov av biträde i vissa fall. Dessa frågor kan dock inte övervägas inom ramen för detta lagstiftningsprojekt.

Det kan nämnas att regeringens förslag om ändringar i brottsskadelagen kan väntas få viss betydelse i sammanhanget. Förslagen innebär bl.a. att det, för att brottsskadeersättning ska kunna lämnas, som huvudregel ska krävas att ett skadeståndskrav har framställts och prövats i brottmålet. Det ska dock inte gälla när det finns giltig anledning till att målsäganden har avstått från en sådan prövning. En sådan giltig anledning kan vara att vårdnadshavarna inte har kunnat delges (se avsnitt 13.8). Med en sådan ordning förväntas medvetenheten om vikten av att skadeståndsanspråk ges in i tid öka och de praktiska konsekvenserna av kvarvarande delgivningsproblem bli mindre, särskilt ur ett brottsofferperspektiv.

Kravet på prövningstillstånd slopas i vissa fall

För att ett enskilt anspråk mot den tilltalades vårdnadshavare som grundar sig på principalansvaret ska tas upp i hovrätten krävs prövningstillstånd (49 kap. 12 § rättegångsbalken). Det gäller även när det inte krävs något prövningstillstånd för att pröva det enskilda anspråket mot den tilltalade, dvs. när tingsrättens dom har överklagats och ska prövas även i skuldfrågan (49 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken). Enligt utredningen är det rimligt att ett sammanhängande skadeståndsanspråk mot en vårdnadshavare ska kunna tas upp i hovrätten utan krav på prövningstillstånd när anspråket mot den tilltalade ska prövas i hovrätten utan krav på prövningstillstånd. I praktiken meddelas det regelmässigt prövningstillstånd i sådana fall. Ett slopat krav på prövningstillstånd skulle därför underlätta hanteringen och innebära vissa effektivitetsvinster. En sådan ordning skulle också innebära en förenkling för den målsägande eller vårdnadshavare som har överklagat domen i den delen. Regeringen föreslår en bestämmelse med den innebörden. Bestämmelsen bör lagtekniskt få en något annan lydelse än den som utredningen föreslår för att tydliggöra att det slopade kravet på prövningstillstånd förutsätter att även det enskilda anspråket mot den tilltalade är uppe till prövning.

6 Frivillig betalning av brottsskadestånd

Regeringens förslag

Möjligheterna att använda deponering som ett sätt att frivilligt betala brottsskadestånd ska förbättras. Det ska införas en ny bestämmelse i utsökningsbalken om att deponerade belopp hos Kronofogdemyndigheten genast ska betalas ut till motparten, om gäldenären begär det.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, däribland *Brottsförebyggande rådet*, *Jämställdhetsmyndigheten* och *Åklagarmyndigheten*, tillstyrker förslaget eller

har ingen invändning mot det. Även *Kronofogdemyndigheten* tillstyrker det, men med viss tvekan, och efterfrågar på sikt en enklare form av betalningsförmedling av pengar från gärningspersoner till brottsoffer. Att en enklare lösning bör eftersträvas framhålls också av *Brottsoffermyndigheten*, som anser att förslaget är ett steg i rätt riktning. *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)* har ingen invändning mot förslaget, men anser att information om betalningsmöjligheten bör lämnas i ett tidigare skede, t.ex. i samband med att åtal väcks, för att skadevållaren ska ha möjlighet att planera sin ekonomi vid en fällande dom.

Skälen för regeringens förslag

Frivilliga betalningar av brottsskadestånd bör underlättas

När en domstol har dömt ut ett skadestånd på grund av brott framgår det av domslutet hur mycket som ska betalas och vem som ska ha pengarna. I en bilaga till domen får den skadeståndsskyldige information om att han eller hon själv måste ta reda på hur betalningen ska genomföras, och att försvararen eller målsägandebiträdet ibland kan hjälpa till.

Kronofogdemyndigheten, Brottsoffermyndigheten och domstolarna får återkommande frågor från gärningspersoner och andra om hur de ska göra för att betala ett utdömt brottsskadestånd. I vissa fall kan parterna direkt ta kontakt med varandra för att komma överens om betalningen. I många fall kan en sådan kontakt dock upplevas som olustig och obehaglig, inte minst för brottsoffret. En sådan kontakt är i vissa fall utesluten, t.ex. på grund av att brottsoffret har skyddade personuppgifter. Det är inte heller alltid möjligt att få hjälp av en försvarare eller ett målsägandebiträde. Den som har dömts att betala skadestånd kan därför behöva vänta på att målsäganden ska vända sig till Kronofogdemyndigheten för verkställighet. Detta leder till att en skadeståndsskyldig – som har både vilja och ekonomisk förmåga att göra rätt för sig – ändå blir aktuell för ett verkställighetsförfarande, med de kostnader och risk för betalningsanmärkning som ett sådant förfarande innebär. Det leder även till att brottsoffret behöver agera och får vänta onödigt länge på sina pengar.

Regeringen föreslår i avsnitt 4 att brottsoffer ska kunna få brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten utan att först behöva vända sig mot den skadeståndsskyldige för betalning. En sådan ordning innebär sannolikt att färre brottsoffer vänder sig till Kronofogdemyndigheten, och i stället får Brottsoffermyndigheten efter utbetalning av brottsskadeersättning rikta ett regresskrav mot den skadeståndsskyldige. Med en sådan förändring kan det framstå som mindre angeläget att förbättra möjligheterna till frivillig betalning av brottsskadestånd. Det kan emellertid fortfarande vara fördelaktigt för båda parter om skadestånd betalades mer eller mindre direkt efter domen. Brottsoffret behöver i sådant fall inte göra någon ansökan till Brottsoffermyndigheten, och den skadeståndsskyldige får inte ett regresskrav riktat mot sig. Alla brottsoffer har dessutom inte rätt till brottsskadeersättning, och sådan ersättning täcker inte heller alla poster som kan omfattas av ersättningsskyldigheten. En snabb och frivillig betalning underlättar också för båda parter att gå vidare och lägga brottet och de rättsliga förfarandena bakom sig. Enligt regeringen är det därför angeläget att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd. Den som vill och kan betala ett brottsskadestånd bör få bättre förutsättningar för att i

praktiken kunna reglera sin skuld. På så sätt kan brottsoffret få sina pengar snabbare och enklare.

Frivilliga betalningar av brottsskadestånd bör underlättas inom ramen för deposition hos Kronofogdemyndigheten

Utredningen överväger olika alternativ för att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd. Ett av alternativen handlar om att inrätta ett särskilt förmedlingssystem, vilket är i linje med det som *Kronofogdemyndigheten* och *Brottsoffermyndigheten* på sikt efterfrågar. Regeringen noterar att det tidigare har lämnats förslag på en särskild ordning för förmedling av brottsskadestånd (SOU 2010:1), som inte har lett till lagstiftning. Frågan är komplex, både från ett juridiskt och praktiskt perspektiv, och det alternativet framstår inte heller nu som ändamålsenligt för att underlätta frivillig betalning av brottsskadestånd.

Regeringen delar utredningens bedömning att frivillig betalning av brottsskadestånd inte bör underlättas genom åtgärder som tar sikte på direkt betalning till målsäganden, och som innebär att målsäganden uppmanas att ange önskat betalningssätt i något skede av brottmålsprocessen. En sådan ordning skulle förutsätta att den skadeståndsskyldige får tillgång till nödvändiga betaluppgifter, t.ex. ett kontonummer eller telefonnummer. Som utredningen framhåller vill många brottsoffer sannolikt inte att en gärningsperson ska få del av den typen av information. En sådan ordning skulle också innebära merarbete för domstolarna och aktualisera sekretessbedömningar, om den skadeståndsskyldige vänder sig dit för att få del av informationen.

Utredningen föreslår att frivilliga betalningar av brottsskadestånd ska underlättas inom ramen för den möjlighet som finns att nedsätta (deponera) pengar hos Kronofogdemyndigheten. En betalningsskyldighet kan under vissa förutsättningar fullgöras genom en deposition av pengar hos Kronofogdemyndigheten (3 kap. 6 § första stycket 1 utsökningsbalken). En sådan deposition kan ske innan domen fått laga kraft och syftar till att förhindra att verkställighetsåtgärder vidtas dessförinnan, exempelvis om domen har överklagats.

Enligt regeringen framstår det som en lämplig lösning att åstadkomma en form av betalningsförmedlande funktion för Kronofogdemyndigheten inom ramen för det befintliga regelverket om deposition. Det förhållandet att deposition, som *Kronofogdemyndigheten* framhåller, i huvudsak har ett annat syfte utgör enligt regeringen inte hinder mot att det även används för att underlätta en frivillig betalning av ett brottsskadestånd. Så har också skett inom ramen för den försöksverksamhet som Kronofogdemyndigheten bedrev i samverkan med Helsingborgs tingsrätt och Domstolsverket 2020 i syfte att underlätta frivilliga betalningar. Den försöksverksamheten föll väl ut. Samtliga depositioner, om än begränsade till antalet, lyckades. Det ledde till att de skadeståndsskyldiga kunde betala på ett enklare sätt och att målsäganden fick sina pengar snabbare (se rapporten *Kronofogdemyndigheten [2020] Slutrapport. Pilotverksamhet Betala Skadestånd, 2020-12-16*).

Deposition är inte möjlig efter att domen fått laga kraft och förutsätter också att hela skulden betalas. Dessa begränsningar utgör enligt regeringen inte skäl mot att använda förfarandet för att underlätta frivillig betalning

av brottsskadestånd. Frivilliga betalningar aktualiseras när den skadeståndsskyldige både vill och kan göra rätt för sig. Det är just tidiga och fullständiga betalningar som är till störst fördel för parterna, och som det främst finns behov av att underlätta. Från ett brottsofferperspektiv är det också angeläget att skulden regleras så snart som möjligt.

Sammanfattningsvis anser regeringen att frivilliga betalningar av brottsskadestånd bör underlättas inom ramen för deposition hos Kronofogdemyndigheten.

Deponerade belopp ska kunna betalas ut genast när gäldenären begär det

Ett belopp som har deponerats hos Kronofogdemyndigheten efter att domen har meddelats betalas i regel inte ut till borgenären (t.ex. brottsoffret) förrän domen har fått laga kraft. Förutom att detta innebär att borgenären kan få vänta en tid på pengarna, kan det uppstå en mindre ränteskuld för gäldenären under denna period. Det beror på att skadestånd vanligen löper med ränta från dagen då skadan uppkom till dess att betalning sker. Med hänsyn till detta bör det regleras i lag att Kronofogdemyndigheten ska kunna betala ut ett deponerat belopp genast, dvs. utan att invänta att domen får laga kraft. En förutsättning för det bör vara att gäldenären begär det, eftersom han eller hon genom förfarandet riskerar rättsförluster om domen ändras efter överklagande. Regeringen föreslår därför att en bestämmelse med denna innebörd införs i utskökningsbalken. Bestämmelsen bör vara generellt tillämplig vid deposition och inte begränsas till att bara gälla betalningsskyldighet på grund brott.

Information om möjligheten till deposition

Möjligheten till deposition hos Kronofogdemyndigheten är okänd för de allra flesta, och det lämnas i dag inga upplysningar om möjligheten i den information som den skadeståndsskyldige får tillsammans med domen. För att förfarandet i större utsträckning ska användas för att betala ett skadestånd är det nödvändigt att den skadeståndsskyldige får tidig och tydlig information om att möjligheten finns och hur en betalning går till. Det framstår som lämpligt att den information som lämnas i samband med domen innehåller sådana upplysningar, och att Domstolsverket och Kronofogdemyndigheten ansvarar för den närmare utformningen av informationen. Enligt *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)* borde information lämnas tidigare, t.ex. i samband med att åtal väcks, för att den skadeståndsskyldige ska kunna planera sin ekonomi inför en fällande dom. Detta är frågor som kan regleras i förordning.

Även under depositionsförfarandet kan parterna behöva viss anpassad information. Detta bör inte regleras i författning utan förutsätts ske som ett led i myndigheternas serviceskyldighet.

Slopande av vissa avgifter hos Kronofogdemyndigheten

För att ytterligare underlätta frivillig betalning av brottsskadestånd genom deposition föreslår utredningen att förfarandet ska vara befriat från avgift, dvs. att det inte ska tas ut någon grundavgift i dessa fall.

Även om förutsättningarna för att göra en deposition förbättras, kommer det att finnas situationer då gäldenären inte har kunnat, velat eller hunnit betala innan målsäganden har ansökt om verkställighet av domen, vilket

oftast sker efter att den har fått laga kraft. När en ansökan om verkställighet har kommit in till Kronofogdemyndigheten underrättas gäldenären som huvudregel om målet, och informeras om att betalning måste ske inom en viss tid – vanligen 14 dagar – för att inte verkställighetsåtgärder ska vidtas (s.k. avitid eller kravtid).

Sökanden är i utsökningsmål avseende brottsskadestånd befriad från att betala bl.a. grundavgift. Kostnaden tas i stället ut av svaranden, dvs. den skadeståndsskyldige. Om avgiftsbefrielse också skulle gälla för svaranden när skulden betalas inom kravtiden, skulle det skapas ett tydligare incitament för en snabbare betalning i utsökningsmålet. Detta skulle i sin tur få positiva konsekvenser för brottsoffret. Utredningen föreslår därför att även svaranden bör vara befriad från avgift, under förutsättning att hela skulden betalas inom kravtiden, och att det bör gälla oavsett om det är målsäganden eller Brottsoffermyndigheten som är sökande.

Förslagen framstår som ändamålsenliga och kan regleras i förordning.

7 Utvidgade utmätningsmöjligheter till förmån för brottsoffer

Regeringens förslag

Skadestånd för personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, ska kunna utmätas för fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Även brottsskadeersättning, trafikskadeersättning och ersättning från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring ska kunna utmätas för sådana fordringar.

Regleringen om samtidig utmätning för fordringar ska följdändras.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens, men har delvis en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, däribland *Brottsofferjouren Sverige*, *Brottsförebyggande rådet* och *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. *Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)* anser dock att det bör finnas en ventil för särskilt ömmande situationer. Även *Tjänstemännens centralorganisation* tar upp att en ventil bör övervägas för att undvika stötande resultat i enskilda fall. Enligt *Kristianstads tingsrätt* bör även ett brottsoffer som själv gör sig skyldig till brott ha sitt skadestånd för det brott som han eller hon har utsatts för skyddat från utmätning.

Skälen för regeringens förslag

Allmänt om utmätning och utmätningsförbud

Utmätning innebär att Kronofogdemyndigheten tar en gäldenärs egendom i anspråk för betalning av dennes skuld. I princip får all egendom utmätas, om den inte är undantagen från utmätning på grund av en bestämmelse i utskökningsbalken eller en särskild föreskrift om det (4 kap. 2 § första stycket utskökningsbalken). I 5 kap. utskökningsbalken finns vissa sådana undantag. Viss egendom är skyddad för att gäldenären ska kunna fortsätta försörja sig och sin familj (s.k. *beneficium*). Annan egendom är skyddad på grund av sin särskilda beskaffenhet eller därför att särskilda villkor är kopplade till den. Gemensamt för reglerna om utmätningsförbud är att de är resultatet av en intresseavvägning, där gäldenärens eller tredje mans intresse av att egendomen inte tas i anspråk har ansetts väga tyngre än borgenärens intresse att få betalt för sina fordringar.

Ett av utmätningsförbuden finns i 5 kap. 7 § utskökningsbalken. Enligt den paragrafen får anspråk på skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant inte utmätas. När skadeståndet har betalats ut får det som hålls avskilt inte heller utmätas, om det ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, om det har gått mindre än två år från utbetalningen. Förbudet motiveras av att de skadestånd som omfattas av det har en starkt personlig prägel. Det syftar till att den skadelidande under vissa förutsättningar och med viss begränsning ska få använda ersättningen fritt (se rättsfallet NJA 2018 s. 966 med hänvisningar).

Utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § utskökningsbalken begränsades till förmån för brottsoffer genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2022. Numera får frihetsberövandeersättning, som en gäldenär har fått med stöd av 2–4 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen), utmätas när utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott. Sedan den 10 september 2022 gäller också att fordran som avser skadestånd på grund av brott har företrädesrätt framför oprioriterade fordringar vid löneutmätning (se 7 kap. 14 § utskökningsbalken).

Förbud mot utmätning gäller enligt särskilda föreskrifter även för andra ersättningar som anses ha en starkt personlig prägel. Så är fallet med bl.a. viss brottsskadeersättning och trafikskadeersättning samt ersättning från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring (se 32 § brottsskadeslagen [2014:322], 32 § trafikskadelagen [1975:1410] och 15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen [2005:104]).

Utmätningsförbudet ska begränsas ytterligare till förmån för brottsoffer

För att minska skadeverkningarna av brott är det av stor betydelse att ett brottsoffer inte bara har rätt till ersättning för sina skador, utan också goda möjligheter att faktiskt få ut sin ersättning. Det är också angeläget att gärningspersoner, eller andra som ansvarar för brottsskadeståndet, ytterst bär det ansvaret och gör rätt för sig. Utmätningsreglerna bör därför vara ändamålsenligt utformade utifrån ett brottsofferperspektiv.

Den begränsning av utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § utskökningsbalken som gjordes 2022 var ett viktigt steg på vägen mot att sätta brottsoffren och deras intressen i första rummet. Många skadestånd på grund av brott

förblir dock obetalda. Enligt statistik från Kronofogdemyndigheten fanns det i slutet av 2025 drygt 51 000 gäldenärer med skulder på brottsskadestånd, och det totala skuldbeloppet uppgick till över 14 miljarder kronor. Det är tydligt att mer behöver göras för att förbättra brottsoffers möjligheter att få ut sin ersättning från gärningspersonen.

Den åtgärd som ligger närmast till hands är att ytterligare begränsa utmättningsförbudet, dvs. att göra det möjligt att utmäta även annan ersättning än viss frihetsberövandeersättning till förmån för brottsoffer. Detta är något som också riksdagen tidigare har efterfrågat (se bet. 2021/22:CU7 s. 16–19 och bet. 2021/22:CU20 s. 17–18).

De skadestånd som omfattas av utmättningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken har det gemensamt att de har en starkt personlig prägel. Det är fråga om ersättningar som gäldenären har fått på grund av att han eller hon har drabbats av en personskada, varit frihetsberövad eller utsatts för kränkningar av olika slag. De gäldenärer som berörs är inte sällan själva brottsoffer. Att sådana ersättningar som utgångspunkt ska kunna användas fritt av den skadelidande, och därför inte kunna tas i anspråk av borgenärerna genom utmätning har gällt sedan länge. Den utgångspunkten har fortfarande goda skäl för sig, och en annan ordning skulle riskera att urholka brottsoffers och andra skadelidandes upplevelse av upprättelse och motverka syftet med ersättningen. Att helt ta bort utmättningsförbudet – generellt eller endast i fråga om sådan frihetsberövandeersättning som redan kan utmätas till förmån för brottsoffer – skulle även kunna få negativa konsekvenser för brottsoffer genom att skulder som avser brottsskadestånd blir betalda i lägre utsträckning, när utmätt egendom behöver fördelas på flera borgenärer. Utmättningsförbudet bör därför inte helt tas bort, vilket är en bedömning som ingen remissinstans invänder mot.

Den intresseavvägning som ligger bakom utmättningsförbudet bör dock falla ut till borgenärens fördel när det gäller fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Så har också skett när möjligheten att utmäta viss frihetsberövandeersättning för sådana fordringar infördes 2022 (se prop. 2021/22:198 s. 39). Enligt regeringen är det motiverat att fortsätta på den inslagna vägen. Brottsskadestånd är i många fall minst lika starkt personligt präglade som den ersättning som skyddas av utmättningsförbudet. Att utöka utmättningsmöjligheterna till förmån för brottsoffer kan förväntas leda till att brottsoffer i större utsträckning får ut sina skadestånd, vilket skulle minska skadeverkningarna av brott. Det skulle vidare innebära en skärpning och en tydligare markering av gärningspersoners ansvar för brottsskador som de har orsakat. En sådan åtgärd skulle alltså vara helt i linje med det perspektivskifte som regeringen genomför, där fokus skiftas från gärningspersonen till brottsoffrets upprättelse. Mot denna bakgrund anser regeringen att utmättningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken bör begränsas ytterligare till förmån för brottsoffer.

Alla skadestånd som omfattas av utmättningsförbudet bör kunna utmätas

Utredningen föreslår att samtliga skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken ska kunna utmätas för fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Förslaget får starkt stöd av remissinstanserna.

De skadestånd som skyddas från utmätning enligt 5 kap. 7 § utsökningsbalken är av flera olika slag och de skador och kränkningar som ersätts kan

variera i allvarlighetsgrad. Det kan bl.a. vara fråga om skadestånd som gäldenären har tillerkänts i egenskap av brottsoffer, eller har fått på grund av att han eller hon drabbats av en personskada eller en kränkning i ett annat sammanhang. Det kan också handla om ersättning som beviljats med anledning av ett frihetsberövande som har vilat på felaktiga grunder och därför varit oriktigt, att det annars har förekommit fel eller försummelse vid myndighetsutövning eller att det har skett en överträdelse av Europakonventionen (se 5 § frihetsberövandelagen samt 3 kap. 2 och 4 §§ skadeståndslagen [1972:207]).

Enligt *Kristianstads tingsrätt* talar ett konsekvent brottsofferperspektiv för att även det brottsoffer som själv gör sig skyldig till brott bör ha sin kompensation för det brott som han eller hon utsatts för fredat från utmätning. Tingsrätten förordar en sådan ordning, och framhåller i sammanhanget att en motsatt reglering kan leda till resultat som framstår som orimliga, t.ex. att den som har fått skadestånd efter att ha utsatts för ett allvarligt och integritetskränkande brott inte har det skadeståndet skyddat i en situation där han eller hon själv är skadeståndsskyldig på grund av ett mindre allvarligt brott där målsäganden är ett företag. Även *Tjänstemännens centralorganisation* framför liknande synpunkter, och anser att en ventil bör övervägas för att undvika stötande resultat i enskilda fall.

För att brottsoffers rätt att få ut sina skadestånd ska stärkas är det enligt regeringen rimligt att deras intresse allmänt sett ska ha företräde. Det är vidare en självklar grundprincip att gärningspersoner ska bära det ekonomiska ansvaret för sina handlingar. Brott sanktioneras inte bara genom det straffrättsliga påföljdssystemet utan också genom att gärningspersonerna ska ersätta dem som har drabbats av brottsligheten (jfr t.ex. rättsfallet NJA 2017 s. 741). Det ansvaret består, även om gäldenären i ett annat sammanhang också har varit ett brottsoffer. Detsamma bör gälla även för andra som är skadeståndsskyldiga för brottsskador, t.ex. gärningspersonens vårdnadshavare (se avsnitt 5). Det finns inte anledning att i detta avseende göra skillnad mellan dem som enligt skadeståndsrättsliga regler svarar för skador som har vållats genom brott. Regeringen bedömer att risken för att det i ett enskilt fall skulle anses som orimligt eller stötande att en gäldenär ska betala sina skulder på brottsskadestånd är liten. Det är vidare svårt att peka ut något eller några av de berörda ersättningstyperna som generellt sett mer eller mindre skyddsvärda. En reglering som omfattar alla skadestånd har även den fördelen att den blir enklare att tillämpa (jfr rättsfallet NJA 2001 s. 823). Enligt regeringen finns det därför inte skäl att särbehandla vissa ersättningar eller att införa en ventil, i enlighet med vad *Kristianstads tingsrätt* och *Tjänstemännens centralorganisation* efterfrågar.

Även *Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)* anser att det bör finnas en ventil på så sätt att utmätningförbudet fortsatt ska gälla när det finns särskilt ömmande omständigheter, t.ex. när ersättningen behövs för nödvändig vård. Enligt universitetet skulle en sådan ventil kunna utformas i linje med den möjlighet som finns för Brottsoffermyndigheten att avstå från kvittning vid utbetalning av brottsskadeersättning.

Regeringen anser att det inte finns behov av en sådan ventil. En sådan ventil finns inte heller i fråga om den ersättning enligt frihetsberövandelagen som enligt nuvarande regler kan utmätas för fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Vid utmätning är beneficiereglerna i utsökningsbalken tillämpliga, vilket innebär att det finns ett skydd mot utmätning

om medlen skulle behövas för att trygga försörjningsbehovet för gäldenären och hans eller hennes familj. Beneficiereglerna ger dessutom utrymme för att ta hänsyn till individuella förhållanden hos gäldenären. Om han eller hon t.ex. lider av en allvarlig sjukdom, ska det beaktas (5 kap. 2 § andra stycket utsökningsbalken). Vidare ska Kronofogdemyndigheten i varje enskilt utsökningsmål göra en försvarlighets- och proportionalitetsbedömning och därvid beakta principen om barnets bästa. Detta ger ett starkt generellt skydd mot utfall som kan uppfattas som stötande. Därutöver bedöms en särskild undantagsreglering leda till tillämpningssvårigheter och kräva ytterligare resurser hos Kronofogdemyndigheten. Som nämns i avsnitt 5.1 föreslås i lagrådsremissen Ändamålsenliga utmättningsregler och utvidgad distansutmätning lagändringar som bl.a. innebär en viss utökning av möjligheterna att ta hänsyn till den enskildes ekonomiska situation och undanta tillgångar från utmätning, samt att Kronofogdemyndighetens skyldighet att beakta proportionalitetsprincipen och principen om barnets bästa ska framgå direkt av utsökningsbalken.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att alla skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken ska kunna utmätas till förmån för brottsoffer.

Utmätning bör kunna ske för alla brottsskadestånd

Den möjlighet som i dag finns att utmäta ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen gäller för alla skadeståndfordringar på grund av brott. När bestämmelsen infördes ansåg man att det borde sakna betydelse vilken typ av skada som brottsoffrets skadestånd gällde, och att det inte heller borde göras skillnad mellan olika kategorier av brottsoffer (se prop. 2021/22:198 s. 40).

Utredningen överväger om det förhållandet att fler slags ersättningar ska kunna utmätas, i enlighet med det som nu föreslås, motiverar en annan ordning som innebär att endast brottsskadestånd som avser personskada, kränkning och särskild anhörigersättning omfattas eftersom de i större utsträckning skulle kunna anses ha en motsvarande personlig prägel som de skadestånd som i dag är skyddade från utmätning. En sådan ordning skulle dock betyda att brottsoffrets intresse av att få sina skadestånd för sakskada och ren förmögenhetsskada betalda får stå tillbaka. Enligt regeringen är det angeläget att även de brottsoffer som drabbas av ekonomiska förluster, t.ex. till följd av bedrägerier, får utökade möjligheter att få dessa skador kompenserade. Detta gäller särskilt eftersom det endast i undantagsfall går att få brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada. Som regel täcks inte heller ren förmögenhetsskada av någon försäkring. Regeringen bedömer att en sådan begränsning av utmättningsförbudet även riskerar att leda till gränsdragnings- och tillämpningsproblem.

Det bör alltså även fortsättningsvis sakna betydelse vilken typ av skada som brottsskadeståndet avser. Det bör inte heller göras skillnad mellan de fall där det är brottsoffret själv som ansöker om verkställighet och de fall då det är Brottsoffermyndigheten eller ett försäkringsföretag som utövar sin regressrätt. En sådan reglering blir mera konsekvent och betonar också i högre grad gärningspersonens ansvar för brottsskadorna.

Även vissa andra utmättningsförbud bör begränsas till förmån för brottsoffer

Motsvarande förbud mot utmätning gäller även för vissa andra ersättningar som är av liknande karaktär som de skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken. Utredningens överväganden i fråga om vilka utmättningsförbud som bör begränsas utmynnar i förslaget att utmättningsförbuden i 32 § brottsskadelagen, 32 § trafikskadelagen och 15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen också bör begränsas till förmån för brottsoffer (sistnämnda paragraf är genom hänvisningar i 18 kap. 16 §, 19 kap. 25 § och 20 kap. 14 § försäkringsavtalslagen även tillämplig när det gäller grupppersonförsäkring, kollektivavtalsgrundad personförsäkring och ersättning för personskada som en anställd tillerkänns på grund av en kollektivavtalsgrundad ansvarsförsäkring). Det innebär att brottsskadeersättning för personskada, kränkning och särskild anhörigersättning, trafikskadeersättning för personskada och ersättning från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring ska få utmätas för fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Regeringen ställer sig bakom förslaget. Det finns från principiella utgångspunkter inte skäl att göra skillnad mellan dessa ersättningar, som generellt sett inte kan anses vara mer skyddsvärda än de skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § utsökningsbalken. Av tydlighetsskäl föreslås en i förhållande till utredningens förslag annan lagteknisk utformning av bestämmelserna i trafikskadelagen och försäkringsavtalslagen, som är i linje med utformningen i 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken.

Reglerna om samtidig utmätning behöver följdändras

Om flera borgenärer har ansökt om utmätning mot samma gäldenär ska utmätning för fordringarna som huvudregel ske samtidigt (4 kap. 11 § utsökningsbalken). Det motiveras av att en sökande inte ska gynnas framför en annan vid konkurrerande ansökningar.

I samband med att utmättningsförbudet i 5 kap. 7 § utsökningsbalken begränsades 2022, infördes en bestämmelse i 4 kap. 11 § andra stycket utsökningsbalken för att tydliggöra att samtidig utmätning bara gäller för fordringar som avser skadestånd på grund av brott när det gäller utmätning av ersättning enligt 2–4 §§ frihetsberövandelagen (se prop. 2021/22:198 s. 41). Bestämmelsen bör ändras till följd av att regeringen nu föreslår att utmättningsförbudet ska begränsas ytterligare, så att den omfattar all sådan ersättning som endast får utmätas för brottsskadestånd.

8 Stärkt skydd för barns tillgångar

Regeringens förslag

Skyldigheten att göra insättningar på ett överförmyndarspärtrat konto ska även gälla Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av pengar som har flutit in genom utmätning.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, däribland *Nyköpings kommun*, *Brottsofferjouren Sverige* och *Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen)*, tillstyrker eller har ingen invändning mot utredningens förslag. *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* anser att skyldigheten att sätta in medel på ett överförmyndarspärtrat konto bör utvidgas till att gälla oavsett storleken på beloppet, när det är fråga om brottsskadestånd och brottsskadeersättning som Kronofogdemyndigheten respektive Brottsoffermyndigheten utbetalar till ett barn. *Integritetsskyddsmyndigheten* efterfrågar en analys av personuppgiftsbehandlingen när det gäller skyldigheten för Kronofogdemyndigheten att underrätta överförmyndaren om en utbetalning.

Skälen för regeringens förslag

Skyldigheten att göra insättningar på ett överförmyndarspärtrat konto ska omfatta även Kronofogdemyndigheten

Den som är under 18 år får, med vissa undantag, inte själv råda över sin egendom. I stället förvaltas ett barns tillgångar som huvudregel av barnets förmyndare (12 kap. 1 § föräldrabalken). Oftast är barnets vårdnadshavare även barnets förmyndare (10 kap. 2 § föräldrabalken). Förmyndarna har en förhållandevis stor frihet att disponera över sina barns tillgångar, men en grundläggande förutsättning är att tillgångarna används till barnets nytta. Vidare ska tillgångarna inte sammanblandas med andra tillgångar som förvaltas av förmyndaren (12 kap. 4 och 6 §§ föräldrabalken). Denna ordning medför oftast inte några problem. I vissa fall kan det dock finnas en risk för att barnets pengar missbrukas av vårdnadshavarna om de fritt kan disponera över dem. Det gäller särskilt om ett barn får rätt till en större summa pengar.

För att skydda barnets pengar från att missbrukas finns därför bestämmelser som innebär att vissa utbetalningar av belopp som överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken måste göras till s.k. överförmyndarspärtrade konton. Pengar som sätts in på ett sådant konto får inte tas ut utan överförmyndarens samtycke (13 kap. 8 § och 16 kap. 11 § föräldrabalken). En förmyndare som vill komma åt pengarna måste redogöra för syftet med användningen. Skyldigheten att sätta in pengar på ett överförmyndarspärtrat konto gäller för bl.a. dödsbon i fråga om arv och testamente, försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp och Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av brottsskadeersättning. Den som gör utbetalningen ska genast anmäla det till förmyndaren och överförmyndaren. Bestämmelserna gäller även vid utbetalning till den som har en god man eller förvaltare (se hittillsvarande 16 kap. 11 § sjätte stycket föräldrabalken och förslag till ny 16 kap. 11 b § föräldrabalken i prop. 2025/26:92).

Utbetalningar som Kronofogdemyndigheten gör av pengar som har flutit in från utmätning behöver däremot inte göras till ett spärrat konto. I syfte att skydda sådana medel som betalas ut efter utmätning hos barnets gäldenär träffade Kronofogdemyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner 2022 en överenskommelse med rekommendationer kring hanteringen av sådana utbetalningar. Överenskommelsen, som uppdaterades 2025, innebär

att Kronofogdemyndigheten innan utbetalning av influtna medel till en underårig – oavsett storleken på det belopp som ska betalas ut – ska underätta överförmyndaren, som inom 14 dagar ska ta ställning till om beloppet ska sättas in på ett spärrat konto eller inte.

Enligt regeringen är det motiverat att bestämmelserna om utbetalning till ett överförmyndarspärtrat konto ska gälla Kronofogdemyndigheten även vid utbetalning av medel som flutit in genom utmätning. Risken för att en förmyndare ska missbruka sådana medel är minst lika stor som vid övriga fall som omfattas av regleringen, t.ex. vid utbetalning av brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. Den risken kan vara särskilt stor när utmätningen avser ett brottsskadestånd som en vårdnadshavare ska betala till sitt barn. Det är givetvis angeläget att den typen av skadestånd, liksom andra utbetalningar som barnet har rätt till, kommer barnet till godo och inte sammanblandas med andra tillgångar som förmyndaren förvaltar. Som bl.a. *Kungälv's kommun* framhåller innebär en lagreglering av frågan ett starkare skydd för de medel som barnet har rätt till, vilket är till barnets bästa.

Regeringen föreslår därför att skyldigheten att sätta in medel som tillfaller en omyndig person på ett överförmyndarspärtrat konto ska utvidgas till att omfatta även Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av medel som har influtit genom utmätning. Skyldigheten finns när beloppet som ska utbetalas är högre än ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken, och omfattar även utbetalning till den som har en god man eller förvaltare. Kronofogdemyndigheten ska också genast göra en anmälan till förmyndaren och överförmyndaren när utbetalningen görs.

Sveriges Kommuner och Regioner och Föreningen Sveriges Överförmyndare anser att skyldigheten att göra utbetalningar till ett spärrat konto bör utvidgas till att gälla oavsett storleken på beloppet, när det är fråga om brottsskadestånd och brottsskadeersättning som Kronofogdemyndigheten respektive Brottsoffermyndigheten betalar ut till ett barn. Som skäl anges att många barn får medel som understiger ett prisbasbelopp och som, till följd av risker för sammanblandning och felaktig användning av barnets medel, kan behöva följas upp av överförmyndaren. Frågan om en beloppsgräns har övervägts tidigare och 2009 sänktes gränsen från två till ett prisbasbelopp. Att använda spärrade konton för alla utbetalningar oavsett storlek skulle innebära en markant ökad belastning på framför allt överförmyndarna samtidigt som risken för missbruk av barnets tillgångar vid utbetalningar som understiger ett prisbasbelopp är mer begränsad (jfr prop. 2007/08:150 s. 33). Som redovisas nedan finns det dessutom redan regler till skydd för barns medel även i dessa situationer. Det finns sammantaget därför inte nu anledning att ta bort beloppsbegränsningen.

Underrättelser till överförmyndaren

Som redovisas ovan gäller redan att den som gör en utbetalning av medel till ett spärrat konto genast ska anmäla detta till bl.a. överförmyndaren. Kronofogdemyndigheten har redan i förhållande till överförmyndaren en underrättelseskylighet när det i ett mål om utmätning uppmärksammas att egendom till ett värde som överstiger ett prisbasbelopp förts över som gåva eller på liknande sätt till ett barn (6 kap. 24 b § utsökningsförfordningen [1981:981]). Av 13 kap. 19 § föräldrabalken följer vidare att

överförmyndaren – om det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen av ett barns pengar – kan besluta att pengarna ska sättas in på ett spärrat konto. Det förutsätter att överförmyndaren får vetskap om att en utbetalning ska göras. I olika författningar finns därför en reglerad underrättelseskyldighet gentemot överförmyndaren. Exempelvis finns det en skyldighet för domstolen att underrätta överförmyndaren när en förmyndare har dömts att betala skadestånd till den omyndige (25 a § förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.). Socialnämnden ska också anmäla till överförmyndaren om den bedömer att förhållandena talar för att en förälder inte kommer att förvalta sitt barns egendom på ett betryggande sätt (11 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2025:468)). När det gäller brottsskadeersättning ska Brottsoffermyndigheten alltid, oavsett storleken på beloppet, underrätta överförmyndaren innan en utbetalning görs till någon som inte har fyllt 18 år (5 § brottsskadeförordningen [2014:327]). Överförmyndaren får därigenom möjlighet att besluta om att ersättningen ska sättas in på ett spärrat konto, om det behövs för att skydda barnets tillgångar (se prop. 2005/06:166 s. 29). Utredningen föreslår att en motsvarande bestämmelse ska gälla för Kronofogdemyndigheten, vilket framstår som konsekvent och ändamålsenligt. Detta kan regleras i förordning. I det sammanhanget kan en analys av personuppgiftbehandlingen avseende en sådan ytterligare underrättelseskyldighet, som *Integritetsskyddsmyndigheten* efterfrågar, göras.

9 Frihetsberövandeersättning

9.1 Utvidgade och tydligare möjligheter till jämkning

Regeringens förslag

Möjligheterna att vägra eller sätta ned frihetsberövandeersättning ska utvidgas och regleringen förtydligas. Jämkning får ske om det inte är skäligt att ersättning lämnas med hänsyn till

- att den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring,
- att den skadelidandes eget beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning, eller
- övriga omständigheter.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag innebär dock att jämkning inte måste ske till noll om den skadelidande själv uppsåtligt har föranlett frihetsinskränkningen, och har delvis en annan utformning.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, däribland *Justitiekanslern* och *Brottsförebyggande rådet*, tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det. Justitiekanslern lämnar dock vissa synpunkter på regleringens utformning och understryker behovet av tydliga ställningstaganden från lagstiftaren, som ur legitimitetssynpunkt hellre bör komma till uttryck i lag än genom förarbetsuttalanden. *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* avstyrker utredningens förslag och anser att nuvarande reglering ger ett betydande utrymme för att neka eller sätta ned ersättning som den som har varit frihetsberövad principiellt har rätt till. Enligt universitetet är den tidigare synen, där ersättning kunde nekas eller sättas ned ”om misstanke kvarstod” trots att bevisningen inte räckte för åtal, ett förflutet kapitel, och liknande synpunkter framförs av *Brottsofferjouren Sverige*. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Göteborgs tingsrätt* anser att det finns en risk för att jämningsbestämmelserna leder till tillämpningssvårigheter. Hovrätten framhåller även att en person som får sin frihetsberövandeersättning jämkad på grund av ett beteende som helt eller delvis överensstämmer med det agerande som åklagaren har angett i sin gärningsbeskrivning, inte har möjlighet att överklaga en frikännande dom.

Skälen för regeringens förslag

Reglerna om frihetsberövandeersättning behöver bli mer ändamålsenliga

Både regeringsformen och den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europa-konventionen) tillförsäkrar människor skydd mot frihetsberövanden, ett skydd som bara får inskränkas under vissa förutsättningar (2 kap. 8, 20–22 och 25 §§ regeringsformen och artikel 5 i Europakonventionen).

Det är sedan länge en allmänt erkänd grundsats att den som inte har kunnat överbevisas om brott ska betraktas som oskyldig (oskuldspresumtionen). Av denna princip anses följa att den som har varit frihetsberövad men sedan frikänts normalt har en rätt till ersättning av det allmänna (jfr prop. 1997/98:105 s. 25). Vidare innebär Europakonventionen att Sverige under vissa förutsättningar är skyldigt att erbjuda ekonomisk ersättning till den som varit frihetsberövad i strid med konventionen eller avtjänat straff till följd av en felaktig dom (se artikel 5.5 och artikel 3 i konventionens sjunde tilläggsprotokoll). Att den som har varit felaktigt frihetsberövad, eller frihetsberövad utan att i slutändan dömas för brott, ska kompenseras ekonomiskt utgör alltså en grundläggande rättsstatsprincip.

Den som har orsakats skada av ett frihetsberövande kan under vissa förutsättningar få ersättning av staten enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen). Statens ansvar enligt lagen är i huvudsak strikt, dvs. det gäller även om beslutet om frihetsberövande i sig har varit riktigt. Rätt till ersättning finns bl.a. för den som har varit frihetsberövad som anhållen i minst 24 timmar i sträck eller häktad, utan att sedan bli dömd för brott (2 §). En sådan rätt finns också bl.a. för den som har avtjänat ett fängelsestraff men efter ett överklagande eller ett beslut om resning har frikänts eller dömts till en mindre ingripande påföljd (4 §). Ersättningen kan i vissa fall falla bort eller sättas ned (6 §). Ersättning lämnas för utgifter, förlorad arbetsförtjänst,

intrång i näringsverksamhet och lidande (7 §). Justitiekanslern handlägger anspråk enligt frihetsberövandelagen. Den som är missnöjd med Justitiekanslerns beslut kan väcka en skadeståndstalan mot staten i allmän domstol.

Brottsligheten i Sverige har förändrats i flera avseenden sedan frihetsberövandelagen infördes. Det har blivit vanligare med stora och komplicerade brottsutredningar, inte minst när det gäller brott som begås i den gängkriminella miljön där det råder en utbredd tystnadskultur. I sådana utredningar förekommer det att en frihetsberövad person frikänns samtidigt som det är klarlagt att han eller hon har gjort sig skyldig till handlingar som i sig är straffbara och hade kunnat motivera frihetsberövandet. I dessa och liknande situationer framstår inte skälen för rätten till frihetsberövandeersättning som lika starka som annars. Det finns också andra fall där det kan finnas invändningar mot ersättningen eller dess storlek. På senare tid har uppmärksammade beslut av Justitiekanslern om frihetsberövandeersättning lett till kritik och rimligheten av nuvarande ordning har ifrågasatts. För att bevara legitimiteten i regelverket – och i förlängningen förtroendet för rättsväsendet – är det därför nödvändigt att säkerställa att reglerna är utformade så att ersättning bara beviljas i de fall då det framstår som befogat.

Utredningen har haft i uppdrag att se över regleringen i syfte att åstadkomma en mer rimlig ordning för ersättning till frihetsberövade. Utifrån sin kartläggning av praxis från Justitiekanslern och domstolarna bedömer utredningen att det finns anledning att anpassa regleringen i framför allt två hänseenden. För det första handlar det om bestämmelserna om jämkning, som behandlas i detta avsnitt. För det andra gäller det nivåerna på ersättningen, som behandlas i avsnitt 9.2.

Utredningen bedömer att de regler som anger förutsättningarna för att få frihetsberövandeersättning inte bör ändras. *Justitiekanslern* anser däremot att det bör övervägas om rätten till ersättning enligt 2 § första stycket 2 och 3 frihetsberövandelagen ska tas bort. De bestämmelserna ger rätt till ersättning bl.a. om det för en viss del av brottsligheten meddelas frikännande dom och det är uppenbart att frihetsinskränkningen inte skulle ha beslutats endast för den övriga brottsligheten, eller om något brott i domen hänförs till en mildare straffbestämmelse och det är uppenbart att frihetsinskränkningen vid en sådan bedömning inte skulle ha beslutats. Justitiekanslern framhåller att bestämmelserna är svårtillämpade och att det i dessa situationer inte sällan finns omständigheter som ändå utgör skäl för jämkning av ersättningen.

Regeringen delar utredningens bedömning att det inte har framkommit tillräckliga skäl för att ändra de allmänna förutsättningarna för frihetsberövandeersättning. Det framstår som rimligt att det finns en principiell rätt till ersättning för den som t.ex. varit häktad misstänkt för grovt narkotikabrott men som sedan döms för ringa narkotikabrott, som det är uppenbart att han eller hon inte skulle ha varit häktad för (jfr 2 § första stycket 3 frihetsberövandelagen och prop. 1979/80:121 s. 7–8). En annan sak är att det beroende på omständigheterna kan finnas skäl för jämkning av ersättningen även i ett sådant fall.

Ersättning ska bara lämnas i den utsträckning det är skäligt

Enligt de nuvarande reglerna kan frihetsberövandeersättning jämkas om den skadelidandes eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning lämnas (6 § tredje stycket frihetsberövandelagen). I förarbetena anges att jämkning endast bör ske i klara fall av oskälighet (prop. 1997/98:105 s. 55), och oskälighetsregeln tillämpas relativt sällan.

Enligt regeringen bör en allmän utgångspunkt i stället vara att enskilda ska kompenseras när det är skäligt. En sådan förändring är i linje med att frihetsberövandeersättning bara bör betalas ut i de fall där det är rimligt. Jämkning bör alltså inte längre bara kunna ske i klara fall av oskälighet.

Regeringen delar Justitiekanslerns uppfattning att denna utgångspunkt tydligare bör komma till uttryck i jämningsbestämmelsen. Till skillnad från utredningens förslag bör det därför inledningsvis framgå av bestämmelsen att ersättningen får jämkas om det inte är skäligt att ersättning lämnas, följt av de omständigheter som ska beaktas vid den bedömningen (se mer om dessa omständigheter nedan).

Nuvarande reglering innebär att det helt saknas rätt till ersättning om den skadelidande själv uppsåtligt har föranlett frihetsinskränkningen (6 § första stycket frihetsberövandelagen). Denna undantagsregel har i princip funnits ända sedan den första lagen som gällde frihetsberövandeersättning infördes (se bl.a. rättsfallet NJA 2022 s. 609 p. 12–16). Utredningens förslag innebär att ersättningen i dessa fall inte längre måste sättas ned till noll, även om det fortfarande skulle gälla som utgångspunkt. Regeringen anser dock att det inte har framkommit skäl för en sådan förändring. Inte heller utredningen för fram några tydliga skäl för det. Regeringen bedömer därför att bestämmelsen bör behållas oförändrad.

Ett par remissinstanser framhåller risken för att regleringen kan medföra tillämpningssvårigheter. Liknande synpunkter framfördes även när frihetsberövandelagen infördes (se prop. 1997/98:105 s. 25). Jämningsregler innebär med nödvändighet att tillämparen kan ställas inför mer eller mindre svåra avvägningar. Regeringen föreslår nu en tydligare reglering med en klar utgångspunkt i att ersättning bara bör beviljas när det är skäligt. Ytterligare vägledning för rättstillämpningen lämnas även i författningskommentaren (se avsnitt 13.6). Med hänsyn till detta bör problemen inte överdrivas.

Jämkning vid obstruktion ska kunna ske utan krav på orsakssamband

Om den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, lämnas ersättning endast när det finns synnerliga skäl (6 § andra stycket frihetsberövandelagen).

Av bestämmelsen framgår inte att något krav på orsakssamband mellan frihetsinskränkningen och den enskildes försök att exempelvis undanröja bevis eller undandra sig förundersökningen skulle gälla. Ett sådant krav kommer emellertid till uttryck i förarbetena, där det bl.a. anges att personen själv genom någon form av obstruktion ska ha föranlett att frihetsinskränkande åtgärder vidtas (se prop. 1974:97 s. 64 och prop. 1997/98:105 s. 54). I rättstillämpningen har det ansetts oklart vad som gäller, och på senare tid har krav på orsakssamband inte upprätthållits i Justitiekanslerns praxis.

Det är inte ovanligt att en person som har varit anhållen och häktad försätts på fri fot under förundersökningen och då flyr utomlands. Detta kan leda till att förundersökningen läggs ned och inget åtal väcks. I ett sådant fall kan personens försök att undandra sig förundersökningen inte anses ha orsakat frihetsberövandet. En person som har varit anhållen och häktad kan också ha undanröjt bevisning så att åtalet inte kan styrkas. Inte heller då kan det hävdas att obstruktionen har orsakat frihetsberövandet. Ibland upptäcks inte heller obstruktionen förrän efter det att frihetsberövandet har upphört. I samtliga dessa fall – liksom i andra liknande situationer – framstår det emellertid som rimligt att den ersättning som personen principiellt har rätt till bör kunna jämkas. Att obstruera utredningen genom att t.ex. förstöra bevisning är klandervärt och innebär normalt att det inte är skäligt att frihetsberövandeersättning lämnas, även om det inte är obstruktionen som orsakat frihetsinskränkningen. Något krav på att obstruktionen ska ha varit orsaken till beslutet om frihetsinskränkningen bör därför inte gälla.

Mot den bakgrunden framstår det som lämpligt att obstruktionsregeln konstrueras på liknande sätt som övriga jämkningsskäl, dvs. inte längre som en huvudregel med möjlighet till undantag vid synnerliga skäl. Att obstruktion i stället beaktas inom ramen för jämkningsbestämmelsen bör även kunna bidra till en enklare och mer förutsebar tillämpning. På så sätt tydliggörs också att ersättningen även i dessa fall endast ska lämnas när det är skäligt.

Den enskildes eget beteende ska i fler fall kunna leda till jämkning

Det är viktigt för legitimiteten i regelverket att ersättning bara beviljas i de fall då det framstår som berättigat. Bestämmelserna måste därför ge möjlighet att vägra eller sätta ned ersättningen när det finns goda skäl för det. Som utredningen påpekar begränsas emellertid möjligheterna till jämkning enligt nuvarande regelverk även genom att det anses gälla ett förhållandevis strängt krav på orsakssamband mellan den skadelidandes beteende och frihetsinskränkningen. Utrymmet för att vägra eller sätta ned ersättningen med hänvisning till den skadelidandes eget beteende i 6 § tredje stycket frihetsberövaldelagen har vidare kommit att bli begränsat till följd av ett avgörande från Högsta domstolen (rättsfallet NJA 2013 s. 1003). Genom detta avgörande har det slagits fast att det egna beteendet inte får vara detsamma som brottspåståendet. Samtidigt har det ansetts oklart vilken räckvidd prejudikatet har, och om det exempelvis finns hinder mot att basera en jämkning på vissa omständigheter som ingår i en gärningsbeskrivning. Under alla förhållanden behöver förutsättningarna för jämkning tydliggöras i den här delen.

Utredningen föreslår att det för jämkning ska vara tillräckligt att den skadelidandes eget beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning och att jämkning även ska kunna grundas på ett beteende som består av det handlande som åklagaren har angett i sin gärningsbeskrivning.

Det är i praktiken inte ovanligt att flera förhållanden samverkar och tillsammans motiverar ett frihetsberövande. Exempelvis kan en persons närvaro på brottsplatsen i kombination med något som framkommit genom den tekniska utredningen ligga till grund för beslutet om frihetsinskränkning. Det kan vara svårt att i efterhand göra en hypotetisk bedömning av vilken betydelse det egna beteendet då har haft i sammanhanget,

och om det kan sägas ha varit avgörande. Även om beteendet inte har varit avgörande för frihetsinskränkningen kan det i vissa fall framstå som oskäligt att statlig ersättning betalas ut, helt eller delvis. Enligt regeringen bör det därför inte krävas att den enskildes eget beteende har varit den enda eller starkaste orsaken till frihetsinskränkningen. Det bör i stället vara tillräckligt att det har varit en bidragande orsak, dvs. att det har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning.

Brottsligheten i Sverige har under senare tid förändrats på flera sätt. Inte minst har olika former av allvarlig brottslighet inom den kriminella miljön vuxit till ett stort samhällsproblem. Ett utmärkande drag när det gäller brott i kriminella nätverk är att flera är delaktiga, även om inte alla medverkar på samma sätt eller i samma utsträckning. Det råder i dessa miljöer också en utbredd tystnadskultur.

Det är mot denna bakgrund inte ovanligt att det framgår av en brottsutredning att en person har medverkat i den gärning som han eller hon varit misstänkt för på ett sätt som är nära gränsen för det brottsliga, men där det inte bedömts finnas förutsättningar för en fällande dom. I dessa fall kan ofta det beteende som motiverade frihetsberövandet helt eller delvis överensstämma med det agerande som åklagaren har angett i gärningsbeskrivningen och alltså ha ingått som ett led i det påstådda brottet. Så kan exempelvis vara fallet när den som varit frihetsberövad aktivt har deltagit i konversationer på krypterade kommunikationstjänster som visar på planering av allvarlig brottslighet, men där personen i fråga frikänns från brott på grund av att det brister i någon av förutsättningarna för straffansvar. Det skulle bl.a. kunna bero på att personen inte anses ha befattat sig med ett hjälpmedel på det sätt som krävs för att det ska vara fråga om förberedelse till brott, eller att ett försök att anstifta någon annan att begå ett brott har saknat tillräcklig konkretion för att det ska anses utgöra stämpling (jfr 23 kap. 2 § brottsbalken). Även om den tilltalade i sådana fall är att anse som oskyldig till brott, kan hans eller hennes eget beteende vara sådant att det inte skulle framstå som skäligt om statlig ersättning betalades ut.

Förhållandena kan också vara sådana att personens handlande objektivt har varit otillåtet, men det inte har gått att slå fast att han eller hon haft det uppsåt som krävs för att dömas till straffansvar. Det kan exempelvis förekomma att personen i fråga har hanterat narkotika eller vapen och det i sig är så klandervärt att det inte är avgörande för att vägra ersättning huruvida personen straffrättsligt gjort sig skyldig till ett brott eller inte. Den omvända situationen kan också förekomma, dvs. att personen i fråga har hanterat vad han eller hon själv tror är narkotika men som vid en senare analys visar sig vara annat material. I båda fallen kan omständigheterna vara sådana att det inte skulle framstå som skäligt om statlig ersättning lämnades.

Regeringen delar sammanfattningsvis utredningens bedömning att jämkning på grund av den enskildes eget beteende bör kunna ske i större utsträckning än hittills, dvs. om det har inverkat på beslutet om frihetsinskränkningen och även när beteendet helt eller delvis består av det handlande som åklagaren har angett i sin gärningsbeskrivning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att en person som får sin frihetsberövandeersättning jämkad på grund av ett beteende som helt eller delvis överensstämmer med ett agerande som åklagaren angett i en

gärningsbeskrivning, men som frikänts från ansvar i domstol, inte har möjlighet att överklaga den frikännande domen. Även *Brottsofferjouren Sverige* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* framhåller betydelsen av oskuldspresumtionen. Som utredningen konstaterar får det självklart inte förekomma att ersättning vägras eller sätts ned med hänvisning till att personen i fråga har, eller misstänks ha, begått brott. Sådana skäl skulle göra att det kan ifrågasättas om t.ex. en frikännande dom är korrekt och därmed vara ett åsidosättande av oskuldspresumtionen. Oskuldspresumtionen hindrar dock inte att det läggs vikt vid de faktiska förhållanden som har gett anledning till frihetsberövandet, så länge det inte utifrån dessa förhållanden uttrycks att brottsmisstankar kvarstår eller att den bedömning som gjorts i skuldfrågan ifrågasätts. Det kan också noteras att den tidigare brottmålsdomen endast har bevisverkan i en eventuell senare rättegång om ersättning. Det är staten som har bevisbördan för de omständigheter som läggs till grund för jämkning och den skadelidande är oförhindrad att förneka och föra motbevisning avseende ifrågasatta omständigheter i en sådan process.

Justitiekanslern anser att det bör övervägas att ta bort bestämmelsen om att ersättning inte får vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår (6 § tredje stycket andra meningen frihetsberövandelagen). Enligt Justitiekanslern kan behovet av bestämmelsen i en civilrättslig lagstiftning ifrågasättas, och oskuldspresumtionen gäller ändå. Regeringen delar den bedömningen. Den aktuella bestämmelsen infördes i samband med att den tidigare gällande möjligheten att beakta kvarstående misstanke togs bort (se prop. 1974:97 s. 66–67). Sedan bestämmelsen först infördes har Europakonventionen blivit svensk lag. Som redan nämnts är det självklart att det förhållandet att det kvarstår misstanke om brott inte får läggas till grund för jämkning. Oskuldspresumtionen, som även har en vidare betydelse än den som kommer till uttryck i bestämmelsen, gäller oberoende av frihetsberövandelagens utformning. Det finns därför inte skäl att behålla den aktuella bestämmelsen.

Även jämningsmöjligheten med hänsyn till övriga omständigheter utvidgas

Ersättning kan enligt nuvarande reglering vägras eller sättas ned bl.a. om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning lämnas (6 § tredje stycket frihetsberövandelagen). Regeringen föreslår nu att en allmän utgångspunkt i stället ska vara att frihetsberövandeersättning bara beviljas i den utsträckning som det är skäligt att statlig ersättning betalas ut. Det innebär att även utrymmet för jämkning med hänsyn till övriga omständigheter utvidgas.

Jämkning på grund av övriga omständigheter förekommer relativt sällan i praktiken, och vilket utrymme som gällande rätt ger kan uppfattas som oklart. Enligt förarbetena kan jämkning med hänsyn till övriga omständigheter t.ex. komma ifråga när det är klarlagt att personen har begått ett visst brott, men åtal inte väcks på grund av att brottet har blivit preskriberat eller åtalsunderlåtelse har meddelats. Detsamma kan gälla om ett frihetsberövande har förlängts till följd av att personen varit så påverkad av alkohol, narkotika eller liknande att han eller hon inte har kunnat svara för sig (se prop. 1997/98:105 s. 55). I de äldre förarbetena nämns ytterligare ett exempel. Åklagaren kan vid omfattande brottslighet ha grundat

sin häktningsframställning på endast ett eller ett par av brotten, men under den fortsatta förundersökningen kan det komma fram bevisning om ytterligare brott, som också skulle ha kunnat åberopas till stöd för häktningsyrkandet. Om åtalet ogillas för det eller de brott för vilka häktning har skett och den misstänkte i stället fälls till ansvar för de senare utredda brotten, skulle det enligt förarbetena vara orimligt om ersättning alltid skulle utgå (se prop. 1974:97 s. 66 och 85).

Det finns även fler fall då det inte skulle framstå som skäligt att bevilja ersättning. Exempelvis bör ersättning kunna nekas när en person – som frikänts från de brottsmisstankar som frihetsberövandet avsåg – har avvikit från verkställigheten av ett senare utdömt fängelsestraff. Det skulle vara stötande om staten lämnade ersättning som möjliggjorde att personen i fråga kunde fortsätta att hålla sig undan verkställigheten. Det är också rimligt att jämkning kan ske när den som varit frihetsberövad ändå skulle ha varit omhändertagen på annan grund, t.ex. enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Som utredningen framhåller är det inte en helt ovanlig situation – i gängkriminella sammanhang och andra – att en person frikänns från det brott som har föranlett frihetsinskränkningen, samtidigt som det är klarlagt att han eller hon har gjort sig skyldig till andra straffbara handlingar som också hade kunnat motivera åtgärden. Det är alltså fråga om fall som liknar det exempel som nämns i de äldre förarbetena. I Justitiekanslerns praxis förekommer det också att ersättning jämkas i sådana fall, men endast under vissa begränsade förutsättningar. Det har ansetts krävas dels att misstankarna kring den andra brottsligheten var kända vid tiden för frihetsinskränkningen, dels att dessa har ett nära samband med de misstankar som föranledde åtgärden. En person kan t.ex. vara häktad som misstänkt för grov misshandel, och under förundersökningen uppkommer det misstanke även om narkotikabrott, som han eller hon dock inte begärs frihetsberövad för. Om personen senare frikänns från ansvar för grov misshandel, men döms för narkotikabrott anses jämkning inte kunna ske. Dels fanns inte misstankarna avseende narkotikabrottet vid tiden för häktningen, dels är de misstänkta gärningarna väsensskilda och saknar ett nära samband.

Regeringen anser att det i situationer som denna är rimligt med en strängare syn än den som kommer till uttryck i hittillsvarande praxis. En person som har varit frihetsberövad som misstänkt för brott som han eller hon inte döms för, bör således kunna få ersättningen jämkad om han eller hon samtidigt fälls till ansvar för andra brott, som också hade kunnat motivera häktning. Det bör inte vara en förutsättning att det finns ett nära samband mellan de gärningar som brottsmisstankarna avsett. Det bör inte heller krävas att omständigheterna kring de andra brottsmisstankarna var kända vid tiden för frihetsberövandet. En sådan ordning är i linje med att ersättningen ska begränsas när det inte är skäligt att ersättning lämnas. Omständigheterna kan dock i hög grad variera. I vilka situationer det med hänsyn till övriga omständigheter inte är skäligt att lämna ersättning får därför närmare utvecklas i rättstillämpningen. Viss vägledning för rättstillämpningen finns i författningskommentaren (se avsnitt 13.6).

9.2 Ersättningens bestämmande

Regeringens förslag

Det ska införas huvudprinciper i frihetsberövandelagen för hur lidande-ersättningen ska bestämmas. Ersättningen ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna, däribland *Justitiekanslern* och *Brottsförebyggande rådet*, tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det. *Kristianstads tingsrätt* anser att det inte presenterats övertygande underlag för att ersättningsnivåerna generellt sett har varit för höga, och förordar att påslaget vid särskilt allvarlig brottslighet ska behållas samt att principerna för bestämmande av ersättning ska slås fast i förordning av transparens-skäl. *Insamlingsstiftelsen Bättre Myndigheter* anser också att ersättningen även fortsättningsvis bör vara högre när det felaktiga frihetsberöandet avsett särskilt allvarlig brottslighet, och att den skadelidandes levnadssätt bör beaktas vid bestämmandet av ersättningens storlek för att det ska vara i enlighet med förhärskande etiska och sociala värderingar.

Skälen för regeringens förslag

Dagens system är komplicerat och ersättningsnivåerna kan bli för höga

En ideell skada, som ett lidande eller en kränkning, kännetecknas av att den inte enkelt låter sig mätas i pengar på samma sätt som en ekonomisk skada. En bedömning av skadans storlek förutsätter normativa ställningstaganden. Av förarbetena till frihetsberövandelagen framgår att det i första hand är rådande etiska och sociala värderingar som bör läggas till grund för bedömningen av lidandeersättningens storlek (prop. 1997/98:105 s. 56). Vilken ersättningsnivå som anses skälig är därmed också något som kan variera över tid och i takt med samhällets förändrade synsätt.

Som utredningen konstaterar kännetecknas utvecklingen under senare år inom skadeståndsrättens område bl.a. av att ersättningarna för ideella skador har höjts. Detta gäller särskilt kränkning på grund av brott, där nivåerna närmast har fördubblats efter lagändringar 2022. De olika ideella ersättningarna som kan utgå inom olika rättsområden kan emellertid inte enkelt jämföras med varandra eftersom de delvis har skilda syften (jfr rättsfallet NJA 1990 s. 808). De högre ersättningarna för kränkning på grund av brott motiveras bl.a. av det starka brottsofferintresset och den skärpta synen på vissa typer av brott. För andra ideella ersättningar, bl.a. inom arbetsrätten och i diskrimineringslagstiftningen, är tanken att de inte endast ska kompensera för den kränkning som överträdelsen har inneburit utan att de också ska ha en preventiv funktion.

Ett frihetsberövande utgör ett stort ingrepp som för en tid begränsar möjligheterna för den enskilde att själv bestämma över sitt liv och som typiskt sett innebär en betydande påfrestning. Ett oberättigat frihetsberövande måste därför ses som en av de mer integritetskränkande åtgärder som någon kan utsättas för. Mot den bakgrunden framstår det som rimligt att den som blivit föremål för en sådan åtgärd tillerkänns en förhållandevis frikostig ersättning som kompensation.

I förarbetena till frihetsberövandelagen har det förutsatts att det används generella bedömningsgrunder för ersättningens bestämmande, och i praktiken avgörs ersättningens storlek schabloniserat efter riktlinjer som Justitiekanslern tar fram och tillämpar. I de relativt få fall som ersättningsfrågan prövas i domstol är det sällan som det blir en sakprövning fullt ut av ersättningens storlek eftersom Justitiekanslern, som företräder staten, i regel vitsordar de belopp som följer av riktlinjerna och som också är praxis.

De riktlinjer som tillämpas i praxis i dag medför att beloppen kan bli höga, i synnerhet vid längre frihetsberövanden och när personen i fråga har varit misstänkt för särskilt allvarlig brottslighet. Riktlinjerna innebär bl.a. att den månatliga ersättningsnivån ökar successivt i vissa intervaller ju längre frihetsinskränkningen pågår och att det görs vissa påslag vid misstanke som rört särskilt allvarlig brottslighet. Avgöranden från Justitiekanslern där höga ersättningar har betalats ut har väckt kritik i den allmänna debatten. Systemet, där flera olika variabler påverkar ersättningens storlek i det enskilda fallet, framstår för många som komplicerat och svårt att förstå. Regeringen anser att det för systemets förutsebarhet och legitimitet behövs förenklingar.

Det införs huvudprinciper för hur lidandeersättningen ska bestämmas

Utredningen föreslår att det ska införas huvudprinciper i frihetsberövandelagen för hur lidandeersättningen ska bestämmas. Ingen remissinstans invänder särskilt mot förslaget i den här delen.

Det är i dag en uppgift för rättstillämpningen att bestämma ersättningens storlek utifrån förhållandena i varje enskilt fall. I linje med det som *Kristianstads tingsrätt* tar upp kan frågan ställas om det i stället bör regleras i förordning vilka standardbelopp som lidande ska ersättas med i olika typfall. En sådan ordning, där beloppen framgår av författning, skulle ge en ökad tydlighet och förutsebarhet. Ersättningsbeloppen skulle dock i sådana fall inte lika enkelt kunna anpassas efter utvecklingen. Systemet skulle också bli trubbigt eftersom det inte skulle vara möjligt eller lämpligt att standardisera annat än vissa grundläggande belopp.

Dagens ersättningsnivåer för de vanliga fallen med förhållandevis kortvariga frihetsberövanden ligger generellt sett på rimliga nivåer. Mot den bakgrunden framstår en författningsreglering av detta slag inte heller som nödvändig. Att ersättningens storlek avgörs i rättstillämpningen är också i enlighet med hur andra ideella ersättningar bestäms. Sammanfattningsvis bör bestämmandet av lidandeersättningens storlek i det enskilda fallet även fortsättningsvis överlämnas till rättstillämpningen. För att förenkla systemet och öka dess förutsebarhet bör dock utrymmet för olika individuella hänsyn minska. I detta syfte bör det därför införas huvudprinciper i lagen för hur lidandeersättningen ska bestämmas.

Faktorer som bör inverka på ersättningens storlek

Regeringen anser att utgångspunkten när lidandeersättningens storlek ska bestämmas även fortsättningsvis bör vara en skönsmässig bedömning som grundas på rådande etiska och sociala värderingar. I första hand bör man se till vilket lidande som typiskt sett kan anses ha drabbat den enskilde genom frihetsinskränkningen och basera bedömningen på objektiva faktorer. Det är nödvändigt att ersättningen i praktiken bestäms på ett schabloniserat sätt. Som hittills framstår det som lämpligt att Justitiekanslern tar fram och tillämpar riktlinjer för bedömningen för att uppnå en enhetlig praxis och för att möjliggöra en förhållandevis enkel hantering.

I enlighet med vad som gäller sedan tidigare bör frihetsinskränkningens art och varaktighet ges särskild betydelse, vilket bör anges i lagen. Det är uppenbart att t.ex. ett frihetsberövande som verkställs på häkte eller anstalt innebär en betydligt större påfrestning än en frihetsinskränkning i form av ett reseförbud. Att ersättningen som utgångspunkt ska bestämmas till ett högre belopp, totalt sett, ju längre frihetsinskränkningen har varat framstår också som en självklarhet.

Regeringen anser emellertid att den månatliga eller årliga ersättningen, som utgångspunkt, ska vara konstant och alltså inte påverkas av hur länge frihetsinskränkningen har pågått. Rekvisitet varaktighet ska uppfattas på detta sätt. Att lidandeersättningen som utgångspunkt ska öka linjärt över tid får starkt stöd av remissinstanserna, bl.a. *Justitiekanslern* och *Kristianstads tingsrätt*. Hur en person upplever ett frihetsberövande i olika faser av frihetsberövandet är i hög grad beroende av individuella faktorer och omständigheter i det enskilda fallet. Att fånga upp detta i generella normer låter sig knappast göras med någon precision och rättvisa. Till skillnad från *Insamlingsstiftelsen Bättre Myndigheter* anser därför regeringen att det vid bedömningen normalt inte heller bör läggas vikt vid den enskildes levnadsförhållanden. Som *Brottsförebyggande rådet* framhåller är ett mer linjärt system också mer likt ordningen i våra nordiska grannländer. Ur ett tillämparperspektiv, och för att systemet ska vara begripligt för utomstående, finns det också klara fördelar med ett så enkelt system som möjligt.

Om en frihetsinskränkning har inneburit särskilt stora prövningar för den enskilde bör det dock finnas visst utrymme för att kunna ta hänsyn till det. Utöver frihetsinskränkningens art och varaktighet bör det därför anges att hänsyn även ska tas till övriga omständigheter. Det bör då vara fråga om förhållanden som inte bara typiskt sett, utan också mera påtagligt är ägnade att påverka lidandet. Det skulle framför allt kunna handla om att den enskilde har varit häktad under en längre tid med restriktioner som medfört isolering.

Det kan därutöver finnas andra situationer som får anses vara sådana att de ska påverka ersättningens storlek. En sådan situation kan vara om den frihetsberövade är ett barn och därför i högre grad får anses drabbas av negativa konsekvenser till följd av t.ex. en häktning. Ett annat förhållande som bör kunna beaktas i detta sammanhang, men i motsatt riktning, är om det kvarstår en fällande dom mot den enskilde, framför allt om han eller hon efter resning inte har blivit frikänd utan i stället fått en lindrigare påföljd. Den som ändå skulle ha avtjänat en viss påföljd kan ofta anses ha drabbats mindre hårt av frihetsinskränkningen än den som är oskyldig till brott. Det kan också många gånger framstå som stötande att någon som dömts för ett

allvarligt brott, exempelvis sexualbrott eller allvarliga brott mot liv och hälsa, beviljas ersättning från det allmänna, i fall där det i efterhand, t.ex. efter resning, döms ut en mindre ingripande påföljd. Exempelvis väckte ett beslut av Justitiekanslern, det s.k. 840 000-kronorsbeslutet (JK:s beslut dnr 2021/958), stor uppmärksamhet och blev föremål för omfattande kritik. Det finns i dessa fall ofta anledning att bestämma ersättningen till ett lägre belopp än annars. Det kan om det vore stötande att ersättning betalas ut även bli aktuellt att sätta ned ersättningen helt eller delvis med stöd av bestämmelsen i 6 § andra stycket.

Till skillnad från Kristianstads tingsrätt och Insamlingsstiftelsen Bättre Myndigheter delar regeringen utredningens bedömning att ersättningens storlek som utgångspunkt inte bör påverkas av allvarligheten i den misstänkta brottsligheten som frihetsberövandet grundat sig på. Den förhöjda ersättningen i dessa fall är i huvudsak tänkt att kompensera den frihetsberövade för rädslan inför ett längre fängelsestraff, omgivningens missaktning, ökad publicitet samt ökade frihetsbegränsningar i form av restriktioner och ordningsregler på häkten och anstalter.

I förarbetena har det understrukits att lidandet enligt 7 § frihetsberövdadelagen ska härröra från frihetsberövandet som sådant för att vara ersättningsgillt (se prop. 1974:97 s. 91 och prop. 1997/98:105 s. 21). Den ordningen bör fortsatt gälla. En skada som är en konsekvens av själva brottsmisstanken i sig eller andra moment i det straffrättsliga förfarandet ersätts alltså inte. Det är en sak att ett frihetsberövande som under en längre tid är förenat med t.ex. beslut om stränga restriktioner som medför isolering kan innebära större prövningar för den enskilde. Detsamma gäller normalt om han eller hon under en längre tid är placerad i polisarrest i stället för i häkte eller anstalt. Sådana beslut och placeringar förekommer emellertid inte endast när misstankarna avser särskilt allvarlig brottslighet. Omständigheter som omgivningens missaktning och ökad publicitet är betydligt svårare att generellt sett knyta till själva frihetsberövandet. Sådana effekter kan i minst lika hög utsträckning bero på brottsmisstanken i sig eller brottsutredningen i övrigt, liksom på förhållanden hänförliga till den misstänktes personliga situation. Följder av det slaget bör som utgångspunkt inte motivera förhöjd ersättning enligt frihetsberövdadelagen. Förhöjd ersättning bör alltså inte längre utgå schablonmässigt av det skälet att frihetsberövandet har grundat sig på misstankar om särskilt allvarlig brottslighet. Detta bidrar också till ett system med mindre antal variabler som blir både enklare att tillämpa och lättare att förstå för utomstående.

Som bl.a. Justitiekanslern konstaterar är en konsekvens av de föreslagna förändringarna att ersättningen vid framför allt längre frihetsberövanden kommer bli betydligt lägre. Till skillnad från Kristianstads tingsrätt anser regeringen att en sådan förändring är rimlig.

Som en grundläggande förutsättning bör naturligtvis alltså gälla att ersättningen i det enskilda fallet ska vara skälig. Om flera faktorer spelar in vid prövningen kan dessa därför behöva vägas samman i en helhetsbedömning av lidandet så att slutresultatet totalt sett blir rimligt.

10 Ändring av rättelsekaraktär i lagen om verksamhet med bostadskrediter

Regeringens förslag

En ändring av rättelsekaraktär som säkerställer att bostadskreditinstitut ska få fortsätta att ge överbrygningskrediter ska göras i lagen om verksamhet med bostadskrediter.

Skälen för regeringens förslag

I lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter ställs krav på tillstånd för att driva verksamhet med kreditgivning och kreditförmedling av bostadskrediter. Företag med sådant tillstånd benämns bostadskreditinstitut. Genom ändringar som trädde i kraft den 1 juli 2025 får bostadskreditinstitut lämna och förmedla även s.k. överbrygningskrediter inom ramen för sitt tillstånd enligt lagen (se prop. 2024/25:138).

I lagrådsremissen En ny konsumentkreditlag föreslår regeringen ändringar i lagen om verksamhet med bostadskrediter för att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2023/2225 om konsumentkreditavtal och om upphävande av direktiv 2008/48/EG. Förslagen innebär bland annat att lagen får ett utökat tillämpningsområde och att den byter namn till lagen om verksamhet med bostadskrediter och vissa andra konsumentkrediter. Förslagen har emellertid fått en utformning som i vart fall gör det oklart om bostadskreditinstitut kommer att kunna lämna eller förmedla överbrygningskrediter inom ramen för sitt tillstånd enligt lagen. För att säkerställa att de kan göra det även fortsättningsvis bör det göras en ändring i lagen.

11 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag

Lagändringarna ska träda i kraft den 1 september 2026, med undantag för lagändringen av rättelsekaraktär i lagen om verksamhet med bostadskrediter som föreslås träda i kraft den 20 november 2026.

Om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet, ska äldre bestämmelser om förutsättningar för att pröva en ansökan om brotts-skadeersättning och betalning av sådan ersättning tillämpas.

De ändrade bestämmelserna om frihetsberövandeersättning ska tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men som inte har upphört före den tidpunkten.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Remissinstanserna tillstyrker eller har ingen invändning mot förslagen.

Skälen för regeringens förslag

Ikraftträdande

De lagändringar som föreslås syftar bl.a. till att stärka brottsoffers ställning och minska skadeverkningarna av brott samt åstadkomma en mer rimlig ordning för ersättning vid frihetsberövanden. Det är angeläget att förslagen träder i kraft så snart som möjligt. Samtidigt behöver berörda myndigheter viss tid för att anpassa sina verksamheter till de nya reglerna. Ett tidigare ikraftträdande än den 1 september 2026 bedöms inte möjligt.

Ändringen av rättelsekaraktär i lagen om verksamhet med bostadskrediter bör träda i kraft den 20 november 2026.

Behovet av övergångsbestämmelser

När det gäller processuella bestämmelser och andra förfaranderegler är utgångspunkten att nya regler blir tillämpliga omedelbart. Det innebär att de ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. Endast vid avvikelser från denna ordning krävs övergångsbestämmelser.

De nya bestämmelserna om förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning som föreslås i brottsskadelagen ställer formellt sett upp ett nytt processuellt krav på den skadelidande att som huvudregel föra en talan om skadestånd i domstol, om allmänt åtal har väckts för brottet. Ett krav av det slaget bör inte tillämpas retroaktivt. Om allmänt åtal har väckts före ikraftträdandet, bör därför hittillsvarande bestämmelser om förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning tillämpas. Det innebär att en ansökan får tas upp till prövning även om den skadelidande inte har framställt ett krav på skadestånd. Vid Brottsoffermyndighetens prövning av en sådan ansökan bör då även hittillsvarande bestämmelser om betalning av brottsskadeersättning tillämpas, vilket betyder att skadestånd som bedöms bli betalat ska avräknas från brottsskadeersättningen (se prop. 2013/14:94 s. 79). En övergångsbestämmelse med denna innebörd föreslås därför.

Beträffande ändringar som gäller överklagande och krav på prövnings-tillstånd anges ofta att äldre bestämmelser ska tillämpas, om det aktuella avgörandet har meddelats före ikraftträdandet. Den ändring som nu föreslås innebär dock att kravet på prövningstillstånd för enskilda anspråk mot en vårdnadshavare med principalansvar slopas i vissa fall. Den nya regleringen är alltså till fördel för klaganden, och bör därför gälla även om avgörandet meddelats före ikraftträdandet (jfr prop. 2004/05:131 s. 219–220). Någon övergångsbestämmelse behövs inte.

Enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer tillämpas nya skadestånds-regler endast på skadefall som har inträffat efter ikraftträdande (se prop. 2000/01:68 s. 62 med hänvisningar). Dessa principer bör tillämpas även på de skärpta regler om vårdnadshavares principalansvar som nu föreslås. Det behövs inte någon övergångsbestämmelse om detta.

För att föreslagna ändringar i fråga om frihetsberövandeersättning inte ska ge upphov till komplicerade bedömningar när det gäller sådana frihets-

inskränkningar som pågår när lagändringarna träder i kraft finns det behov av en övergångsreglering. De nya bestämmelserna bör därför tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men som inte har upphört före denna tidpunkt. Om ett frihetsberövande har beslutats före ikraftträdandet och fortfarande pågår den 1 september 2026, ska alltså de nya reglerna tillämpas (jfr prop. 1997/98:105 s. 30 och 59).

Det krävs inga övergångsbestämmelser i övrigt.

12 Konsekvenser

Regeringens bedömning

Förslagen bedöms få positiva konsekvenser för brottsoffer, bl.a. genom att processen för att få ut brottsskadeersättning blir snabbare och enklare. Därigenom stärks brottsoffers ställning och skadeverkningarna av brott minskar. Samtidigt underlättas frivilliga betalningar av brottsskadestånd, vilket är till fördel både för den skadelidande och den skadeståndsskyldige.

Förslagen innebär ökade utgifter för brottsskadeersättning. Dessa utgifter bedöms på sikt motsvaras av ökade regressintäkter. Förslagen bedöms även leda till ökade kostnader för Brottsoffermyndigheten, främst med anledning av en förväntad ökning i ärendevolymer och en mer omfattande och aktiv regresshantering. Förslaget om att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd bedöms medföra en engångsvis kostnad för Kronofogdemyndigheten.

Förslagen om frihetsberövandeersättning förväntas leda till att ersättningen kommer att jämkas i fler fall samt att ersättningsnivåerna i viss mån dämpas, vilket innebär minskade kostnader för skadereglering. Samtidigt bedöms förslagen innebära ökade kostnader för Justitiekanslern.

Dessa ekonomiska konsekvenser av förslagen har hanterats i den riksdagsbehandlade budgetpropositionen för 2026. Eventuella övriga kostnader för det allmänna bedöms kunna hanteras inom befintliga anslagsramar.

Förslaget om ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare för skador som deras barn har orsakat genom brott bedöms ha viss negativ inverkan på jämställdheten.

Utredningens bedömning

Utredningens bedömning stämmer i huvudsak överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta av remissinstanserna instämmer i eller har inga synpunkter på utredningens bedömning. Enligt *Brottsoffermyndigheten* kommer förslagen att medföra en kraftigare ökning av ärendemängden än vad utredningen har bedömt. *Göteborgs tingsrätt* lyfter fram att förslagen om

utbetalning av brottsskadeersättning kan innebära en ökad måltillströmning till allmän domstol avseende regressanspråk. *Kronofogdemyndigheten* anser att det ökade antalet ärenden om deposition innebär behov av ökat anslag för myndigheten. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* bedömer att förslaget om att utöka vårdnadshavares principalansvar till att omfatta även ren förmögenhetsskada kan leda till en inte oväsentlig ökning av antalet mål där vårdnadshavare förekommer som part i domstol, och att detta sannolikt medför en ökad arbetsbelastning för domstolarna och ett ökat tolkbehov, vilket bör beaktas i den fortsatta beredningen. *Sollentuna kommun, Sveriges Kommuner och Regioner* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* anser att förslaget om stärkt skydd för barns tillgångar kommer att innebära ökad arbetsbörda för överförmyndarverksamheten och därmed ökade kostnader för kommunerna.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för enskilda

Förslagen om en ändrad process för att få ut brottsskadeersättning berör i första hand brottsoffer som har tillerkänts skadestånd i en dom, och som är berättigade till brottsskadeersättning. Dessa brottsoffer kommer kunna få ut brottsskadeersättning enklare och snabbare. Genom att inte behöva gå via Kronofogdemyndigheten slipper de först ansöka om verkställighet – vilket kan upplevas som påfrestande – och sedan invänta en utredningsrapport, en process som ofta kan ta flera månader. Förslaget om att det, när allmänt åtal har väckts, som huvudregel ska ha förts en skadeståndstalan för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas innebär inte att det ställs högre krav på målsäganden än vad som i praktiken redan gäller i dag.

Förslaget om skärpt principalansvar för vårdnadshavare bedöms kunna bidra till att förebygga att barn begår brott. En starkare betoning av föräldraansvaret så att barn ska utvecklas i en gynnsam riktning får anses vara till barnets bästa (jfr artiklarna 3 och 18 barnkonventionen). Om barnet ändå begår brott, kommer föräldrarna i större utsträckning än tidigare att vara ansvariga för de skador som barnet därigenom har orsakat. Eftersom vårdnadshavarna i allmänhet har större möjlighet än barnet att betala ett skadestånd, kan förslaget även förbättra förutsättningarna för brottsoffer att få ut sin ersättning. Att föräldrarna bidrar till betalningen kan också minska risken för att deras barn i ung ålder får skulder hos Kronofogdemyndigheten, vilket också bedöms vara brottspreventivt. Flera remissinstanser, bl.a. *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* och *Sveriges advokatsamfund*, bedömer att förslaget kan leda till ytterligare påfrestningar på redan belastade familjer och att vissa vårdnadshavare kan få svårare att leva upp till sitt ansvar. Enligt *Sveriges Kommuner och Regioner* kan detta leda till att fler tvingas ansöka om bistånd hos socialnämnden. Som redovisas i avsnitt 5.1 bedömer regeringen att de skyddsregler som finns, bl.a. i form av möjligheter till jämkning, innebär att orimliga resultat kan undvikas.

Förslaget om att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd innebär positiva konsekvenser för de som har dömts att betala skadestånd och har vilja och förmåga att snabbt reglera sin skuld. Genom förslaget ökar förutsättningarna för betalning av brottsskadestånd utan att målsägande och gärningsperson behöver ha kontakt med varandra. Den skadestånds-

skyldige behöver inte söka efter betalningsinformation till målsäganden och kan i stället på eget initiativ vända sig till Kronofogdemyndigheten. Han eller hon behöver inte heller vänta på att målsäganden ansöker om verkställighet. För den skadeståndsskyldige minskar därmed risken att få en betalningsanmärkning. Målsäganden kan få sina pengar snabbare och behöver inte vara drivande i processen.

När det gäller förslaget om utvidgade utmätningsmöjligheter till förmån för brottsoffer förväntas det leda till att brottsoffers fordringar på skadestånd i något högre utsträckning kan bli betalda. Samtidigt kommer de som har skulder på brottsskadestånd kunna få vissa av sina egna ersättningar utmätta för detta ändamål. Även om det kan upplevas som ogynnsamt för dem i vissa avseenden, t.ex. för deras upplevelse av upprättelse för det som de själva har blivit drabbade av, minskar deras skuldbörda vilket kan ha en rehabiliterande effekt.

Förslaget om en skyldighet för Kronofogdemyndigheten att göra insättningar på ett spärrat bankkonto motverkar framför allt att barns tillgångar används på ett sätt som inte är till deras fördel. Det förhindrar också att medel från utmätning sammanblandas med andra tillgångar som vårdnadshavarna förvaltar. Förslaget bedöms vara till barnets bästa och därmed förenligt med barnkonventionen (artiklarna 3 och 36).

Förslagen i fråga om frihetsberövandeersättning möjliggör att jämkning av ersättningen kan ske i större utsträckning än tidigare och att nivåerna för lidandeersättning vid framför allt längre frihetsberövanden och särskilt allvarlig brottslighet dämpas. En konsekvens av detta kan vara att också utmätning av ersättningen till förmån för brottsoffer kommer att kunna ske i något mindre utsträckning. Förslagets effekter i detta avseende bedöms dock vara begränsade.

Konsekvenser för Brottsoffermyndigheten

Förslagen bedöms påverka Brottsoffermyndigheten på flera sätt. När det gäller förslagen om processen för att få brottsskadeersättning kan de antas leda till fler ansökningar. En del av de skadelidande som enligt nuvarande ordning får skadeståndet fullt betalt med Kronofogdemyndighetens hjälp kommer i stället att vända sig till Brottsoffermyndigheten. De som inte får skadeståndet fullt betalt och som har rätt till brottsskadeersättning får antas redan i dag normalt ansöka om det. Förslaget om att underlätta frivillig betalning av brottsskadestånd kan dessutom förväntas leda till att en del av de gäldenärer som med gällande ordning betalar hela skadeståndet i ett utökningsmål i stället kommer att reglera sin skuld ännu tidigare genom deposition. En annan omständighet som bör beaktas är att inte alla de målsäganden som får sina brottsskadestånd betalda med hjälp av Kronofogdemyndigheten har rätt till brottsskadeersättning, t.ex. på grund av att skadeståndet avser sådan sakskada eller ren förmögenhetsskada som i regel inte ersätts. Vidare kan vissa av de personer som i och för sig kan ha rätt till brottsskadeersättning ändå komma att välja att driva in skadeståndet från gärningspersonen.

Det är alltså svårt att uppskatta hur stor ökningen av ansökningar till Brottsoffermyndigheten kommer att bli, men sannolikt kommer en större mängd ansökningar och ärenden än hittills att behöva hanteras och handläggas av myndighetens brottsskadeenhet.

I viss mån förenklas brottsskaderegleringen genom att kravet på att gärningspersonens betalningsförmåga ska vara utredd tas bort. Därmed kan den administrativa bördan för Brottsoffermyndigheten minska. Att det kravet tas bort innebär samtidigt att det i fler regressärenden, som också bedöms öka till antalet, inte kommer att finnas någon utredning om den skadeståndsskyldiges betalningsförmåga.

Förslagen medför därutöver ett behov av informationsinsatser riktade mot brottsoffer för att de nya reglerna ska få ett effektivt genomslag.

Sammantaget bedöms förslagen medföra ökade kostnader för Brottsoffermyndigheten, främst med anledning av en förväntad ökning i ärendevolym och en mer omfattande och aktiv regresshantering. Regeringen bedömer att kostnadsökningen, trots det som *Brottsoffermyndigheten* anför, för myndigheten uppgår till 5 miljoner kronor årligen.

En förväntad ökning i ärendevolym hos Brottsoffermyndigheten kommer att medföra fler utbetalningar av brottsskadeersättning. Hur mycket högre belopp som det kommer att handla om är dock svårt att prognostisera eftersom flera osäkerhetsfaktorer spelar in. Det gäller bl.a. hur många ansökningar som kommer att tillkomma, hur många av dem som resulterar i bifallsbeslut och storleken på den brottsskadeersättning som i så fall beviljas. Enligt utredningens bedömningar kan kostnaden för utbetalning av brottsskadeersättning öka med 60 miljoner kronor årligen, och ligga i ungefärlig nivå med de större regressintäkter som på sikt kan förväntas bli följden av de föreslagna förändringarna. Regeringen gör samma bedömning.

De ekonomiska konsekvenserna har behandlats av riksdagen genom antagandet av budgetpropositionen för 2026 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.9 och 3.9.10).

Konsekvenser för Kronofogdemyndigheten

Den föreslagna ordningen för utbetalning av brottsskadeersättning innebär att brottsoffret inte längre först kommer att behöva kräva den skadeståndsskyldige på betalning genom att ansöka om verkställighet. De som har tillerkänts skadestånd för sakskada och ren förmögenhetsskada kommer dock i de allra flesta fallen att fortfarande behöva ansöka om verkställighet, om betalning inte har skett på frivillig väg eller, i förekommande fall, ur förverkade medel. Övriga målsägande, som i och för sig har rätt till brottsskadeersättning, kommer även i fortsättningen att ha kvar möjligheten att ansöka om verkställighet. Det kan dock förväntas att de flesta i stället kommer att välja att direkt vända sig till Brottsoffermyndigheten. Antalet utsokningsmål som gäller brottsskadestånd med enskilda målsägande som sökande kan därför antas minska hos Kronofogdemyndigheten och därmed minska den administrativa bördan för myndigheten.

I de fall skadeståndet har bestämts till ett högre belopp än brottsskadeersättningen, liksom när skadeståndet löper med ränta, kommer det att finnas en kvarstående fordran för brottsoffret att driva in, men i ett senare skede av processen. Hur stor andel av dessa målsägande som kommer att avstå från att gå vidare med sådana krav är svårt att bedöma, särskilt om det rör sig om mindre belopp. En sammantagen bedömning är att antalet utsokningsmål inte kommer att påverkas på ett avgörande sätt till följd av förslagen, men sannolikt minska något. De föreslagna ändringarna bedöms

sammantaget minska den administrativa bördan något för Kronofogdemyndigheten.

Förslagen om att underlätta frivilliga betalningar av brottsskadestånd kan förväntas öka antalet sådana ärenden hos Kronofogdemyndigheten något. Enligt *Kronofogdemyndigheten* kommer det ökade antalet ärenden om deposition innebära ökade kostnader med cirka 8 miljoner kronor årligen. Vidare uppskattar myndigheten att den kommer att ha en engångskostnad för it-utveckling om 2,2–2,7 miljoner kronor till följd av förslagen. Regeringen bedömer dock att kostnaderna inte är större än att de kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar, med undantag för en engångskostnad om 1,2 miljoner kronor för it-utveckling. De ekonomiska konsekvenserna har behandlats av riksdagen genom antagandet av budgetpropositionen för 2026 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.12 och utg.omr. 3 avsnitt 2.9.3).

Konsekvenser för Justitiekanslern

Förslagen om frihetsberövandeersättning bedöms medföra minskade kostnader för skaderegleringen med 10 miljoner kronor årligen till följd av att ersättningen uppskattningsvis kommer att jämkas i dubbelt så många fall, och ersättningsnivåerna i viss mån dämpas. År 2026 minskas anslaget för skadereglering med ytterligare 1,5 miljoner kronor för att finansiera Kronofogdemyndighetens engångskostnad för it-utveckling. Samtidigt bedöms förslagen om frihetsberövandeersättning leda till ökade kostnader för Justitiekanslern, vilka beräknas uppgå till 3 miljoner kronor årligen. De ekonomiska konsekvenserna har behandlats av riksdagen genom antagandet av budgetpropositionen för 2026 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 1 avsnitt 10.11.2 och utg.omr. 4 avsnitt 3.9.12).

Övriga konsekvenser för det allmänna

Förslaget om att möjliggöra tillgänglighetsdelgivning av skadeståndskrav mot vårdnadshavare bedöms i viss mån vara resurssparande. Ett slopat krav på prövningstillstånd i hovrätten för sådana skadeståndskrav bedöms i någon mån underlätta hanteringen där och innebära effektivitetsvinster.

Göteborgs tingsrätt tar upp att förslagen om utbetalning av brottsskad ersättning skulle kunna innebära en ökad måltillströmning till allmän domstol i fråga om regressanspråk som drivs av Brottsoffermyndigheten och som överlämnas via Kronofogdemyndigheten. En eventuell ökning av denna typ av mål ska inte överdrivas, och kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Hovrätten över Skåne och Blekinge tar upp att förslaget om att vårdnadshavares principalansvar även ska omfatta ren förmögenhetsskada kan leda till en ökning av antalet mål där vårdnadshavare förekommer som part i domstol, vilket sannolikt medför en ökad arbetsbelastning för domstolarna och ett ökat tolkbehov. Enligt regeringen kan en eventuell ökning av dessa mål hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Enligt *Sollentuna kommun*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* kommer förslaget om stärkt skydd för barns tillgångar att innebära ökad arbetsbörda för överförmyndarverksamheten och därmed ökade kostnader för kommunerna. Sveriges Kommuner och Regioner uppskattar kostnaden till 2 800 kronor per ärende. Regeringen

delar dock, i likhet med *Kungälv kommun*, utredningens bedömning att förslaget kan antas innebära en viss minskad administrativ belastning jämfört med nuvarande rutiner och inte innebär några ökade kostnader för kommunerna.

Eventuella övriga kostnader för det allmänna som förslagen kan komma att innebära kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

Övriga konsekvenser

Förslagen är könsneutrala på så sätt att de regler som föreslås ska tillämpas likadant oavsett om den som berörs är kvinna eller man. I praktiken slår dock principalansvaret för föräldrar hårdare mot den som är ensam vårdnadshavare, vilket oftare är en kvinna. Förslaget som rör vårdnadshavares principalansvar kan därför ha viss negativ inverkan på jämställdheten.

Begränsningarna av utmätningsförbuden är förenliga med Europakonventionen. I de fall konventionen ställer krav på ekonomisk kompensation till någon som har frihetsberövats uppfylls det kravet även om ersättningen utmäts, eftersom ersättningen då bidrar till att minska gäldenärens skuldbörda. Begränsningen berövar alltså inte den skadelidande rätten till ersättning, utan endast möjligheten för honom eller henne att välja fritt vad ersättningen ska användas till (se prop. 2021/22:198 s. 41.)

Förslagen om frihetsberövandeersättning innebär att bestämmelserna om möjligheterna att vägra eller sätta ned ersättningen förenklas och vidgas. De föreslagna begränsningarna strider inte mot barnkonventionen och är förenliga med Europakonventionen. Genom att jämkning möjliggörs i fler fall kan ersättning på grund av en frihetsinskränkning i större utsträckning nekas eller sättas ned när det finns kopplingar till brottslighet. Risken minskar därmed för att statliga medel används i kriminella sammanhang. Förslagen kan på det sättet ha en viss positiv effekt på brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

Förslagen är förenliga med EU-rätten.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

33 kap. Om inlägga i rättegång och om delgivning

6 b § Tillgänglighetsdelgivning enligt 52–54 §§ delgivningslagen (2010:1932) får användas för att delge

1. den misstänkte en underrättelse om slutförd förundersökning enligt 23 kap. 18 a § första stycket,
2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål,
3. *den tilltalades vårdnadshavare stämning och andra handlingar i ett brottmål där ett enskilt anspråk har framställts med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207), och*
4. den dömda handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.

Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket 4, av en

anställd inom Kriminalvården med anledning av myndighetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.

Paragrafen anger i vilka fall tillgänglighetsdelgivning får användas. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

I *första stycket* införs i en ny *tredje punkt* en ytterligare möjlighet att använda tillgänglighetsdelgivning. Sådan delgivning får användas för att delge den tilltalades vårdnadshavare stämning och andra handlingar i ett brottmål när skadeståndsanspråk har framställts mot vårdnadshavaren med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen, dvs. vårdnadshavarens principalansvar för skador som hans eller hennes barn orsakat genom brott. Som exempel på andra handlingar kan nämnas stämningsansökan, kallelse till huvudförhandling och information om förenklad delgivning (jfr prop. 2021/22:279 s. 89).

Övriga ändringar är redaktionella.

49 kap. Om rätten att överklaga en tingsrätts domar och beslut och om prövningstillstånd

13 § För att hovrätten ska pröva tingsrättens dom i brottmål, i *fråga om* annat än ett enskilt anspråk, krävs inte prövningstillstånd i andra fall än då den tilltalade genom domen

1. som enda påföljd dömts till böter, eller
2. frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

Har tingsrätten i en dom i brottmål även prövat *ett* enskilt anspråk mot den tilltalade krävs inte prövningstillstånd i den delen, om

1. ett överklagande avser frågan om den tilltalade ska dömas för den åtalade gärning som det enskilda anspråket hänför sig till, och
2. prövningstillstånd meddelas i den frågan eller sådant prövningstillstånd inte krävs.

Om tingsrättens dom i fråga om ett enskilt anspråk mot den tilltalade har överklagats och prövningstillstånd i den delen inte krävs enligt andra stycket, krävs inte heller prövningstillstånd för att pröva motsvarande anspråk mot hans eller hennes vårdnadshavare som har framställts med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207).

Kravet på prövningstillstånd enligt första stycket gäller inte om domen överklagas av justiekanslern eller en justitieombudsman.

Första–fjärde styckena gäller även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

För att hovrätten i brottmål ska pröva tingsrättens slutliga beslut eller beslut som får överklagas särskilt krävs inte prövningstillstånd.

I paragrafen regleras frågor om prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva tingsrättens domar och beslut i brottmål. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

I *tredje stycket*, som är nytt, införs ett undantag från kravet på prövningstillstånd när det gäller skadeståndsanspråk som har framställts mot den tilltalades vårdnadshavare med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Av bestämmelsen framgår att det inte krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva ett sådant enskilt anspråk när tingsrättens dom i fråga om motsvarande anspråk mot den tilltalade har överklagats och det anspråket enligt andra stycket kan prövas utan krav på prövningstillstånd. Detta gäller oavsett om det är vårdnadshavaren eller målsäganden som har över-

klagat domen i den del som avser det enskilda anspråket mot vårdnadshavaren.

Med ”motsvarande anspråk” avses att det enskilda anspråket mot vårdnadshavaren hänförs till samma åtalade gärning som det enskilda anspråket som riktas mot den tilltalade. Anspråken behöver inte överensstämma beloppsmässigt (jfr prop. 2009/10:142 s. 46).

Fjärde–sjätte styckena motsvarar hittillsvarande tredje–femte styckena.

Ändringen i *femte stycket* innebär att undantaget från kravet på prövnings-tillstånd enligt det nya tredje stycket även gäller beslut som endast får överklagas i samband med överklagande av domen, t.ex. ett beslut att inte tillåta viss bevisning.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

13.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

16 kap. Tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet

Utbetalning till bank och underrättelse till överförmyndaren i vissa fall

11 § När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde som överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Skyldigheten att sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag gäller även

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. PEPP-sparinstitut vid utbetalning från sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238,

4. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:322),

5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800),

6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten, och

7. *Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av influtna medel i mål om utmätning.*

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När en utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra en anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger det belopp som anges i första stycket eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Paragrafen innehåller bestämmelser om insättning av vissa medel på ett s.k. överförmyndarsparrat konto. Övervägandena finns i avsnitt 8.

I *andra stycket* införs i en ny *sjunde punkt* en skyldighet även för Kronofogdemyndigheten att sätta in medel som tillfaller en omyndig person på ett överförmyndarspärtrat konto. Skyldigheten gäller vid utbetalning av medel som har flutit in genom utmätning, när beloppet överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken (se första stycket).

Av fjärde stycket följer att Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av medel genast ska göra en anmälan till förmyndaren och överförmyndaren.

Övriga ändringar är redaktionella.

13.3 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

3 kap. Exekutionstitlar

Dom

6 § En annan dom om betalningsskyldighet än som avses i 5 § får verkställas genast, om inte gäldenären hos Kronofogdemyndigheten

1. *deponerar* pengar till ett belopp som *motsvarar* betalningsskyldigheten den dag *depositionen* sker och förrättningskostnader,

2. som pant ställer ett motsvarande tillgodohavande hos bank eller kreditmarknadsföretag och den ränta som *löper* på tillgodohavandet för tiden därefter, eller

3. när domen har meddelats av underrätt ställer annan säkerhet för betalningsskyldigheten och förrättningskostnader.

Fullgör gäldenären *det som sägs i första stycket* först sedan en åtgärd har vidtagits för att *verkställa* domen, ska åtgärden återgå, om det kan ske.

Om gäldenären *begär det, ska det belopp som har deponerats enligt första stycket 1* genast betalas ut till motparten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkställighet av domar om betalningsskyldighet som inte har fått laga kraft. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Enligt *tredje stycket*, som är nytt, ska pengar som en gäldenär har deponerat hos Kronofogdemyndigheten enligt första stycket första punkten, genast betalas ut till motparten om gäldenären begär det. Bestämmelsen gör det möjligt för en gäldenär att genom förmedling av Kronofogdemyndigheten reglera sin skuld, t.ex. ett brottsskadestånd, innan domen har fått laga kraft.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

4 kap. Utmätning

Förfarandet

11 § Har två eller flera sökt utmätning mot samma gäldenär, ska utmätning för fordringarna ske samtidigt, om inte utmätning för någon av fordringarna därigenom fördröjs oskäligt.

Om utmätningen avser ersättning som får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller första stycket endast för sådana fordringar.

Bestämmelserna i 7 kap. 17 § första stycket om jämkning av underhållsbidrag vid utmätning av lön tillämpas även vid annan utmätning.

I paragrafen finns bestämmelser om förfarandet när flera borgenärer har ansökt om utmätning mot samma gäldenär. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Andra stycket ändras till följd av att fler ersättningar än hittills får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Det handlar om ersättningar som avses i 5 kap. 7 §, 32 § trafikskadelagen (1975:1410), 15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen (2005:104) och 32 § brottsskadelagen (2014:322), se författningskommentaren till de paragraferna.

5 kap. Undantag från utmätning

Undantag på grund av egendomens beskaffenhet eller särskild föreskrift

7 § Skadestånd, som tillkommer gäldenären med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, får inte utmätas medan skadeståndet inestår hos den som ska betala ut det. Om skadeståndet har bestämts att betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning rätten till livräntan.

När skadeståndet har betalats ut får det som hålls avskilt inte utmätas, om skadeståndet ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, om mindre än två år har gått från utbetalningen.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förbud mot utmätning av vissa skadestånd. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att undantaget från utmätningsförbudet enligt första och andra styckena utvidgas till att omfatta samtliga ersättningar som avses i paragrafen. Liksom hittills gäller undantaget från utmätningsförbudet endast om utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott (se prop. 2021/22:198 s. 50–51).

13.4 Förslaget till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

3 kap. Skadeståndsansvar för annans vållande och för det allmänna

5 § En förälder som har vårdnaden om ett barn ska ersätta

1. personskada, sakskada *eller ren förmögenhetsskada* som barnet vållar genom brott,

2. skada på grund av att barnet kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 §, och

3. skada som barnet orsakar och som ersätts enligt 2 kap. 3 a §.

Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en *tredjedel* av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.

Om beloppet som anges i andra stycket inte räcker till full ersättning åt flera som lidit skada till följd av skadehändelsen, ska ersättningen sättas ned med samma kvotdel för var och en av de skadelidande.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vårdnadshavares ansvar för skador som deras barn orsakar genom brott. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket första punkten* utvidgas en vårdnadshavares skadeståndsansvar till att omfatta även ren förmögenhetsskada som barnet vållar genom brott. Uttrycket ren förmögenhetsskada har samma innebörd som annars i lagen.

Beloppsbegränsningen per skadehändelse i *andra stycket* höjs från en femtedel till en tredjedel av prisbasbeloppet.

13.5 Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

Övriga bestämmelser

32 § *En fordran* på trafikskadeersättning med anledning av personskada får *inte utmätas* för den skadelidandes skuld. *Livräntebelopp* får dock *utmätas* enligt 7 kap. utskökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut *tillämpas* 5 kap. 7 § *andra stycket* utskökningsbalken.

Första stycket gäller inte om utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott.

En försäkringsgivare får kvitta *en fordran* på ett självriskbelopp enligt 21 § mot försäkringstagarens fordran hos *försäkringsgivaren*. *En fordran* på ersättning som avses i 24 § *andra stycket* får kvittas mot *en fordran* som innehas av den försäkringspliktige.

En fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får *inte* i vidare mån än som följer av 19 § överlätas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. förbud mot utmätning av trafikskadeersättning med anledning av personskada. Övervägandena finns i avsnitt 7.

I *andra stycket*, som är nytt, begränsas utmätningsförbudet enligt första stycket på så sätt att det inte gäller om utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall får utmätning alltså ske. Det gäller både en fordran på trafikskadeersättning och ersättning som har betalats ut.

Även om utmätningsförbudet inte gäller har gäldenären kvar ett grundläggande skydd mot utmätning genom de allmänna reglerna i 5 kap. 1 och 2 §§ i utskökningsbalken (beneficiereglerna).

Med ”skadestånd på grund av brott” avses detsamma som i 5 kap. 7 § tredje stycket utskökningsbalken (se prop. 2021/22:198 s. 50–51).

Bestämmelsen är tillämplig oavsett om brottsoffret, dvs. den som har tillerkänts skadeståndet, är en fysisk eller en juridisk person, och oavsett om det är brottsoffret självt som ansöker om utmätning eller om detta görs av Brottsoffermyndigheten eller ett försäkringsföretag som utövar sin rätt till återkrav (regress) efter utbetald brottsskadeersättning respektive försäkringsersättning. I det senare fallet måste regressborgenären visa att brottsoffrets rätt till skadestånd har övertagits (jfr prop. 2021/22:198 s. 51).

En särskild bestämmelse om vad som gäller när flera borgenärer söker utmätning mot samma gäldenär för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, och utmätningen avser ersättning som får utmätas endast för sådana fordringar, finns i 4 kap. 11 § *andra stycket* utskökningsbalken.

Bestämmelserna i hittillsvarande *andra* och *tredje styckena* flyttas till tredje stycket respektive ett nytt fjärde stycke.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

13.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

6 § Den skadelidande har inte rätt till ersättning enligt 2–5 §§, om *han eller hon* själv uppsåtligt har föranlett *beslutet om frihetsinskränkning*.

Ersättningen får vägras eller sättas ned, om det inte är skäligt att ersättning lämnas med hänsyn till

1. *att den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring,*

2. *att den skadelidandes eget beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning, eller*

3. *övriga omständigheter.*

Om tiden för frihetsinskränkning har avräknats eller annars beaktats vid fastställande eller verkställighet av brottspåföljd, kan ersättningen sättas ned efter vad som är skäligt.

I paragrafen regleras när rätten till ersättning kan falla bort eller sättas ned (jämkas). Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Paragrafen disponeras om så att omständigheter som kan beaktas för att jämka ersättningen anges i en punktlista i *andra stycket*. I syfte att åstadkomma en mindre restriktiv tillämpning av jämningsreglerna görs även vissa ändringar. Ändringarna i andra stycket innebär att utgångspunkten är att ersättning enligt 2–5 §§ ska jämkas om det inte är skäligt att ersättning lämnas. Jämkning är därmed inte längre reserverad för klara fall av oskälighet.

Andra stycket *första punkten* motsvarar delvis det hittillsvarande andra stycket. Kravet på synnerliga skäl för att lämna ersättning tas bort. I stället gäller att ersättning får vägras eller sättas ned utifrån den allmänna skälighetsbedömningen, om den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott försökt undandra sig förundersökning eller lagföring. Det ska alltså vara fråga om att den skadelidande har gjort sig skyldig till någon form av obstruktion. Vid fall av obstruktion är, liksom hittills, utgångspunkten att ingen ersättning utgår. Obstruktionen behöver inte ha varit orsaken till att en frihetsinskränkning sker eller till att ett åtal inte väcks eller fällande dom inte meddelas. Skäl för jämkning kan finnas t.ex. om en person som har varit häktad försätts på fri fot under förundersökningen och då beger sig utomlands eller på annat sätt håller sig undan. Det kan också handla om att personen i något skede undanröjer bevisning eller på annat sätt försvårar utredningen.

Enligt andra stycket *andra punkten* kan ersättningen jämkas med hänsyn till att den skadelidandes beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning. Punkten motsvarar delvis det hittillsvarande tredje stycket, men utrymmet för jämkning utökas.

Kravet på orsakssamband ändras genom att rekvisitet ”föranlett” ersätts med ”inverkat på”. Det innebär att det inte längre krävs att den skade-

lidandes eget beteende har varit avgörande för beslutet om frihetsinskränkning, utan det är tillräckligt att det har haft betydelse för prövningen. Det egna beteendet kan alltså ha utgjort en av flera omständigheter som tillsammans har legat till grund för frihetsinskränkningen.

Skäl för jämkning kan finnas när någon genom sitt eget beteende har dragit misstankarna till sig (jfr prop. 1997/98:105 s. 54–55). Så kan vara fallet när personen har agerat på ett sätt som är nära gränsen för det brottsliga, utan att det är straffbart. Det kan t.ex. vara fråga om situationer då någon har deltagit i brottsförberedelser eller befunnit sig på platsen för en gärning tillsammans med personer som har utfört den. Andra exempel kan vara att personen har kommunicerat om brottslighet via krypterade chattar, haft bilder i sin telefon som visar vapen, narkotika eller stora summor kontanter, eller att personen vid gripandet har burit skyddsväst eller färdats i en bil tillsammans med andra som han eller hon vet – eller borde ha insett – är kriminella. Den skadelidande kan exempelvis också ha befattat sig med vad han eller hon borde ha förstått var vapen eller narkotika. Även den situationen att personen har befattat sig med vad han eller hon trott var vapen eller narkotika kan aktualisera en tillämpning av bestämmelsen. Det avgörande är om den skadelidande kan anses ha agerat så klandervärt att det är skäligt att han eller hon får helt eller delvis jämkad ersättning. Så kan ofta vara fallet när den skadelidande har agerat i en kriminell miljö.

Den som ofrivilligt har uppträtt på ett sådant sätt att ett ingripande har skett ska inte drabbas av jämningsregeln (jfr prop. 1997/98:105 s. 55). Det får i det enskilda fallet göras en bedömning av om det finns en sådan grad av eget vållande på den skadelidandes sida att det är skäligt att ersättningen jämkas.

Hittillsvarande tredje stycket andra meningen tas bort. Den s.k. oskuldspresumtionen utgör dock även fortsättningsvis hinder mot att ersättning vägras eller sätts ned med hänvisning till att personen i fråga har, eller misstänks ha, gjort sig skyldig till brott. Detta utesluter inte att det beteende som läggs till grund för jämkning i vissa fall, helt eller delvis, överensstämmer med det agerande som åklagaren har angett i gärningsbeskrivningen. Så kan vara fallet när den som varit frihetsberövad har deltagit i planering av brottslighet, men där personen i fråga har frikänts på grund av att det brister i någon av förutsättningarna för straffansvar. Det kan exempelvis bero på att personen inte anses ha befattat sig med ett hjälpmedel på det sätt som krävs för att det ska vara fråga om förberedelse till brott, eller att ett försök att anstifta någon annan att begå ett brott har saknat tillräcklig konkretion för att det ska anses utgöra stämpling (jfr 23 kap. 2 § brottsbalken). Så kan även vara fallet när det egna beteendet i objektiv mening har utgjort ett otillåtet handlande men personen inte har dömts för brott på grund av bristande uppsåt till något gärningsmoment. Det kan t.ex. handla om att personen har transporterat eller förvarat narkotika, men saknat uppsåt till att det var narkotika. Jämkning kan då ske om omständigheterna varit sådana att personen har agerat oaktsamt, t.ex. om denne utfört gärningen mot betalning eller efter instruktioner av en okänd person. Även om den tilltalade i sådana fall är att anse som oskyldig, kan hans eller hennes eget beteende göra att det inte skulle framstå som skäligt om statlig ersättning lämnas.

Av andra stycket *tredje punkten* framgår att jämkning också får ske, om det inte är skäligt att ersättning lämnas med hänsyn till övriga omständigheter. Bestämmelsen ger utrymme för att jämka ersättningen helt eller delvis även med hänsyn till andra omständigheter än de som anges i de övriga punkterna. Till skillnad från hittills förutsätts inte att jämkning endast sker i klara fall av oskälighet.

Anledning till jämkning kan t.ex. finnas när en person har frikänts från de brottsmisstankar som har föranlett ett beslut om häktning, men han eller hon har dömts för annan brottslighet som är häktningsgrundande (jfr prop. 1974:97 s. 66 och 85). Jämkning av ersättningen helt eller delvis kan då ske, oavsett om misstankarna kring den andra brottsligheten var kända vid tiden för häktningen, och oberoende av om de har ett nära samband med de misstankar som utgjorde grund för frihetsberövandet. Jämkning kan i en sådan situation också ske, om personen i fråga faktiskt varit häktad för den brottslighet som han eller hon döms för, men under en kortare period än som hade varit möjligt.

Ytterligare exempel på när ersättningen kan jämkas är när den som varit frihetsberövad ändå skulle ha varit omhändertagen på annan grund, t.ex. enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller när en person – som frikänts från de brottsmisstankar som frihetsberövandet avsåg – har avvikit från verkställigheten av ett senare utdömt fängelsestraff. Även i andra fall kan det finnas skäl för jämkning, helt eller delvis, i syfte att undvika ett stötande resultat med hänsyn till omständigheter som är hänförliga till den som har varit föremål för frihetsinskränkningen. Exempelvis kan det vara stötande att ersättning lämnas om en person som har dömts för ett allvarligt brott, t.ex. sexualbrott eller ett allvarligt brott mot liv och hälsa, efter resning döms till en mindre ingripande påföljd utan att det beror på en ändrad bedömning i frågorna om skuld eller brottsrubricering.

Omständigheterna kan i hög grad variera, och i vilka situationer jämkning kan aktualiseras får därför närmare utvecklas i rättstillämpningen.

Tredje stycket motsvarar det hittillsvarande fjärde stycket.

Övriga ändringar är språkliga eller redaktionella.

7 § Ersättning enligt 2–5 §§ lämnas för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande.

Ersättning för lidande bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter.

I paragrafen anges vilka skador som ersätts när förutsättningarna för ersättning enligt 2–5 §§ är uppfyllda. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

I *andra stycket*, som är nytt, finns riktlinjer för hur ersättning för lidande ska bestämmas. Av bestämmelsen framgår att ersättning för lidande ska bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter. Ersättningen ska som utgångspunkt bestämmas efter en skönsmässig bedömning som baseras på förhärskande etiska och sociala värderingar. Man ska främst se till vilket lidande som typiskt sett kan anses ha uppkommit genom frihetsinskränkningen, och inte primärt till den skadelidandes personliga upplevelse. Bedömningen ska alltså huvudsakligen vara objektiv (jfr rättsfallet NJA 2012 s. 464). I särskilda fall kan man dock ta hänsyn till intensiteten i den

skadelidandes upplevelse av frihetsinskränkningen på ett sätt som kan medföra avvikelser från den mera schablonartade bedömningen. Att lidandet varit särskilt påtagligt eller klart lindrigare än normalt kan alltså medföra avvikelser från den bedömning som annars skulle ha gjorts.

Att frihetsinskränkningens art ska beaktas innebär att ersättningens storlek kan variera beroende på vilken typ av frihetsinskränkning som det har varit fråga om. Ett reseförbud är exempelvis normalt sett betydligt mindre påfrestande än ett frihetsberövande som har verkställts på häkte eller anstalt.

Vidare ska frihetsinskränkningens varaktighet påverka bedömningen. En längre tids frihetsinskränkning bör ge högre ersättning än en mera kortvarig. Däremot ska, som utgångspunkt, den månatliga eller årliga ersättningen vara konstant och inte påverkas av frihetsberövandets längd.

Vid sidan av frihetsinskränkningens art och varaktighet kan även andra omständigheter beaktas. Det ska vara fråga om förhållanden som typiskt sett och mer påtagligt är ägnade att påverka lidandet som frihetsinskränkningen medfört. Till exempel kan det handla om att den frihetsberövade är ett barn och därför kan anses särskilt drabbad av de konsekvenser som t.ex. en häktning kan medföra. Den enskilde kan också anses ha utsatts för särskilt stora påfrestningar genom att ha varit häktad under en längre tid med omfattande restriktioner, eller under en längre tid ha fått vara kvar i arresten trots att han eller hon häktats. Ett annat förhållande som kan beaktas i detta sammanhang, men i motsatt riktning, är om det kvarstår en fällande dom mot den enskilde, framför allt i ett fall då han eller hon efter resning inte har blivit frikänd utan i stället fått en lindrigare påföljd. Det kan då ofta finnas anledning att ge en betydligt lägre ersättning än annars.

Som utgångspunkt bör däremot allvarligheten av den misstänkta brottslighet som frihetsberövandet grundat sig på inte påverka ersättningens storlek.

Som en grundläggande förutsättning gäller att ersättningen i det enskilda fallet ska vara skälig. Om exempelvis flera försvårande faktorer spelar in vid prövningen kan dessa behöva vägas samman i en helhetsbedömning av lidandet så att slutresultatet blir rimligt.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.
2. Lagen tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men inte har upphört före denna tidpunkt.

Enligt *första punkten* träder lagändringarna i kraft den 1 september 2026.

Av *andra punkten* följer att de ändrade bestämmelserna ska tillämpas på frihetsinskränkningar som har beslutats före ikraftträdandet och som fortfarande pågår vid ikraftträdandet. Om frihetsinskränkningen har upphört före ikraftträdandet, gäller däremot bestämmelserna i den äldre lydelsen.

Övervägandena finns i avsnitt 11.

13.7 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

15 kap. Förhållandet till borgenärerna

Utmätning av en sjuk- eller olycksfallsförsäkring

10 § Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *ska* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Trots första stycket får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har gått sedan beloppet skulle betalas, får också det som hålls avskilt utmätas till den del beloppet inte behövs för den försäkrades försörjning eller för att fullgöra *hans eller hennes* underhållsskyldighet.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott.

Om ersättning *ska* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas *det* som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förbud mot utmätning av sjuk- och olycksfallsförsäkring och ersättning från sådan försäkring. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Tredje stycket, som är nytt, innebär att utmätningsförbudet begränsas på så sätt att det inte gäller om utmätningsfordran avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall får utmätning alltså ske. Det gäller även sedan ersättningen har tillfallit och betalats ut till den försäkrade, oavsett om den hålls avskild i enlighet med andra stycket.

Bestämmelsen är tillämplig även när det gäller grupppersonförsäkring (19 kap. 25 §), kollektivavtalsgrundad personförsäkring (20 kap. 14 §) och ersättning för personskada som en anställd tillerkänns på grund av en kollektivavtalsgrundad ansvarsförsäkring (18 kap. 16 §).

Även om utmätningsförbudet inte gäller har gäldenären kvar ett grundläggande skydd mot utmätning genom de allmänna reglerna i 5 kap. 1 och 2 §§ i utsökningsbalken (beneficiereglererna).

Med ”skadestånd på grund av brott” avses detsamma som i 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken (se prop. 2021/22:198 s. 50–51).

Bestämmelsen är tillämplig oavsett om brottsoffret, dvs. den som har tillerkänts skadeståndet, är en fysisk eller en juridisk person, och oavsett om det är brottsoffret självt som ansöker om utmätning eller om detta görs av Brottsoffermyndigheten eller ett försäkringsföretag som utövar sin rätt till återkrav (regress) efter utbetald brottsskadeersättning respektive försäkringsersättning. I sådant fall måste regressborgenären visa att brottsoffrets rätt till skadestånd har övertagits (jfr prop. 2021/22:198 s. 51).

En särskild bestämmelse om vad som gäller när flera borgenärer söker utmätning mot samma gäldenär för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, och utmätningen avser ersättning som får utmätas endast för sådana fordringar, finns i 4 kap. 11 § andra stycket utsökningsbalken.

Bestämmelsen i det hittillsvarande tredje stycket flyttas till ett nytt fjärde stycke.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

13.8 Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Brottsskadeersättning

Förhållandet till annan ersättning

10 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas

1. skadestånd som har betalats på grund av skadan,
 2. försäkringsersättning som har betalats eller som den skadelidande har rätt till på grund av skadan, och
 3. europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan.
- Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottsskadeersättningen.

Paragrafen anger brottsskadeersättningens förhållande till annan ersättning. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

Ändringarna i paragrafen innebär att den s.k. subsidiaritetsprincipen begränsas. Till följd av detta tas det hittillsvarande första stycket, som ger uttryck för principen, bort och paragrafen disponeras om.

Det nya första stycket motsvarar delvis det hittillsvarande andra stycket. Av första punkten framgår att skadestånd som har betalats på grund av skadan, liksom hittills, ska avräknas när brottsskadeersättningen bestäms. Det saknar betydelse om det är den skadeståndsskyldige själv eller någon annan som har betalat skadeståndet. Om den skadelidande har fått betalning ur förverkade medel, ska även belopp som Polismyndigheten har betalat ut avräknas.

Till skillnad från hittills ska någon avräkning däremot inte göras för skadestånd som den skadelidande bedöms kunna få betalat i framtiden. När det finns en dom på skadestånd behöver brottsoffret alltså inte längre först ansöka om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten för att visa att gärningspersonen saknar betalningsförmåga innan brottsskadeersättning kan komma i fråga. I de fall det saknas en dom, t.ex. på grund av att gärningspersonen inte har kunnat identifieras eller lokaliseras, behöver brottsoffret inte på annat sätt visa att skadeståndet inte kan förväntas bli betalat. Om åtal har väckts eller kan förväntas komma att väckas, kommer frågan om brottsskadeersättning emellertid normalt inte att prövas förrän det finns ett avgörande i skuldfrågan som har fått laga kraft (jfr 1 §).

Inte heller när det gäller skadestånd som en vårdnadshavare kan vara skyldig att betala enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) finns det något krav på att brottsoffret först ska behöva visa bristande betalningsförmåga hos vårdnadshavaren för att brottsskadeersättning ska kunna betalas ut. Att brottsoffret kan ha rätt och möjlighet till betalning av hela eller delar av skadeståndet från gärningspersonens vårdnadshavare påverkar alltså inte rätten till brottsskadeersättning så länge någon betalning inte har skett.

Av 16 § följer dock att den skadelidande, i de fall allmänt åtal har väckts, normalt behöver framställa ett krav på skadestånd i brottmålet och få det slutligt prövat för att kunna få brottsskadeersättning. Se vidare författningskommentaren till den paragrafen.

Enligt *andra punkten* ska försäkringsersättning avräknas från brottsskadeersättningen. Avräkning ska, som hittills, göras inte bara för försäkringsersättning som faktiskt har betalats ut, utan även för sådan ersättning som ännu inte har betalats men som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Försäkringsfrågan behöver alltså vara utredd innan utbetalning av brottsskadeersättning kan komma i fråga.

Tredje punkten motsvarar andra meningen i det hittillsvarande andra stycket.

Andra stycket motsvarar det hittillsvarande tredje stycket.

Förutsättningar för att pröva en ansökan om brottsskadeersättning

16 § En ansökan om brottsskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden *har haft* giltig anledning till att *en* sådan anmälan inte har gjorts, *och*

2. den skadelidande i skäligen utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

Om allmänt åtal har väckts, får en ansökan om brottsskadeersättning prövas endast om den skadelidande har framställt ett krav på skadestånd mot den tilltalade och kravet har prövats i en dom som har fått laga kraft. Detta gäller dock inte om det straffrättsliga förfarandet har avslutats på något annat sätt eller om den skadelidande har haft giltig anledning till att avstå från en sådan prövning i domstol.

Andra stycket gäller även krav på skadestånd mot den tilltalades vårdnadshavare med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207). Om den skadelidande utan giltig anledning har avstått från en prövning i domstol av ett sådant krav, får en ansökan ändå prövas till den del skadeståndskravet överstiger det som en vårdnadshavare skulle ha ansvarat för.

Paragrafen anger vissa förutsättningar för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

I *första stycket* görs språkliga ändringar. Någon ändring i sak är inte avsedd, dvs. det är fortfarande den skadelidande som måste visa giltig anledning till att en anmälan inte har gjorts.

I *andra stycket*, som är nytt, anges ytterligare förutsättningar för att en ansökan om brottsskadeersättning ska prövas när en brottsanmälan har lett till att ett allmänt åtal har väckts. I dessa fall krävs det att den skadelidande har framställt ett krav på skadestånd med anledning av brottet för att en ansökan om brottsskadeersättning ska få prövas. Ett sådant krav riktas i första hand mot den tilltalade. Om den tilltalade vid brottet var under 18 år, följer av nya *tredje stycket första meningen* att den skadelidande också ska begära skadestånd från en vårdnadshavare som har ett skadeståndsansvar enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen.

När allmänt åtal har väckts ankommer det i regel på åklagaren att föra målsägandens talan. Om ett målsägandebiträde har förordnats för den skadelidande, är det målsägandebiträdets uppgift att hjälpa till med skadeståndstalan (3 § andra stycket lagen [1988:609] om målsägandebiträde).

För att en ansökan om brottsskadeersättning ska få prövas räcker det inte med att kravet på skadestånd har framställts utan detta ska som utgångspunkt också ha prövats av domstolen. Det ska alltså inte ha återkallats under rättegången. Däremot behöver kravet inte ha prövats i sak, dvs. skadeståndstalan kan ha bifallits av det skälet att yrkandet har medgetts.

Vanligtvis sker prövningen i det brottmål där skadeståndskravet har framställts. Det kan dock förekomma att skadestandsfrågan avskiljs från brottmålet och prövas i den ordning som gäller för tvistemål. I de fallen får ansökan om brottsskadeersättning prövas när skadestandsfrågan har avgjorts i tvistemålet. Det kan även förekomma att en skadeståndstalan med anledning av ett brott har väckts i ett tvistemål, och att domstolen med stöd av 22 kap. 3 § rättegångsbalken därefter beslutar att det ska handläggas i det brottmål där åklagaren har väckt åtal. I dessa fall prövas skadeståndskravet i brottmålet, och en efterföljande prövning av en brottsskadeansökan hindras inte av att kravet först framställdes i tvistemålet.

I *andra stycket andra meningen* finns undantag från kravet på att målsäganden ska ha fört en talan om skadestånd. Kravet gäller inte om det straffrättsliga förfarandet avslutas på annat sätt än genom dom, t.ex. om målet skrivs av för att åtalet lagts ned. En ansökan om brottsskadeersättning får då prövas enligt första stycket.

Kravet gäller inte heller om målsäganden har haft giltig anledning till att avstå från en domstolsprövning av skadestandsanspråket. Bestämmelsen tar sikte både på fall där målsäganden inte har framställt ett skadeståndskrav och fall där ett krav på skadestånd har framställts men senare återkallats. Det ska i sammanhanget med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet framstå som ursäktligt att målsäganden har avstått från en prövning i domstol.

Giltig anledning till att avstå från en domstolsprövning kan framför allt finnas om det står klart att den som är skadeståndsskyldig saknar betalningsförmåga. Det kan gälla både gärningspersonen och vårdnadshavaren. Om Brottsoffermyndigheten kan konstatera att den skadeståndsskyldige inte har möjlighet att betala ett skadestånd, bör avsaknaden av en dom på skadestånd alltså inte hindra att en ansökan om brottsskadeersättning prövas.

Ett annat exempel då ansökan om brottsskadeersättning får prövas trots att det saknas en dom på skadestånd är när målsäganden i ett brottmål med en tilltalad som är under 18 år har valt att återkalla ett yrkande som riktats mot dennes vårdnadshavare med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Giltig anledning till en sådan återkallelse kan finnas om vårdnadshavarna inte har kunnat delges skadeståndskravet och det därför inte har funnits förutsättningar för att pröva det i brottmålet. Om skadeståndskravet avskiljs från brottmålsprocessen kan det också finnas giltig anledning att inte fullfölja en efterföljande tvistemålsprocess, särskilt när brottsoffret där inte företräds av ett målsägandebyte.

I vilka andra situationer som det kan finnas giltig anledning till att ha avstått från en prövning i domstol av ett skadeståndskrav får närmare utvecklas i rättstillämpningen.

Av *tredje stycket andra meningen* framgår att en ansökan om brottsskadeersättning i ett visst fall får prövas, trots att det saknats giltig anledning till att den skadelidande avstått från en prövning av ett skadeståndskrav i domstol. Så är fallet om skadeståndstalan förts mot den tilltalade

men inte mot dennes vårdnadshavare med stöd av 3 kap. 5 § skadeståndslagen. Ansökan får då prövas, men endast till den del som skadeståndet överstiger det belopp som vårdnadshavarnas solidariska skadeståndsansvar uppgår till enligt den nämnda bestämmelsen.

Om den skadelidande beviljas brottsskadeersättning, kan Brottsoffermyndigheten regressvis rikta betalningskrav mot den som är skadeståndsskyldig med anledning av de belopp som har betalats ut i brottsskadeersättning. Avsaknaden av en dom på skadeståndsskyldighet utgör inte hinder mot detta.

Undantag från utmätning

32 § Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningensfordran avser skadestånd på grund av brott.

I paragrafen finns bestämmelser om förbud mot utmätning av brottsskadeersättning. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Av det nya *tredje stycket* framgår att förbudet mot utmätning enligt första och andra styckena inte gäller om utmätningensfordran avser skadestånd på grund av brott. I sådana fall får utmätning alltså ske. Det gäller både anspråket på brottsskadeersättning och ersättningen sedan den har betalats ut.

Även om utmätningensförbudet inte gäller har gäldenären kvar ett grundläggande skydd mot utmätning genom de allmänna reglerna i 5 kap. 1 och 2 §§ i utsökningsbalken (beneficiereglererna).

Med ”skadestånd på grund av brott” avses detsamma som i 5 kap. 7 § tredje stycket utsökningsbalken (se prop. 2021/22:198 s. 50–51).

Bestämmelsen är tillämplig oavsett om brottsoffret, dvs. den som har tillerkänts skadeståndet, är en fysisk eller en juridisk person, och oavsett om det är brottsoffret självt som ansöker om utmätning eller om detta görs av Brottsoffermyndigheten eller ett försäkringsföretag som utövar sin rätt till återkrav (regress) efter utbetald brottsskadeersättning respektive försäkringsersättning. I sådant fall måste regressborgenären visa att brottsoffrets rätt till skadestånd har övertagits (jfr prop. 2021/22:198 s. 51).

En särskild bestämmelse om vad som gäller när flera borgenärer söker utmätning mot samma gäldenär för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, och utmätningen avser ersättning som får utmätas endast för sådana fordringar, finns i 4 kap. 11 § andra stycket utsökningsbalken.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.
2. Om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet, gäller 10 och 16 §§ i den äldre lydelsen.

Enligt *första punkten* träder lagändringarna i kraft den 1 september 2026.

Av *andra punkten* följer att de nya bestämmelserna i 10 och 16 §§ inte ska tillämpas på ansökningar om brottsskadeersättning när ett allmänt åtal har väckts före ikraftträdandet. Det innebär att om allmänt åtal har väckts före den 1 september 2026 får en ansökan om brottsskadeersättning prövas även om en skadeståndstalan inte har framställts i brottmålet och prövats i domstol. Vid Brottsoffermyndighetens prövning av en sådan ansökan ska i stället 10 och 16 §§ i lydelsen före den 1 september 2026 tillämpas. Det innebär bl.a. att skadestånd som bedöms bli betalat ska avräknas från brottsskadeersättningen (prop. 2013/14:94 s. 79).

Övervägandena finns i avsnitt 11.

13.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens tillämpningsområde

1 a § Ett tillstånd att driva verksamhet med bostadskrediter enligt denna lag omfattar även motsvarande verksamhet med överbrygningskrediter. Det som föreskrivs om bostadskrediter ska då gälla även för överbrygningskrediter.

I paragrafen, som är ny, anges vad som gäller för verksamhet med överbrygningskrediter. Övervägandena finns i avsnitt 10.

I *första meningen* anges att tillstånd att driva verksamhet med bostadskrediter enligt denna lag omfattar även motsvarande verksamhet med överbrygningskrediter. Ett företag som har tillstånd att driva verksamhet med kreditgivning av bostadskrediter enligt lagen har därmed rätt att inom ramen för sitt tillstånd även lämna överbrygningskrediter. På samma sätt har ett företag med tillstånd att förmedla bostadskrediter rätt att inom ramen för det tillståndet förmedla överbrygningskrediter.

I *andra meningen* anges att det som föreskrivs om bostadskrediter då ska gälla även för överbrygningskrediter. Det innebär att samma regler som gäller för bostadskrediter i tillämpliga delar ska gälla även för verksamhet med överbrygningskrediter.

13.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2026:000) om ändring i lagen (2016:1024) om verksamhet med bostadskrediter

1 kap. Inledande bestämmelser

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller näringsidkares verksamhet med kreditgivning, kreditförmedling och rådgivning i fråga om *bostadskrediter*, överbrygningskrediter och *andra konsumentkrediter* till konsumenter.

Bestämmelser om konsumentkrediter finns också i lagen (2026:000) om begränsning av bostadskrediter och konsumentkreditlagen (2026:000).

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde. Paragrafen innehåller även en upplysningsbestämmelse. Övervägandena finns i avsnitt 10.

I *första stycket* anges att lagen omfattar verksamhet med kreditgivning, kreditförmedling och rådgivning i fråga om bostadskrediter, överbrygningskrediter och andra konsumentkrediter. Det innebär ingen ändring i sak utan utgör enbart en precisering av vilken verksamhet som omfattas av lagens tillämpningsområde.

Sammanfattning av betänkandet

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus

(SOU 2025:23)

Utredningens uppdrag

Utredningen har haft i uppdrag att överväga och föreslå åtgärder inom flera områden som rör ersättningar till framför allt brottsoffer. I korthet har det ingått att ta ställning till om

- brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft,
- förutsättningarna för brottsoffer att få skadeståndet betalt från gärningspersonen ska underlättas,
- reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för brottsoffer,
- rätten till kränkningsersättning för poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap ska stärkas,
- rätten till ersättning för Polismyndighetens anställda vid sakskada och särskilda medarbetarskyddsåtgärder ska utökas,
- vårdnadshavares skadeståndsansvar för skador som deras barn orsakar genom brott ska skärpas,
- rätten till frihetsberövandeersättning ska begränsas, och
- skyddet för barns tillgångar ska stärkas genom att Kronofogdemyndigheten ska betala ut utmäta medel till ett överförmyndarspärtrat konto.

De olika delarna i uppdraget samt utredningens förslag och bedömningar sammanfattas i huvuddrag nedan.

Utredningens förslag och bedömningar

En enklare och kortare process för att få brottsskadeersättning

Ett brottsoffer som har drabbats av bl.a. personskada eller kränkning kan ha rätt till statlig brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten. Brottsskadeersättning betalas till den del skadorna inte kan täckas från något annat håll. Denna subsidiaritetsprincip innebär bl.a. att möjligheterna att få skadestånd från gärningspersonen ska vara uttömda innan brottsoffret kan få brottsskadeersättning. Om det finns en dom på skadestånd, måste det klarläggas att detta inte kan betalas innan brottsskadeersättning kan beviljas. I regel behöver brottsoffret därför först ansöka om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten för att visa att den skadeståndsskyldige saknar tillgångar som kan utmätas. Dessutom måste brottsoffret ha kontrollerat sitt försäkringsskydd. Många anser att den nuvarande processen

är komplicerad, tidskrävande och påfrestande, och att den ställer alltför höga krav på brottsoffret att själv vara aktiv i olika instanser.

Utredningen har haft i uppdrag att se över subsidiaritetsprincipen i brottsskadelagen (2014:322) och ta ställning till om det ska införas en ordning som går ut på att brottsoffer ska ha rätt till brottsskadeersättning redan när en dom på skadestånd får laga kraft.

Utredningen föreslår att processen för att få brottsskadeersättning förenklas och förkortas. När det finns en dom på skadestånd ska brottsoffret kunna få brottsskadeersättning utan att först behöva vända sig mot gärningspersonen och ansöka om verkställighet av domen hos Kronofogdemyndigheten. I stället ska Brottsoffermyndigheten i efterhand kräva tillbaka det utbetalade beloppet från den skadeståndsskyldige. Försäkringsfrågan ska dock, enligt vad utredningen i första hand förordar, även i fortsättningen vara utredd innan brottsskadeersättning betalas. I enlighet med direktiven lämnar utredningen emellertid också ett alternativt förslag som innebär att så inte behöver vara fallet. Enligt det förslaget ska Brottsoffermyndigheten ta över brottsoffrets rätt till försäkringsersättning.

Subsidiaritetsprincipen, som den kommer till uttryck i 10 § första stycket brottsskadelagen, föreslås tas bort. När brottsskadeersättning beviljas ska dock även fortsättningsvis eventuella skadeståndsbelopp som brottsoffret redan har fått räknas av. Detsamma ska gälla för försäkringsersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Som en följd av den föreslagna förkortade processen för att få brottsskadeersättning föreslår utredningen att domstolarna inte längre ska skicka kopior av domar på skadestånd till Kronofogdemyndigheten, som inte längre ska skicka ut förfrågningar till målsägandena om de vill ha hjälp med att ansöka om verkställighet. I stället föreslås att målsägandena redan i samband med domen på skadestånd ska få information om hur de kan få ut den ersättning de har rätt till. De målsägande som väljer att vända sig till Kronofogdemyndigheten ska, precis som tidigare, inte behöva betala någon grundavgift, men inte heller någon s.k. särskild avgift.

Om förslagen genomförs bedöms det komma in fler ansökningar om brottsskadeersättning till Brottsoffermyndigheten. Även statens kostnad för brottsskadeersättningen förväntas öka, men denna ökning bedöms på sikt i stort sett motsvaras av de högre regressintäkter som förändringarna också bör resultera i.

Utredningens förslag syftar till att brottsoffer lättare och snabbare ska kunna få ut brottsskadeersättning för sina skador när de har fått en dom på skadestånd. Antalet steg och myndighetskontakter som de behöver ta minskar och de slipper den väntetid som i dag uppstår genom Kronofogdemyndighetens handläggning. Ersättningssystemet i sin helhet är emellertid komplext, eftersom det bygger på en samverkan mellan flera olika ersättningsformer. Brottsskadeersättning betalas som huvudregel inte heller för sakskador och rena förmögenhetsskador. Utredningens uppdrag har bara varit att se över vissa delar av ersättningssystemet och det kommer därför fortsatt att finnas alternativa vägar att gå för brottsoffer för att få kompensation för sina olika skador.

Den som har dömts att betala skadestånd på grund av brott (s.k. brottsskadestånd) vet inte alltid hur han eller hon ska göra för att reglera skulden till målsäganden. Något inbetalningskort eller liknande skickas inte ut. I vissa fall kan parterna ta direkt kontakt med varandra för att komma överens om transaktionen, men detta upplevs av många som olustigt. I andra fall kan det vara omöjligt med en sådan kontakt, t.ex. på grund av att målsäganden har skyddade personuppgifter. Den som ska betala skadeståndet kan därför behöva vänta på att målsäganden ska vända sig till Kronofogdemyndigheten. Detta leder till att den skadeståndsskyldige – trots att han eller hon både vill och kan göra rätt för sig – blir aktuell för ett verkställighetsförfarande, vilket i sin tur medför en extra kostnad för grundavgift och en risk att få en betalningsanmärkning. Det gör också att brottsoffret blir den som måste agera för att få ut skadeståndet, och att han eller hon får vänta onödigt länge på sina pengar.

Den som vill och har ekonomisk förmåga att betala ett brottsskadestånd behöver få bättre förutsättningar att också i praktiken kunna reglera sin skuld. På så sätt kan brottsoffret få sina pengar snabbare och enklare.

Utredningen har haft i uppdrag att se över Kronofogdemyndighetens möjligheter att bistå vid frivilliga betalningar av brottsskadestånd.

Enligt utredningen, som har övervägt olika lösningar, bör möjligheterna att använda s.k. nedsättning för att betala brottsskadestånd underlättas. På så sätt kan Kronofogdemyndigheten få en betalningsförmedlande roll. Den skadeståndsskyldige ska kunna betala in skuldbeloppet till Kronofogdemyndigheten, som i sin tur ska betala ut detta till målsäganden. Förfarandet ska kunna användas innan domen har fått laga kraft. Den skadeståndsskyldige behöver få tidig och tydlig information om tillvägagångssättet i en bilaga till domen. Det föreslås också en ny bestämmelse i utsökningsbalken om att nedsatta belopp genast ska betalas ut till motparten, om gäldenären begär det. Förfarandet med nedsättning av belopp som avser skadestånd på grund av brott föreslås vara avgiftsbefriat för parterna.

Utredningen föreslår vidare att om det har lämnats in en ansökan om verkställighet av en dom på brottsskadestånd, ska gäldenären inte påföras någon grundavgift om hela skulden betalas inom den tidsfrist som han eller hon har fått i underrättelsen från Kronofogdemyndigheten.

Utökade möjligheter till utmätning till förmån för brottsoffer

Många brottsskadestånd förblir obetalda. Vid slutet av 2023 hade cirka 46 000 gäldenärer skulder på brottsskadestånd hos Kronofogdemyndigheten och det obetalda beloppet uppgick sammanlagt till över 10 miljarder kronor.

Utredningen har haft i uppdrag att bl.a. ta ställning till om reglerna om förbud mot utmätning av skadestånd ska ändras för att i större utsträckning möjliggöra utmätning till förmån för framför allt brottsoffer. Oavsett ställningstagande i sak ska utredningen lämna förslag på författningsändringar med den innebörden.

Frågeställningarna i uppdraget aktualiserar svåra avvägningar mellan borgenärens och gäldenärens berättigade intressen. För att brottsoffrets rätt att få ut sina skadestånd ska stärkas är det dock rimligt att deras intresse allmänt sett ska ha företräde. Utredningen föreslår att skadestånd som omfattas av 5 kap. 7 § första stycket utsökningsbalken, dvs. ersättningar

som gäldenären har fått för personskada, kränkning, frihetsberövande och liknande, ska kunna utmätas för att betala fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Även brottsskadeersättning, trafikskadeersättning samt ersättning från sjuk- eller olycksfallsförsäkringar föreslås kunna utmätas för detta slags fordringar.

Reglerna om polisers rätt till kränkningersättning ändras inte

Förutsättningarna för poliser och vissa andra yrkesgrupper att få kränkningersättning för brott som de utsatts för i sitt arbete har uppmärksammats flera gånger. Det har påståtts att kraven för att få ersättning skulle vara för höga. I syfte att utvidga rätten till kränkningersättning infördes det den 1 juli 2022 en ny bestämmelse i 2 kap. 3 § andra stycket skadeståndslagen (1972:207) som tar sikte på fall när den som utsatts för brott i tjänsten får anses ha en särskild beredskap för angreppet. Enligt bestämmelsen ska det vid bedömningen av om kränkningen då är allvarlig särskilt beaktas om angreppet riktar sig mot den angripnes privata sfär eller är fysiskt. I lagstiftningsärendet ifrågasatte dock vissa remissinstanser om lagändringen skulle leda till den eftersträlvade förändringen av praxis.

Utredningen har haft i uppdrag att kartlägga domstolarnas praxis om kränkningersättning till poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap såväl från tiden före som efter lagändringen och att ta ställning till om rätten till kränkningersättning för dessa yrkesgrupper ska stärkas.

Enligt utredningens genomgång av domstolsavgöranden har den nya regleringen lett till att poliser och andra yrkesgrupper med särskild beredskap i fler fall än tidigare får kränkningersättning, i vart fall vid fysiska angrepp som inte är mycket lindriga. Det som eftersträvades med 2022 års lagändring verkar alltså ha uppnåtts. Utredningen bedömer att den nuvarande lagstiftningen är väl avvägd och på det stora hela leder till rimliga bedömningar. Därför har utredningen inte funnit skäl att föreslå lagändringar för att nu ytterligare utöka rätten till kränkningersättning för de berörda fallen.

Bättre och mer likvärdiga villkor för polisanställda att få ersättning vid sakskada och medarbetarskyddsåtgärder

Det förekommer att poliser och civilanställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen utsatts för skadegörelse på privat egendom i anledning av sin tjänst. Den misstänks ofta ha skett som en hämnd för ett ingripande eller ibland endast med anledning av medarbetarens anställning som sådan. Enligt gällande rätt omfattas poliser – men däremot inte civilanställda – av förordningen (1998:1379) om ersättning för sakskada till polismän och anställda inom Kriminalvården m.fl. Enligt utredningens förslag ska civilanställda vid Polismyndigheten och Säkerhetspolisen ha samma rätt till ersättning som polismän för saksador enligt ersättningsförordningen. För att få ersättning måste skadan ha uppkommit till följd av tjänsten genom någon annans vållande.

Det är vidare inte ovanligt att polisanställda råkar ut för hot, våld och trakasserier, både i sin yrkesverksamhet och på fritiden. När det finns en hotbild kan de bli föremål för skyddsåtgärder inom ramen för ett medarbetarskyddsärende enligt Polismyndighetens interna riktlinjer.

Skyddsåtgärderna kan ibland innebära utgifter för den enskilde. Någon författningsreglerad rätt till ersättning för dessa finns emellertid inte. Utredningen lämnar förslag som innebär att möjligheten att få personsäkerhetsersättning utökas. I dag är rätten till personsäkerhetsersättning beroende av att den enskilde ingår i det särskilda personsäkerhetsprogrammet. Enligt förslaget ska polisanställda och deras närstående kunna få personsäkerhetsersättning för utgifter m.m. även till följd av andra säkerhetsåtgärder som Polismyndigheten har beslutat om.

Ett utökat principalansvar för föräldrar

Den grova kriminaliteten har under de senaste åren krupit allt längre ner i åldrarna. Detta har flera förklaringar och orsaker, och kräver att åtgärder vidtas inom en rad olika områden. Som en av många delar i det brottsförebyggande arbetet spelar föräldrarna en viktig roll. Det är angeläget att de tar ansvar för sina barn och gör allt de kan för att påverka dem i en gynnsam riktning.

År 2010 infördes det ett principalansvar för föräldrar som innebär att de kan bli ansvariga för vissa skador som deras barn har orsakat genom brott. Principalansvaret omfattar i dag person- och sakskada, kränkningersättning samt särskild anhängersättning och gäller för den förälder som är barnets vårdnadshavare. Beloppsmässigt är ansvaret begränsat till en femtedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. År 2025 innebär det 11 760 kronor. Det finns vissa möjligheter att jämka, dvs. sätta ned, ersättningen.

Utredningen har haft i uppdrag att ta ställning till om, och i så fall hur, föräldrars principalansvar ska skärpas.

Utredningen gör för egen del bedömningen att någon allmän skärpning av principalansvaret inte bör ske, framför allt mot bakgrund av osäkerheten i om en sådan förändring skulle bidra till att förverkliga det brottspreventiva syfte som ligger bakom ansvaret. Eftersom utredningen, oavsett ställningstagande i sak, har haft i uppdrag att föreslå skärpningar lämnas det dock förslag som innebär att det belopp som föräldrarnas ansvar är begränsat till höjs. Beloppsgränsen föreslås höjas till en tredjedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. År 2025 innebär det 19 600 kronor, dvs. en höjning med 7 840 kronor per skadehändelse.

Oavsett om det bedöms finnas skäl för en sådan allmän skärpning eller inte, föreslår utredningen att principalansvaret i fortsättningen ska omfatta även ren förmögenhetsskada som barnet har orsakat genom brott. Ren förmögenhetsskada kan drabba brottsoffer som utsatts för bl.a. bedrägeri.

Utredningen har också sett över möjligheterna till jämkning av skadeståndet men kommit fram till att bestämmelserna i detta hänseende bör lämnas oförändrade.

I uppdraget har det dessutom ingått att i möjligaste mån göra reglerna om hur skadestandsanspråk mot vårdnadshavare handläggs mer ändamålsenliga, effektiva och lättillämpade. Det som i dag medför utmaningar hos domstolarna är framför allt sent inkomna anspråk och att delgivning av stämning och kallelse behöver ske med kort varsel. Att komma till rätta med dessa problem, utan att i grunden reformera det nuvarande systemet, är emellertid svårt. Enligt utredningens bedömning kommer problemen dock i någon mån att minska till följd av de förändringar som föreslås i

fråga om utbetalning av brottsskadeersättning. Utredningen föreslår därutöver att tillgänglighetsdelgivning ska få användas för att delge vårdnadshavarna stämning och andra handlingar i brottmål där skadeståndsanspråk kan komma att framställas mot dem. Och om skadeståndsanspråk framställs mot vårdnadshavare under förundersökningen ska de under rättas om och, om möjligt, ange sin inställning till detta. Vidare föreslås att prövningstillstånd inte ska krävas i hovrätten för vårdnadshavares skadeståndsanspråk, om ett sådant krav inte gäller för det enskilda anspråket mot den unge.

Vissa begränsningar av rätten till frihetsberövandeersättning

En person som har orsakats skada av ett frihetsberövande kan, under vissa förutsättningar, få ersättning av staten enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Anspråk på s.k. frihetsberövandeersättning handläggs av Justitiekanslern, men kan också prövas i allmän domstol. Ersättning kan utgå bl.a. till den som har varit häktad på grund av brottsmisstankar men sedan inte har blivit dömd för brottet, och till den som har avtjänat ett fängelsestraff men som efter överklagande eller resning har frikänts eller fått en mildare påföljd. Under vissa omständigheter kan ersättningen falla bort eller sättas ned, t.ex. om den skadelidandes eget beteende har föranlett frihetsberövandet eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning betalas. De skador som ersätts är utgifter, förlorad arbetsförtjänst och intrång i näringsverksamhet samt lidande. Vid lidandeersättningens bestämmande använder sig Justitiekanslern av vissa riktlinjer och schabloner.

I praktiken kan det förekomma situationer då skälen för rätten till frihetsberövandeersättning inte framstår som lika starka som annars, exempelvis när en frihetsberövad person frikänns samtidigt som det är klarlagt att han eller hon har gjort sig skyldig till handlingar som i sig är straffbara och hade kunnat motivera frihetsberövandet. Det finns också exempel i rättstillämpningen på beslut som har väckt stor uppmärksamhet eftersom den beviljade ersättningen har uppfattats som alltför hög.

För att bevara legitimiteten i regelverket är det nödvändigt att ersättning beviljas när det är befogat och att beviljade belopp då är skäliga.

Utredningen har haft i uppdrag att bl.a. kartlägga praxis från Justitiekanslern och domstolarna gällande frihetsberövandeersättning samt bedöma om rätten till ersättning är rätt avvägd.

Utifrån kartläggningen och syftet med översynen bedömer utredningen att det framför allt är i två hänseenden som regleringen kan behöva anpassas. För det första handlar det om bestämmelserna om jämkning, som i vissa fall har tillämpats väl restriktivt. För det andra gäller det nivåerna på ersättningen, som under särskilda omständigheter har visat sig kunna bli alltför höga. Modellen för hur ersättningen beräknas framstår också i vissa avseenden som alltför komplicerad.

Utredningen föreslår att möjligheterna att vägra eller sätta ned ersättningen vidgas.

Jämkning ska bl.a. kunna ske om den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsberövande. Jämfört med tidigare lättas kravet på orsakssamband mellan det egna agerandet och

beslutet om frihetsberövande; agerandet ska inte längre behöva ha varit av avgörande betydelse. Bilaga 1

Även om det fortfarande är påkallat med en återhållsam tillämpning av jämningsreglerna, bör de inte vara reserverade för endast klara fall av oskälighet. För att åstadkomma en något mindre restriktiv tillämpning föreslår utredningen att jämkning ska kunna ske när det inte är skäligt att ersättning lämnas. Exempelvis bör en person som har varit häktad som misstänkt för brott som han eller hon inte döms för, kunna få ersättningen jämkad om han eller hon fälls till ansvar för andra brott som hade kunnat motivera häktning.

Utredningen föreslår också att det införs huvudprinciper i frihetsberövelagen för hur lidandeersättningen ska bestämmas. Enligt förslaget ska ersättningen bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter. Enligt utredningen ska ersättningen som utgångspunkt vara konstant över tid, dvs. den ska inte beräknas efter allt högre månatliga belopp ju längre frihetsberövandet har varat. Storleken ska enligt utredningen inte heller påverkas av allvarligheten i den misstänkta brottslighet som frihetsberövandet grundat sig på. Om ett frihetsberövande exempelvis har inneburit särskilt stora prövningar för den enskilde, ska hänsyn dock kunna tas till det. Så kan vara fallet om den frihetsberövade var under 18 år eller under längre tid haft omfattande restriktioner. I motsatt riktning ska det kunna beaktas om det kvarstår en fällande dom, framför allt om den frihetsberövade efter resning inte har blivit frikänd utan i stället fått en mildare påföljd.

Starkare skydd för tillgångar som barn får genom utmätning

Den som är under 18 år är omyndig och får som huvudregel inte själv råda över sin egendom. I stället är det en förmyndare som ska sköta barnets ekonomiska angelägenheter. Det vanligaste är att den ena eller båda föräldrarna, som är barnets vårdnadshavare, också är förmyndare.

Huvudregeln är att föräldrar inte behöver samtycke av överförmyndaren för att ta ut barnets bankmedel. Vissa större utbetalningar till omyndiga ska dock göras till överförmyndarspärade bankkonton. Det gäller bl.a. utbetalningar från försäkringsgivare på grund av försäkringsfall och från Brottsoffermyndigheten på grund av rätt till brottsskadeersättning. Föräldrar som vill ta ut medel från spärrade bankkonton måste redogöra för syftet med användningen. På så sätt skyddas tillgångarna från att slösas bort eller användas för onödiga ändamål.

Utredningen föreslår att skyldigheten att sätta in omyndigas medel på ett spärrat bankkonto ska utsträckas till att omfatta även Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av pengar som har influtit genom utmätning. Detta skulle minska risken för att en förälder ska missbruka sådana tillgångar, t.ex. när utmätningen har skett för betalning av ett skadestånd som barnet har tillerkänts.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att författningsändringarna ska träda i kraft den 1 september 2026.

Betänkandets lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 11 § föräldrabalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

11 §¹

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde som överstiger ett prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, ska den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag ska även gälla

1. försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp som den omyndige har rätt till,

2. pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande,

3. PEPP-sparinstitut vid utbetalning från sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238,

4. Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottsskadelagen (2014:322),

5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800), *och*

6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten.

5. huvudman vid utbetalning av skadestånd enligt 6 kap. 12 § skollagen (2010:800),

6. myndighet som betalar ut ersättning med anledning av skadeståndsanspråk mot staten, *och*

7. Kronofogdemyndigheten vid utbetalning av influtna medel i mål om utmätning.

Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, ska den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan ska också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger det belopp som anges i första stycket eller med villkor om att värdehandlingarna ska stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i första–fjärde styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra–fjärde styckena gäller

inte heller om utbetalning görs från försäkring som har tagits inom ramen för en rörelse. Bilaga 2

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandlingar till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att förvalta egendom eller för vilken det har förordnats förvaltare.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 33 kap. 6 b § och 49 kap. 13 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 kap.

6 b §¹

Tillgänglighetsdelgivning enligt 52–54 §§ delgivningslagen (2010:1932) får användas för att delge

1. den misstänkte en underrättelse om slutförd förundersökning enligt 23 kap. 18 a § första stycket,

2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål, och

3. den dömda handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.

Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket 3, av en anställd inom Kriminalvården med anledning av myndighetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.

2. den tilltalade stämning och andra handlingar i ett brottmål,

3. vårdnadshavare stämning och andra handlingar i ett brottmål där skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) kan komma att framställas, och

4. den dömda handlingar i ett mål om undanröjande av villkorlig dom enligt 27 kap. 6 § brottsbalken eller av skyddstillsyn enligt 28 kap. 9 § samma balk.

Informationen om tillgänglighetsdelgivning får delges av någon av de tjänstemän som anges i 6 § tredje stycket eller, i fall som avses i första stycket 4, av en anställd inom Kriminalvården med anledning av myndighetens beslut att anmäla till åklagare, eller begära att åklagare för talan om, att påföljden ska undanröjas.

49 kap.

13 §²

För att hovrätten ska pröva tingsrättens dom i brottmål, såvitt avser annat än enskilt anspråk, krävs inte prövningstillstånd i andra fall än då den tilltalade genom domen

1. som enda påföljd dömts till böter, eller

2. frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

Har tingsrätten i en dom i brottmål även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade krävs inte prövningstillstånd i den delen, om

¹ Senaste lydelse 2022:1532.

² Senaste lydelse 2008:795.

1. ett överklagande avser frågan om den tilltalade ska dömas för den åtalade gärning som det enskilda anspråket hänför sig till, och Bilaga 2

2. prövningstillstånd meddelas i den frågan eller sådant prövningstillstånd inte krävs.

Om prövningstillstånd enligt andra stycket inte krävs för enskilt anspråk mot den tilltalade, krävs inte heller prövningstillstånd för motsvarande skadeståndsanspråk enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) mot hans eller hennes vårdnadshavare.

Kravet på prövningstillstånd enligt första stycket gäller inte om domen överklagas av justitiekanslern eller en justitieombudsman.

Det som sägs i första–tredje styckena gäller även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

För att hovrätten i brottmål ska pröva tingsrättens slutliga beslut eller beslut som får överklagas särskilt krävs inte prövningstillstånd.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

3 Förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §¹

En förälder som har vårdnaden om ett barn ska ersätta

1. personskada <i>eller</i> sakskada	1. personskada, sakskada <i>eller</i>
som barnet vållar genom brott,	<i>ren förmögenhetsskada</i> som barnet
	vållar genom brott,

2. skada på grund av att barnet kränker någon annan på sätt som anges i 2 kap. 3 §, och

3. skada som barnet orsakar och som ersätts enligt 2 kap. 3 a §.

Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en <i>femtedel</i> av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.	Förälderns ansvar enligt första stycket är för varje skadehändelse begränsat till en <i>tredjedel</i> av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller för det år då skadehändelsen inträffade. Om barnet står under vårdnad av två föräldrar, gäller begränsningen för dem gemensamt.
---	--

Om beloppet som anges i andra stycket inte räcker till full ersättning åt flera som lidit skada till följd av skadehändelsen, ska ersättningen sättas ned med samma kvotdel för var och en av de skadelidande.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

4 Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 32 § trafikskadelagen (1975:1410) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 §¹

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får *ej tagas i mät* för den skadelidandes skuld. Utmätning av livräntebelopp kan dock ske enligt vad som *föreskrives* i 7 kap. utsökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får *inte utmätas* för den skadelidandes skuld, *utom när utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott*. Utmätning av livräntebelopp kan dock ske enligt vad som *föreskrivs* i 7 kap. utsökningsbalken. I fråga om förbud mot utmätning sedan ersättning har betalats ut gäller 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Försäkringsanstalt får kvitta fordran på självriskbelopp enligt 21 § mot försäkringstagarens fordran hos anstalten. Fordran på ersättning som avses i 24 § andra stycket får kvittas mot fordran som innehas av den försäkringspliktige.

Fordran på trafikskadeersättning med anledning av personskada får ej i vidare mån än som följer av 19 § överlätas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

¹ Senaste lydelse 2002:343.

5 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 6 §, 4 kap. 11 § och 5 kap. 7 § utsökningsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

6 §¹

Annan dom varigenom betalningsskyldighet har ålagts än som avses i 5 § får verkställas genast, om inte gäldenären hos Kronofogdemyndigheten

1. nedsätter pengar till belopp som svarar mot betalningsskyldigheten den dag nedsättningen sker jämte förrättningskostnader eller

2. som pant ställer ett motsvarande tillgodohavande hos bank eller kreditmarknadsföretag jämte den ränta som belöper på tillgodohavandet för tiden därefter eller

3. när domen har meddelats av underrätt ställer annan säkerhet för betalningsskyldigheten jämte förrättningskostnader.

Fullgör gäldenären vad som nu har sagts först sedan åtgärd har vidtagits för verkställighet av domen, *skall* åtgärden återgå, om det kan ske.

Fullgör gäldenären vad som nu har sagts först sedan åtgärd har vidtagits för verkställighet av domen, *ska* åtgärden återgå, om det kan ske.

Om gäldenären begär det, ska belopp som har nedsatts enligt första stycket 1 genast betalas ut till motparten.

4 kap.

11 §²

Har två eller flera sökt utmätning mot samma gäldenär, ska utmätning för fordringarna ske samtidigt, om inte utmätning för någon av fordringarna därigenom fördröjs oskäligt.

Om utmätningen avser *ersättning enligt 2–4 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder*, och *ersättningen* får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller första stycket endast för sådana fordringar.

Om utmätningen avser *sådan ersättning* som får utmätas endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller första stycket endast för sådana fordringar.

Bestämmelserna i 7 kap. 17 § första stycket om jämkning av underhållsbidrag vid utmätning av lön tillämpas även vid annan utmätning.

¹ Senaste lydelse 2006:672.

² Senaste lydelse 2022:753.

Skadestånd, som tillkommer gäldenären med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, får inte utmätas medan skadeståndet inestår hos den som ska betala ut det. Om skadeståndet har bestämts att betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning rätten till livräntan.

När skadeståndet har betalats ut får det som hålls avskilt inte utmätas, om skadeståndet ska tillgodose ett kvarstående försörjningsbehov eller, i annat fall, om mindre än två år har gått från utbetalningen.

Om utmättningsfordringen avser skadestånd på grund av brott, gäller första och andra styckena inte ersättning enligt 2–4 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Första och andra styckena gäller inte om utmättningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

³ Senaste lydelse 2022:753.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Härigenom föreskrivs att 6 och 7 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Den skadelidande har inte rätt till ersättning enligt 2–5 §§, om den skadelidande själv uppsåtligt har föranlett åtgärden.

Om den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller om den skadelidande vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, lämnas ersättning endast när det finns synnerliga skäl.

Ersättning kan vägras eller sättas ned, om den skadelidandes eget beteende har föranlett beslutet om frihetsinskränkning eller om det med hänsyn till övriga omständigheter är oskäligt att ersättning lämnas. Ersättning får dock inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

Ersättning enligt 2–5 §§ kan vägras eller sättas ned, om

1. den skadelidandes eget handlande eller beteende har inverkat på beslutet om frihetsinskränkning,

2. den skadelidande har försökt undanröja bevis eller på annat sätt försvåra sakens utredning, eller vid misstanke om brott har försökt undandra sig förundersökning eller lagföring, eller

3. det annars med hänsyn till omständigheterna inte är skäligt att ersättning lämnas.

Ersättning får inte vägras eller sättas ned enbart på den grunden att misstanke om brott kvarstår utan att skuldfrågan är klarlagd.

Om tiden för frihetsinskränkning har avräknats eller annars beaktats vid fastställande eller verkställighet av brottspåföljd, kan ersättningen sättas ned efter vad som är skäligt.

7 §

Ersättning enligt 2–5 §§ lämnas för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande.

Ersättning för lidande bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till frihetsinskränkningens art och varaktighet samt övriga omständigheter.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.
 2. De nya bestämmelserna tillämpas även i fråga om åtgärder som har vidtagits före ikraftträdandet men inte har upphört före denna tidpunkt.

7 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

10 §

Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *skall* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring *ska* tillfalla den försäkrade, får försäkringen och ersättning som utfaller från den inte utmätas för försäkringstagarens eller den försäkrades skulder, *utom när utmätningensfordringen avser skadestånd på grund av brott*. När ersättning betalas i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Trots det som sägs i första stycket får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har gått sedan beloppet skulle betalas, får också det som hålls avskilt utmätas till den del beloppet inte behövs för den försäkrades försörjning eller för att fullgöra underhållsskyldighet som åvilar honom.

Om ersättning *skall* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas vad som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.

Om ersättning *ska* tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas vad som gäller enligt 3–7 och 9 §§ om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som bara avser dödsfall och av ersättning som utfaller från livförsäkring.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

Härigenom föreskrivs att 10, 16 och 32 §§ brottsskadelagen (2014:322) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Vid bestämmande av brotts-skadeersättning avräknas skadestånd dock endast till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat. Europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel avräknas endast till den del den utländska ersättningen har betalats.

Vid bestämmande av brotts-skadeersättning avräknas

1. skadestånd som har betalats på grund av skadan,

2. försäkringsersättning som har betalats eller som den skadelidande annars har rätt till på grund av skadan, och

3. europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan.

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottskadeersättningen.

16 §

En ansökan om brottskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt

2. den skadelidande i skäligen utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

Om det har väckts allmänt åtal för brottet, får en ansökan om brottskadeersättning prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) samt anspråket har prövats i ett avgörande som har fått laga kraft. Det gäller dock inte om den skadelidande haft giltig anledning

¹ Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

Bilaga 2

ning till att ha avstått från en sådan prövning i domstol.

Om den skadelidande har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare, får ansökan, trots det som sägs i andra stycket, prövas i den utsträckning som den överstiger vad vårdnadshavarna hade haft att betala.

32 §²

Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsökningsbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningsbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningensfordringen avser skadestånd på grund av brott.

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2. De nya bestämmelserna i 16 § tillämpas inte på ansökningar om brottsskadeersättning, om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet. Vid prövning av sådana ansökningar gäller i stället 10 § i sin tidigare lydelse.

9 Alternativt förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 10, 16, 28 och 32 §§ brottsskadelagen (2014:322) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Brottsskadeersättning betalas till den del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Vid bestämmande av brotts-skadeersättning avräknas skadestånd dock endast till den del skadeståndet har betalats eller bedöms bli betalat. Europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § eller annan ersättning av utländska statliga medel avräknas endast till den del den utländska ersättningen har betalats.

Vid bestämmande av brotts-skadeersättning avräknas skadestånd, försäkringsersättning, europeisk brottsskadeersättning enligt 35 § och annan ersättning av utländska statliga medel som har betalats på grund av skadan. Om det inte finns en dom eller ett godkänt strafföreläggande på skadestånd, avräknas också försäkringsersättning som den skadelidande annars har rätt till på grund av skadan.

Ersättning som motsvarar ett sparande på den skadelidandes sida ska inte avräknas från brottskadeersättningen.

16 §

En ansökan om brottskadeersättning får prövas endast om

1. brottet har anmälts till en brottsutredande myndighet eller sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts, samt
2. den skadelidande i skäligen utsträckning har bidragit till att det anmälda brottet kan utredas.

Om det har väckts allmänt åtal för brottet, får en ansökan om brottskadeersättning prövas endast om den skadelidande i brottmålet har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte och, i förekommande fall, dennes vårdnadshavare enligt 3 kap. 5 § skadeståndslagen (1972:207) samt anspråket har prövats i ett avgörande som har fått laga kraft. Det gäller dock inte om den skadelidande haft giltig anled-

¹ Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

ning till att ha avstått från en sådan prövning i domstol.

Om den skadelidande har framställt skadeståndsanspråk mot den misstänkte men inte mot dennes vårdnadshavare, får ansökan, trots det som sägs i andra stycket, prövas i den utsträckning som den överstiger vad vårdnadshavarna hade haft att betala.

28 §

Om brottsskadeersättning betalas, inträder staten i den skadelidandes rätt till skadestånd intill det betalade beloppet samt på beloppet löpande ränta från betalningsdagen. Brottsoffermyndigheten får helt eller delvis efterge statens regressfordran, om det finns synnerliga skäl.

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes fastän avräkning borde ha gjorts.

Staten inträder även i den skadelidandes rätt till annan förmån som inte avräknades när brottsskadeersättningen bestämdes fastän avräkning borde ha gjorts. *När det gäller försäkringsersättning med anledning av skadan inträder staten i den skadelidandes rätt oavsett om avräkning borde ha gjorts eller inte.*

32 §²

Ett anspråk på brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § får inte utmätas för den skadelidandes skuld. Livräntebelopp får dock utmätas enligt 7 kap. utsökningbalken.

I fråga om förbud mot utmätning sedan brottsskadeersättning enligt 4, 5 eller 5 a § har betalats ut tillämpas 5 kap. 7 § andra stycket utsökningbalken.

Första och andra styckena gäller inte om utmätningsfordringen avser skadestånd på grund av brott.

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2026.

2. De nya bestämmelserna i 16 § tillämpas inte på ansökningar om brottsskadeersättning, om allmänt åtal för brottet har väckts före ikraftträdandet. Vid prövning av sådana ansökningar gäller i stället 10 § i sin tidigare lydelse.

Efter remiss har yttranden kommit in från Arbetsgivarverket, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Grästorps kommun, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarkollegiet, Kriminalvården, Kristianstads tingsrätt, Kronofogdemyndigheten, Kustbevakningen, Landsorganisationen i Sverige, Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen), Malmö tingsrätt, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Mölndals kommun, Nyköpings kommun, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän (JO), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Skatteverket, Socialstyrelsen, Sollentuna kommun, Statens institutionsstyrelse, Statistiska centralbyrån, Stiftelsen Tryggare Sverige, Sundsvalls tingsrätt, Svea hovrätt, Svensk Försäkring, Svensk Inkasso, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Tjänstemännens centralorganisation, Tullverket, Umeå tingsrätt, Uppsala universitet (Juridiska fakulteten), Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid), Växjö tingsrätt och Åklagarmyndigheten.

Ambulansförbundet, Barnens rätt i samhället, Barnombudsmannen, Bodens kommun, Botkyrka kommun, Båstads kommun, Centrum för rättvisa, Eda kommun, Funktionsrätt Sverige, Göteborgs kommun, Hofors kommun, Hässleholms kommun, Institutet för mänskliga rättigheter, Knivsta kommun, Lindesbergs kommun, Ludvika kommun, Lysekils kommun, Mönsterås kommun, Nordmalings kommun, Norrköpings kommun, Riksförbundet Sveriges Makalösa Föräldrar, Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade, Rädda barnen, Sandvikens kommun, Svenskt Näringsliv, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges Förenade Ordningstvakter, Säffle kommun, Sävsjö kommun, Södertälje kommun, Sölvesborgs kommun, Trafikskadenämnden, Trelleborgs kommun, Töreboda kommun, Unga Kris Sverige, Uppsala kommun, Vansbro kommun, Västerviks kommun, Åre kommun och Åtvidabergs kommun har avstått från att yttra sig.

Yttranden har dessutom kommit in från Bevakningsbranschen (Svenska Transportarbetareförbundet, Säkerhetsföretagen och Bevakningsbranschens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd), Föreningen Sveriges Överförmyndare, Insamlingsstiftelsen Bättre Myndigheter och Kungälv kommun.